

CEĻŠ

LAIKRAKSTS
RELIGIJAI
UN
GARA DZĪVEI

2.

MARTS/APRĪLIS
1936.

EV. LUT. BAZNĪCAS VIRSVALDES
IZDEVUMS

S a t u r s.

	Lpp.
Prāv. mag. theol. V. Rozenieks — <i>Per aspera ad astra</i>	65
D. K. Beldavs — „ <i>Mijā vecā dziesmu grāmata</i> “	67
Prof. Vold. Maldonis — <i>Grēks</i> (Turpinājums)	74
Māc. Aleksandrs Veinbergs — <i>Brāļu draudzes latviešu daļliterātūrā</i> (Turpinājums)	84
R. Skrābāns — <i>Usmas baznīca</i>	91
Alfrēds Sausne — <i>Rodēns mūžības tālēs</i> (Beigas)	96
Skola un pādagogija:	
Cand. hist. Ādolfs Klepers — <i>Generālsuperintendents Kārlis Gottlobs Zonntāgs kā izglītības darbinieks</i> (Turpinājums)	102
Māc. A. Birznieks — <i>Ticības mācības agrāk un tagad</i>	113
Grāmatu apskats:	
Dr. Visvaldis Sanders — <i>Jāņa parādīšanas grāmata</i> (Prof. K. Kundziņš) 119. J. Leipoldt: <i>Jesus und Paulus — Paulus oder Jesus?</i> (Pr. doc. F. Treu's) 120. <i>Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses</i> (R. Skrābāns) 123. Hans Asmussen — <i>Die Seelsorge</i> (A. Birznieks) 125. Karl Hesselbache — <i>Herr, ich warte auf dein Heil. Predigten</i> (A. Birznieks) 128. <i>Iss pārskats par jauniznākušām grāmatām</i> (A. F.)	129
Bibliogrāfija.	
Chronika:	
Latvija 133. Ārzemes	136

Laikraksta »CEĻŠ«

Abonēšanas un pārdošanas maksa:

Par 1 gadu ar piesūtīšanu . . . . . **Ls 4,—**

Atsevišķas burtnīcas . . . . . „ **0,80**

Abonēšanas maksa iemaksājama Baznīcas virsvaldes grāmatnīcas
tek. rēķinā 867.

Laikraksta „Ceļš“ redakcija: Rīgā, Vīlandes ielā 2, dz. 9. Tālr. 2-4-5-4-5.

Redakcijas kolēģija: prof. Dr. K. Kundziņš, prof. Dr. V. Maldonis,
prof. Dr. L. Bērziņš, priv. doc. Dr. A. Freiljs,
māc. P. Detlavs.

Ekspedīcija: Baznīcas virsvaldes grāmatnīcā, Rīgā, Valņu ielā 27.

Abonēšanu pieņem visās pasta nodaļās un visi draudžu mācītāji.

CEĻŠ

L A I K R A K S T S

R E L I Ģ I J A I U N G A R A D Z Ī V E I

№ 2

Marts/Aprilis

1936. g.

Prāvests mag. theol. V. Rozenieks

Per aspera ad astra

„Viņš pats sevi pazemojās un paklausīgs līdz nāvei, līdz pat krusta nāvei. Tāpēc Dievs viņu varēn paaugstināja un viņam dāvināja vārdu, kas iet par visiem vārdiem.“

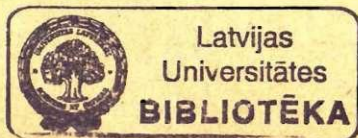
(Vilip. 2, 8—9.)

Parunas, kas nāk no tautas mutes, attēlo parasti notikumus un pārdzīvojumus, kam pamatā ir daudz patiesības.

Tā tas ir arī ar latīņu parunu per aspera ad astra. Doma, kuŗa brīvā tulkojumā no šā teikuma izriet, ir tā, ka mēs caur ciešanām nonākam gaismas valstī. Visskaidrāki un visdziļāki pauž šo domu kristiānisms.

Bet attiecībā uz ciešanām sadzirdam sadzīvē pavisam pretējo uzskatu, jo lielākā cilvēces daļa uzskata katru ciešanu par postu un nelaimi, kuŗu likteņa nelabvēlība mums uzvel, lai mūs nospiestu, nomāktu un pat pēdējo prieka dzirkstelīti sirdī un dzīvē noslāpētu. Ciešanas nevarot būt mums draudzīga un labvēlīga vara, bet esot mūsu briesmīgākais ienaidnieks. Tamdēļ arī esot mūsu pienākums un uzdevums, pielietojot visus pieejamus līdzekļus, atkratīties no mūs verdzinoša briesmoņa — no ciešanām.

Bet pie šāda uzskata var nonākt tikai tās, kas jūt tikai ciešanas un to, ko raksturo vārdi per aspera un kas pie malas nobīda to, kas lasāms vārdos ad astra. Tā domāja viens no ļaundariem, kas cieta krusta nāves rūgtumu blakus Jēzum sacīdams: „Ja tu esi Kristus tad palīdzi sev pašam un mums“.

Viņš redzēja tikai ciešanas un tamdēļ izvērda viņa sirds zaimus un izmisumu.

Kāds ievērojams karavadonis jautāts, kas uzvarēšot pasaules karā, atbildēja: „Uzvara piederēs tam, kas nezaudēs pacietību, kas ticēs gaišai uzvarai, kas sapratis ko nozīmē vārdi *per aspera ad astra*.“

Cilvēce ir bagāta lielām personībām, kuŗas cildeni iezīmējušas cilvēces vēsturē savus vārdus un kuŗas katras paaudzes priekšā nostājas un kuŗas noder mums un arī turpmāk noderēs par priekšzīmi. Iedziļinājoties šo personu dzīves gājienā redzam, ka viņām ir kaut kas kopējs, proti šiem cilvēkiem nācās vest vispirms asas, gadiem ilgstošas cīņas par savu pasaules uzskatu, viņu dzīves ceļu galvenie posmi ir bijuši ērkšķaini, neapskaužami — bet smagais krusts tos neatbaidīja no sprautā mērķa, viņi ticēja gaišai nākotnei, gaismas valstij un tam ceļam, kas turp noved *per aspera ad astra*. Tamdēļ arī šie cilvēki guva tādu augļu bagātību, ka no tās var paaudžu paaudzes tērēt.

Persona, kas visspilgtāki paceļas cilvēces vēsturē pāri visiem citiem ne tikai ar galvas augstumu, bet arī ar visu savu stāvu, ir Jēzus Kristus.

Franču rakstnieks Volters kādreiz sacīja, ka Sokrats esot cietis un miris kā filozofs, bet Jēzus Kristus cietis un miris kā Dieva dēls.

Cik augsti cilvēce Jēzus personu vērtē, ir starp citu redzams no tam, ka kopš gadu simteņiem top sešas nedēļas no vietas pieminēts Jēzus ceļš *per aspera ad astra*. Šajā laikā mēs viņu redzam ejam vispirms ērkšķu vaiņagā. Mums šķiet, ka arī Jēzus savā ciešanas ceļa sākumā redz tikai to, ko jau minējām, proti ciešanas rūgtumu, tikai ceļu *per aspera* un ka viņš it kā no tā gribētu atsvabināties, Gētzemanē Dievu lūgdams „Aba, tēvs, tu spēji visas lietas, ja tu gribi, tad ņem šo bikeri no manis — tomēr ne mans, bet tavš prāts lai notiek“. Bet sirsniņā lūgšanā stiprinājies, Jēzus izprot, ka viņa ceļa virziens nav tikai *per aspera*, bet ka ceļa pēdējais, cēlais, visai cilvēcei svētību atnesošais mērķis ir *ad astra* ceļš uz gaismas valsti.

Šajā ceļā *per aspera ad astra* seko viņam arī kāds vājš cilvēka bērns, pazudušais dēls otrais ļaundaris pie krusta staba.

Tas izjuzdams, ka mums nav jāiet tikai ceļš per aspera un tā jāizbeidz savas gaitas izmisumā, bet ka drīkstam izlūgties spēku ceļam ad astra, viņš lūdz Jēzu: „Kungs piemini mani, kad tu nāksi savā valstībā“.

Jēzus ir uzvarējis, gaismas valsts stari aplāj tumšo ciņas vietu Golgatu un visa pasaule dzird Jēzus uzvaras sveicienu: „Patiesi es tev saku, šodien tu būsi ar mani paradīzē“. Savas acis pacēlis Jēzus redz mūžīgās gaismas valsts vārtus atdaramies. „Tēvs, es savu garu nododu tavās rokās“. Per aspera ad astra, sekosim viņam!

Vēlāk vēstīja Jēzus vēstneši visai pasaulei Jēzus uzvaru: „Viņš pats sevi pazemojās un palika paklausīgs līdz nāvei, līdz pat Krusta nāvei. Tāpēc Dievs viņu varen paaugstināja un viņam dāvināja vārdu, kas iet par visiem vārdiem“.

D. K. Beldavs

„Mīlā vecā dziesmu grāmata“.

Lielus darbiniekus mēdz pieminēt tad, kad viņi savu darbību pabeiguši un kad acu priekšā stāv viņu darbu lielle panākumi.

Tad ozolu vainagus liek uz viņu kapiem, tad viņus cildina runām. Tāda liela darbiniece bija arī „mīlā vecā dziesmu grāmata“ no 1795. gada. Lielu svētīgu darbu viņa ir strādājusi pa visu racionālisma laiku. Gājusi pa latvju ciemiem iepriecinādama un stiprinādama laudis. Uzturēdama tos sentēvu stiprā ticībā. Stipri pretodamās racionālisma vilņiem. Celdama un vairodama ilgas pēc jaunās dziesmu grāmatas. Un kad šīs ilgas piepildījās 1847. gadā, — tad viņa savu lielo darbu padarījusi varēja iet atdusā. Un tomēr to no atdusas vēl sauca darbā. 1867. gadā vēl reiz iespieda mīlo veco dziesmu grāmata pie Ernsta Platesa Rīgā.

Tagad nu reiz var atpūsties mīlā vecā dziesmu grāmata. Pēc padarīta darba.

Bet saprotams tagad top, kāpēc mēs šo grāmatu pieminam tikai vēl tagad, kur 1847. gads latviešiem nesis jaunu

dziesmu grāmatu, kurā beidzamās ardievas teiktas racionālismam un kurā atkal uzliesmo ticības gars.

Tagad mīlā vecā dziesmu grāmata pabeigusi savu darbu, panākusi ko tā gribējusi, atradusi sev cienīgu pēcnieci jaunā dziesmu grāmatā no 1847. g.

Tagad pēc beigta darba piegriezīsim vairāk vērības mīlai vecai dziesmu grāmatai.

Manā priekšā atrodas viens izdevums no 1795. gada, bet jāpatura omā, ka iznākuši vairāk izdevumi līdz 1799. gadam.

Manā grāmatā trūkst diemžēl pirmās 32 lappuses. Bet skaidri redzam, ka dziesmu iekārta ir parastā, pēc baznīcas gada: papriekšu atventes dziesmas, tad ziemsvētku, tad jaungada, trijukungu dziesmas, tad Jēzus dziesmas, tad ciešanas, lieldienas dziesmas u. t. pr. Dziesmu skaits ar visām pieliktām Dāvida dziesmām ir 719.

Jautājums ir tāds, kāpēc taisni šī dziesmu grāmata latviešiem ir bijusi tik mīla?

Atbilde skan: Tāpēc ka šai dziesmu grāmatā, — tā kā vēl nevienā citā, — lielā pārsvarā atrodas ticības pilnās Firekera, Dīca un Bīnemaņa dziesmas. Tās ir serde un kodols šai dziesmu grāmatai.

Tā izskaidrojas dziesmu grāmatas lielā nozīme grūtos verdzības un klaušu laikos.

Šī dziesmu grāmata bija kā Dieva sūtīts engelis latviešu tautai.

Uz šo dziesmu grāmata var attiecināt pravieša Ezajas vārdus 52, 7: „Cik jaukas ir uz kalniem prieka vēstnešu kājas, kad tie sludina mieru, sola labumu, sludina pestīšanu un uz Cianu saka: tavš Dievs ir ķēniņš.“ Blakus Firekera, Dīca un Bīnemaņa dziesmām atrodam arī vēl dziesmas no Vecā Stendera — piemēram 237., 238., 280., 282. — no Jukuma Bauņa († 1776) — 389., — no Vismaņa, piemēram 509., 510., — no Liborija Depkina († 1707) — 93., 510. — u. t. t.

Tikai no Loskila šeit neatrodam nevienas dziesmas, lai gan Loskila Pēterburgas grāmatas iznāca jau 1790. gadā.

Un tas ir labi, ka no Loskila šeit dziesmu nav, jo tad Loskila dziesmas varēja iet pašas savas svētīgas gaitas pa latvju ciemiem. Blakus vecai mīlai dziesmu grāmatai gāja Pēter-

burgas grāmata mierinādama un priecinādama latvju tautu. Bez šaubām, mīlās grāmatas ietekme bija lielāka. Jau tā dažādība, ko tā nesa, un dziesmu vairums deva tai lielāku nozīmi. Bez tam arī senā tradīcija. Tā jau sen kamēr bija saknes lai-

Māc. D. K. BELDAVS †

dz. 14. oktobrī 1868. g.

mir. 1. februārī 1936. g.

Ķūsi latvju tautā. Jāsaka tāpat par mīlo veco dziesmu grāmatu, kā arī par abām Loskila dziesmu grāmatām, — ka viņu sekas tautā bija gaišas un svētīgas grūtos un tumšos laikos. Arī Paula Gerharda slavenā dziesma: Pavēlies savās mokās atrodas tulkojumā jau „mīlā vecā dziesmu grāmatā“. Viņas

tulks nav zināms. Mūsu tagadējā dziesmu grāmatā šī dziesma mainījusi savu visai pazīstamo sākumu. Tagad tā sākas vārdiem:

Kad jācieš raizes, mokas
Zem krusta staigājot
Tad debess Tēva rokas,
Tev mīli sargat prot. Nr. 451.

Ja jautājam, kāpēc šie visā tautā pazīstamie sākuma vārdi „Pavēlies savās mokās“ ir grozīti, tad varam rast tikai vienu atbildi: tāpēc ka dabīgais uzsvērumš nesakrīt ar ritmisko uzsvērumu. Nesaka: Pavēlies savās mokās, bet gan Pávēlies. Sevišķi mācītājs Ērmans piegriezta tam vērību, lai dabīgais akcents sakristu ar ritmisko akcentu.

Bet mums jāaizrāda, ka arī tautas dziesmā šie abi uzsvērumi daudzkārt nesakrīt. Piemēram:

„Nu uzgāju ganīdama,
„Kur palīka tēvs, māmiņa,

Šais divos pantos minētie uzsvērumi nesakrīt 2 reizes.

Miķeļa dienai veltītas veselas 5 dziesmas Nr. 218.—223. Redzams, ka Miķeļa dienu svētīja toreiz baznīcā. Un līdz šai baltai dienai Miķeļa diena latviešiem nozīmīga dienā, no kuŗas mēdz skaitīt dienas un nedēļas.

Pirmā Miķeļa dienas dziesma ir no Dīca. Viņa dažā ziņā izšķīras no mūsu laiku gar. dziesmām:

„Gohds Deenam peederr meenam
„Ka švehti Engeli
„Gefsch muhja Muhšchu Deenahm
„Muhš glabba špehzigigi
„Ka muhš tas wezzais Drahķis,
„Kas Paradihšē jau
„Ar mums to Kareru jahzīs
„Ne aprij jeb noķau.

Piecas dziesmas ir veltītas katķismam. Pirmā dziesmā Firekers apdzied visus mācības gabalus pēc A. B. C. Tas ir, atsevišķu pantu pirmie burti seko alfabētiskā kārtībā. Pie-minu šeit abus pirmos pantus:

Meld.: No Debbešim buhs man atnest.

I.

Atšihsti bihdams tavu Deew'
 Wezz, jauns, leels, femmajš, Wihrs ar Seew'
 No wiššas Girds tam ustizzees,
 No Elka-Deeweem aštahjees.

II.

Bes Lahsteem runna, nei bes Siin';
 Lo šwehtu Deewa wahrdu minn'
 Lo wiššas Behdās peešaufdamš,
 Ur burwekleem nešajaufdamš.

Liekas, ka šai didaktiskā dziesmu veidā vecais Stenders ir visvairāk ievērojams. Viņš pārspējis šai dzejas veidā ir Firekeru, ir Dīcu. Kušš gan no mums netur piemiņā Vecā Stendera pantīnu, ko atrodam viņa Mazā Bibelē l. p. 6:

Þirmā deenā gaišma dohdahš,
 Dhtrā plattums debbešt,
 Trešchā juhr' un šaušums rohdahš,
 Bettortā tee špihdeeki,
 Þeektā šivs un putniari,
 Seštā tohp tee žilweki!

244. dziesmai ir virsraksts:

Dies ist die Kinder-Lehre G. F. S. Vecā Stendera:

Šhi irr ta Behrnu Mahžiba
 „No Deewa wahrdeem iņnemta
 „Kas pehž tahš turrahš, taš taps šwehtš,
 „Kas ne behda, taps pašaudehtš

Un tad seko pa kārtai visi 10 baušļi. Dīcis ieliek 245. dziesmā vai visu Kristus dzīves gaitu. Tā ir dziesma ar 29 pantiem.

Arī 5 mēru dziesmas atrodam šai miļā vecā dziesmu grāmatā.

Bīnemanis dzied:

Mehš noštumušhi štaigajam
 Gešch Behdahm un ar waidu;

Mehs itin mahji paleefam,
 No Sirdehsteem un Baidu;
 Las Swejchineeks muhs Ehrmus ņchēet,
 Weens Kaiminņch ohtram jezzen eet
 Draugs, draugu negribb pasih̄t.

Uzmanību uz sevi vērš kāda dziesma, kas nes virsrakstu:
 „Das Lettische güldene A. B. C. Dzejnieka vārds nav minēts.
 Tā ir dziesma ar 24 pantiem. Viņā izteiktas 20 pamācības,
 no kurām es šeit pieminu dažas tā laika raksturīgas:

„Ar Deewu ņah̄z, ko gribbi ņah̄tt
 Kad tew kas ņait, ņteids̄ pee ta nah̄tt,
 Us Deewu warri tizzetees;
 Gan mas us zittu polaiņtees.

3. pants: „Daņch plufjch un tehrje wiņņai daudz,
 „Un zitta jaukus Wahr̄dus jauz!
 „Tam ņlahtos labbat ņluņju zeeņt,
 „Us ohtra Stah̄steem auņis greeņt.

6. pants: Ir to ne truh̄ņt, kas liņchēht mah̄t,
 „Kas tewi tiņai peewilt nah̄t;
 „Deem meddus mehlē parah̄dah̄s,
 „Bet Schultis Sirdi paslepjah̄s.

Esmu šeit pieminējis dažas dažādības un vienpusības,
 kas vairs nav piemērotas mūsu laikam, bet visas tās lai ne-
 apsedz mīlās vecās dziesmu grāmatas skaisto un dziļas ticī-
 bas apskaidroto vaigu.

* *

*

Ja jau vidzemnieki ļoti cienīja un mīlēja veco dziesmu
 grāmatu no 18. gadsimta beigām, tad par kurzemniekiem tas
 sakāms vēl vairāk.

Tie jau 1836. gadā atsvabinājās no racionālistu dziesmu
 grāmatas, pārņemdami no jauna veco mīļo dziesmu grāmatu
 no 1794. gada. Viņi to pārņēma nepārgrozītu, kamēr vidzem-
 nieki to pārlaboja un papildināja gan ar Loskila dziesmām, gan
 ar dziesmām iz Kurzemes dziesmu grāmatas. Bet kurzem-
 nieki to pārņēma negrozītu ar abiem viņas pielikumiem.

Nepārgrozīta tā ir iespiesta no 1839.—1878. gadam.

Tikai kad 1847. gadā iznāca Vidzemes jaunā dziesmu grāmata, kurzemnieki piesprauda savai dziesmu grāmatai vēl trešo pielikumu.

Neilands par to raksta l. p. 27: „Tikai pēc 1847. gada, kur arī Vidzeme atdabūja savas vecās dziesmas kopā ar kādām jaunākām, Kurzeme pielika savai dziesmu grāmatai 3. pielikumu no 65 dziesmām, kas viss lielums bija ņemtas no šīs Vidzemes grāmatas. Tikai divas vien ir dzimtas kurzemnieces: Nr. 725: „Lai augstais Dievs, ne mūžam daru“ ir no Kurz. dz. gr. no 1806. g. un 751. kapsētas iesvētīšanas dziesma „Mīļā Jēzus vārdā sākam“, kuŗa tagadējā Kurzemes dziesmu grāmatā skan tā „Svētu, svētu darbu sākam“ Nr. 432. Šī pēdējā dziesma ir raksturīga Kurzemei. Viņa pārrakstīta tiem vārdiem: „Pie jaunās kapsētas iesvētīšanas, kad pirmo līķi glabā.“ Kurzemes draudzēs tādas kapsētu iesvētīšanas bieži atgadās, tālab ka tur ir daudz to kapsētu. Manā bijušā Liel-Auces draudzē bija 13 kapsētas.

Bet Vidzemes draudzēs mēdz būt tikai viena galvenā kapsēta, retumis divi vai trīs.

*

Racionālisms bija radījis vācu dziesmu grāmatām ap 1000 dziesmu un abām latvju dziesmu grāmatām ap 600.

Kas par milzīgu darbu!

Tiešām, racionālisti ir strādājuši ļoti centīgi.

Bet šo dziesmu vairumu nostūma pie malas kurzemnieki 1836. gadā un vidzemnieki 1847. gadā radīdami jaunu ticības un dzīvības bagātu dziesmu grāmatu.

Red. piezīme: Iespiežam šo nodaļu no māc. Beldava „Garīgās dziesmu vēstures“, lai lasītāji varētu iepazīties ar šī raksta saturu. Ceram, ka tas drīzumā parādīsies klajā visā pilnībā.

Prof. Vold. Maldonis

Grēks

(Turpinājums)

C. Grēka uztvērums bībelē.

a) Vecajā Derībā grēks nosaukts dažādiem vārdiem. Pēc šo vārdu filoloģiskās nozīmes grēks būtu nomaldīšanās no pareizā ceļa, aplamība, aklums, greizums, riebīgums, necīgums un pēdīgi sasliešanās pret autoritāti. Ja šo vārdu apjomu un dziļumu pārdomā, tad jāsaka, ka jūdiem grēka apziņa ir ļoti plaša un, kā jau semītiem, arī dzīva.

Vispārīgi Vecā Derībā grēks uzskatīts kā personīgā Dieva apvainošana, kaut gan tā saturs dažāds, skatoties pēc jūdu tautas kultūras un pēc politiskā stāvokļa. Profēti piem. kultisku priekšrakstu neievērošanu vairs neatzina par grēku, bet grēks viņiem nepaklausība un neuzticība Dievam. Grēka saturā uzsvērtā neticība, svešu dievu turēšana, burvība u. t. t. Grēku līdzina profēti tikumiskiem pārkāpumiem, piem. netaisnībai tiesā un sabiedriskā dzīvē, mantas kārībai, netiklai ģimenes dzīvei, nepatiesībai, sirdscietībai, naidam, pat mīlestības neizprašanai (profēts Hoseja). Turpretī Bābeles gūstniecības laikā un pēc tās jūdu politiskais stāvoklis nav viegls. Viņiem jāturas kopā, lai uzturētu savu nacionālo vienību. Grēka apjoms tādēļ atkal paplašinas un jūdiem aptumšojas. Grēks tai laikā ir jūdu vadoņu necienīšana, dažādu jūdu reliģiozo, ceremoniālo priekšrakstu nicināšana, toreizējo tautas likumu pārkāpšana, vai uzstāšanās pret toreiz atzīto dzīves gudrību. Tā nu varam redzēt, ka grēka būtībai profēti piegājuši diezgan tuvu, apzīmēdami to par neticību, nepaklausību Dievam un par Dieva dāvātas mīlestības (žēlastības) atraidīšanu. Tādēļ šis profētu uzskats uzglabājās.

Bez tam Vecajā Derībā ir daži ievērojami atzinumi par grēku:

1. Grēkam zīmēts sociāls raksturs, piem. visa tauta smok zem grēka nastas (Jes. 1, 3), nav neviena pat profēta bez grēka (Ijab. 1, 2. Jes. 6, 5), jācieš nākamām audzēm par bijušo paaudžu grēkiem (Ev. 20, 5), zināms individuālais grēks un tā sekas arī nav izlaistas no acīm.

2. Vecā Derībā daudz domāts par grēka sākumiem. Domas dziļas, kas izteiktas reliģisku atziņu bagātos mitos un simboliskos stāstos. Piem. cilvēkā radikāls (iedzimts) ļaunums, tieksme pēc ļaunā no mazām dienām, Sirds ir viltīga (Jer. 17, 9) Citā vietā redzam, ka grēks ir kāda reāla vara (Gen. 3), kurā manāma ļaunu garu darbība, kārdināšana un vilināšana u. t. t.

3. Tomēr atzīts, ka cilvēks var valdīt par grēku (Gen. 4, 7), ja arī tas glūnēt glūnētu katru brīdi aiz durvīm.

b) Jaunā Derībā mums krīt acīs trejādi uzskati par grēku t. i. Jēzus, Pāvila un Jāņa domas par to.

1) Jēzum ļoti augsts rel. ētisks pilnības ideāls (Mt. 5, 48) tādēļ konsekventi pēc Viņa uzskatiem visi cilvēki grēcīgi (Mt. 7, 11), visa tauta (Mt. 12,39), Jēzus prasa, lai visi nožēlo grēkus (Mt. 4, 17.). Te redzams, ka Jēzus atzīst grēka vispārīgumu, sociālo pamatu, un sodāmu vainu Mt. 6, 12, par to, ka nesaņem piedāvāto žēlastību (Mt. 11, 20). Tomēr cieši jāaizrāda, ka Jēzus visvairāk runā par grēkiem (aktuāliem), neprātodams par grēku, par grēka celšanos, par iedzimto grēku. Jēzus min tikai grēcīgo tieksmju avotus: cilvēkā ļauno sirdi (Mt. 15, 9), ārpus cilvēka esošās kārdināšanas (Mt. 13, 19), kādu metafizisku, kādu kosmisku aprēcības nepieciešamību (Mt. 18, 7), slimības (Mt. 9, 2—6), gribas vājumu (Lk. 12, 4—7), dažādas iekāres (Mt. 5, 21—25). Jēzus, kā redzam, ņem cilvēku un grēku kā zināmas empiriskas dotības. Viss ir Dieva ziņā. Jēzus saskaņā ar sava laika tautas uzskatiem neliedz ļaunu garu, velna iedarbību grēka darbos, bet Viņš uzsver, ka tikai grēku nožēlai var sekot Dieva žēlastība (Mt. 6, 12), grēka soda atlaišana. Neatļauj grēku tam, kas apzinīgi pretojas lielai Dieva atklāsmes žēlastībai, t. i. grēko pret sv. Garu (Mt. 11, 20). Pāvilam turpretī grēks jau kāda vispārīga pat personāla vara, kas valda, kas noteic, virza cilvēka gaitas pret Dieva gribu (Rom. 6, 12—14). Visi cilvēki pakļauti šai varai, izņemot pašu Kristu un Viņa atpestītos (2. Kor. 5, 21). Paša spēkiem cilvēks nevar glābties, nespēj grēku uzvarēt pat vislielākā dvēseles cīņā (Rom. 7). Grēka vara stiprāka par bauslības, tikumības spēku (Gal. 2, 21). Jānā k

citai lielākai varai palīgā, kas paceltu cilvēku istā gara dzīvē (Rom. 8, 5), jo cilvēks ir niecīgs, nīcīgs, pilnīgi samaitāts visā savā miesā un dvēselē (Rom. 7, 12). Jau no cilvēces sākumiem, resp. no Ādama laikiem (Rom. 5, 12) cilvēka locekļos mīt pretdievišķs likums (Rom. 7), kāres, kas neļauj klausīties Dieva likumos. Šo traģiku rāda Ādama tips. Ādama grēks un grēka sods jāpiedzīvo visiem cilvēkiem. Cilvēki atsvešinājušies no Dieva, ir nepateicīgi (Rom. 1, 19—25), naida pilni (Rom. 8, 7) Dievam pretī. Viņi grib tikai sev dzīvot (2. Kor. 5, 15), paša labumu meklēt (1. Kor. 10, 24. Fil. 2, 21), nodoties miesas kārēm (Rom. 1, 24), nešķīstībai, bezmērībai (Gal. 5, 19—21). Viss cilvēks (Rom. 7, 12. 1. Kor. 15, 45), vai nu skatās no bioloģiska-fizioloģiska, vai no psiholoģiska viedokļa, pakļauts grēka varai. Grēks Pāvilam substanciāls lielums, kuŗa sākumi meklējami sātāna valstī (Ef. 2, 2). Nopietni tomēr jāuzsver, ka Pāvils mazāk runā par grēka atkarību no sātāna, bet vairāk par to, ka grēkā dzen miesa un miesas kāre.

Pāvila uzskati pārvaldīja viņa un vēlāko laiku teoloģijas situāciju; tie tapa par dogmatisko prātojumu un sistēmu pamatu. Pētījumos par grēku vairāk orientējās Pāvila rakstos, mazāk Jēzus un Jāņa evaņģelijos.

Jāņa evaņģelijā grēks nostādīts pretstatā pret Dieva atklāsmē doto gaismu, patiesību, mīlestību. Grēks it kā paša cilvēka aklums (9, 41), tumšas mīla, neticība (16, 9), piesliešanās tumšā kosma principam (1. J. 2, 15). Kas no Dieva dzimis, tas negrēko (1. J. 5, 18). Tāda ir visu cilvēku (5, 40) kopdzīve, t. i. pretošanās Dieva normām (1. J. 3, 4) netaisnība, nelikumība. Jānis uzskata, ka grēks ir dots kā tāds pēc pieredzes vērojumiem. Vienīgā izeja: celties Dieva sūtītaigaismaipretī.

C) Dogmatiku uzskatos.

Dogmatika, kā kristīgā filozofija, sāk prātot par problēmām, kas nav izceltas Jēzus uzskatos, piem. par pirmo grēku, par bezgrēcīgo pirmstāvokli, par iedzimto grēku, par grēka būtību, par grēka sakaru ar pārcilvēciskām varām, par grēka sodu visai cilvēcei par gribas brīvību, par grēku piedošanu u. t. t.

1) Grieķu katoļu t. i. austrumu dogmatiķiem grēks diezgan ciešā sakarā ar cilvēka intelektu, ar prāta aptumšošanas, vājumu, nespēku, atziņas trūkumu, turpretī Romas katoļiem vairumā grēks voluntātīva gribas virziena rakstura. Piem. Augustīns († 430), pārliecināts, ka grēks atkarīgs no gribas. Viņš uzskata par pirmgrēka cēloni cilvēka pašgribu, pašlepnību, (superbia), kas attīstas par neatvairāmu tieksmi grēkot. Tā grēko visi un visa cilvēce top līdz ar to par kādu pazušana masu, kas pilnīgi nespējīga laboties ar pašas spēkiem. Tai draud tikai nāve, mūžīga nāve arī bērniem. Cilvēka daba pēc grēkā krišanas tā topot samaitāta, ka tur esot tikai concupiscentia, t. i. jūtekliska dzīve, kāre pēc dažādām baudām, miesas kārēm un nepiesātināma dabas mīlas kāre.

Glābšanu var gūt tikai caur Dieva žēlastību, sakramentiem un citiem Dieva žēlastības līdzekļiem.

Šos Augustīna uzskatus par grēka voluntātīvo raksturu, par pirmgrēku, par iedzimto grēku, par cilvēka pilnīgo nespēju izglābties, pārlaboja viduslaiku dogmatiķi racionālā garā, kaut gan cieši tam pretojās Pelagijs († 418) un viņa domu biedri, kas aizstāvēja cilvēka brīvo gribu, t. i. ka cilvēks tiek no grēka vaļā ar paša spēkiem. Pelagijs nesajauca grēka jēdzienu ne ar cilvēka fizisko dzīvi, ne ar seksuālām miesas kārēm, ne ar pārcilvēciskiem priekštatiem. Viņš atmata iedzimtā grēka postulātu, uzsvērdams tikumisko dzīvi kā pamatu grēku piedošanai.

2) Scholastiķi, vidus laiku domātāji, racionālāki būdami, uzsvēra to domu, ka ar grēkā krišanu cilvēks nav zaudējis ne savas intelekta spējas, ne brīvās gribas. Grēks esot formāli ņemot tikai kāds trūkums, kāds cilvēka dabas ievainojums, kāda nepareiza tieksme, (lat. privatio, defectus, vulneratio indinatio) bet, materiāli pēc satura ņemot, concupiscentia, nepiesātināma paša cilvēka un dabas mīla. To visu saskaņojis veiklā sistēmā scholastiķu galva Toms Akvīnietis († 1274), kas iedzimto grēku tulkoja kā cilvēka samaitātās būtības principu.

Pret to uzstājās Dunss Skotietis († 1308), apgalvodams, ka concupiscentia nemaz neesot grēcīga dzīva.

3) Reformātoriem ataut jauna doma par grēku. Viņi atzīst, ka grēkam ir tikai reliģisks raksturs, ka grēks ceļas tikai no dievbijības un dievpaļaušanās trūkuma, ka grēks ir neticība (Luters), ka iedzimtais grēks ir tikai kāds aktīvs spēks pret dievišķo dzīvi, spēks, kas mājō kādas personas gribā. Visu citu par grēku viņš apskata tikai it kā blakus lietu otrā rindā.

4) Bet šie uzskati nevarēja noturēties. Jau savā ticības apliecības rakstā „Konkordijas Formulā“ luterieši apgalvo, ka grēkā krišanai seko totāla, pilnīga cilvēka samaitāšana. Cilvēks esot garīgi miris, kas pats nekā nespējot līdzīgi akmenim (lapis), klucim (truncus). Iedzimtais grēks valdot pār cilvēci. Istie luteriešu sistemātiķi, tā saucamie vecluteriešu dogmatīķi, izveidoja šo mācību, kas vēl tagad vienā otrā vietā valda, bet kas nav, kā redzams, īsti reformācijas garā.

Viņi māca tādu cilvēces pirmstāvokli, kur valdījusi īsta reliģiska ētiska un fiziska pilnība. Tāda dzīve bijusi paradīzē. Tikai sātāna vara iespējusi ar viltu ieņgrūst cilvēku grēkos. Cilvēks kritis bīstamā dziļumā, kur sacēlās neuzticība Dievam, pretī lepnums, pašmīla, nekārtīgas dzīvas, kāres. Ādams kā cilvēces sugas reprezentants par savu nepaklausību sagaidīja sodu — nāvi. Dieva taisnība nevarēja žēlot. Vecprotestanti izšķīra laicīgo, garīgo un mūžīgo nāvi.

Visa cilvēce saindēta ar pirmo iedzimto grēku, jo grēks vairojas ar cilvēku dzimšanu un savstarpīgu satiksmi un sadarbību. Ir iedzimta pat grēka vaina, kas prasas pēc soda. Sods neizbēgams, jo cilvēkam iedzimts grēcīgais prāta aklums, ļauna griba, kustoniska dzīve. Cilvēks tagad dzīvo pilnīgi samaitātā stāvoklī, kontrārā, pretī pirmajam pilnības stāvoklim. Cilvēce pilna grēka degļiem (fomes). Cilvēkam palikusi brīva griba tikai ļaunajos darbos un ārējās kustībās. Vienīgā glābšana ronama Pestītāja Jēzus Kristus personā, darbos, Viņa nāvē un augšāmcelšanās notikumā pēc II tic. locekļa Lutera izskaidrojuma.

5) Šo konsekvēto, bet dziļi smago mācību sāka drupināt daži nākošie dogmatikji un filozofi sākot no apgaismotāju laikmeta.

Vispirms racionālisti atmeta mācību par iedzimto grēku, rādīdami ļaunuma nepieciešamību, kā pakāpi nākošai attīstībai. Šillers († 1805) pat nosauca grēkos krišanas notikumu par vislaimīgāko kustību cilvēces vēsturē. Kants, atzīdams, ka cilvēkā mīt kāds radikāls ļaunums, kas sagroza cilvēka labās gribas virzienu pašā saknē, tomēr nopietni apšaubīja ļaunuma, resp. grēka celšanos tādā ceļā, kā to tulkoja vecprotestanti. Labais, resp. ļaunais nav atkarīgs ne no fiziskiem, ne psihiskiem apstākļiem, pat ne no metafiziskām varām. Ētikas laukā cilvēks ir autonomš. (Grēku Kants ierindoja arī ētikas laukā). Hegelis († 1831) grēka stāvokli nosauca pat par neatvairāmo cilvēces attīstības punktu, lai cilvēce izklūtu no dabiskās kausalitātes, cēlonības — brīvībā, no sadrumstalotības — vienībā un patiesībā.

6) No vācu ideālistu filozofu uzskatiem grēka jēdzienu atsvabināja romantikis teologš Šleiermachers († 1834), uzsverdams atkal grēka tīri reliģisko raksturu, un nosaukdams to par dievapziņas bezspēcīgumu, kuŗa saknes meklējamas cilvēka neharmoniskajā dabā. Šleiermachers saka, ka visā cilvēces sugā manāma kāda kopvainā, kāds kopnespēks, kas galu galā nav izskaidrojams citādi, ka ar Dieva neizdibināmo padomu.

Rothe († 1867), savā ziņā Šleiermachera un Hegela skolnieks, vērs teologu uzmanību uz lielo pasaules drāmu, kur cīnās materijas un gara spēki. Cilvēkam šinī cīņā jāpieņemas ar savu brīvības spēku un jāuzvar materija, lai turpinātos Dieva radīšanas darbs. Grēks tad nu būtu tāda personīga dzīves kustība, kas tiecas uz materijas niecīguma pusi un kavē pasaules attīstību. Grēcinieka sirdī te ir pašmīla, kas apzinīgi dzenas pēc materijas miesas labumiem. Tādēļ Rothe saka, ka cilvēkam grēks nav miesīgam būt, bet grēks ir miesīgi domāt.

Ievērojams vēl J. Müllera († 1878) apgalvojums, ka grēka saknes atrodamas: 1) cilvēka pašnoteikšanās dziņā un uzde-

vumā un 2) pirmizšķiršanās process stāvot ārpus laika un telpas un 3) kā grēka princips domājama pašmīla, kas realizējas jūteklībā.

Ričls († 1889) uzsvēra grēka sociālītāti. Viņš, nelielgdam individuālā grēka lielo nozīmi, norādīja uz grēka valstību, ar ko jācīnās cilvēkam pēc savas sirdsapziņas, kas gan reizēm varot arī maldīties un aptumšoties.

7) No šā laika teologiem jāmin te savā ziņā konservatīvais K. Bārts, kas uzsver lielo neizmērojamo distanci starp Dievu un cilvēku, izceldams grēka jēdziena nozīmi agrākajā izpratnē.

Jāmin arī modernais teologs G. Wūnšs, kas šinī jautājumā nepretojas senajiem mītoloģiskiem uzskatiem par grēku.

II. Iztirzājums.

Lai mēs varētu sekmīgāki, kā līdz šim vēsturiskā apskatā, ķerties pie grēka jēdziena tuvākas noskaidrošanas, mums gribot negribot jāielaižas dažu smagu jautājumu iztirzājumā, kas palīdz redzēt grēka pirmsakni un tās izzarojumus.

A. Filozofiska apcere.

1. Pēc jaunākiem fizikas un ķīmijas atklājumiem jāatzīst, ka viss esošais kustās kādas plūsmas spēka, dināmiskas enerģijas dzīts. Ir kaut kas, un tas kustas, radīdams dažādas parādības fainomenus. Parādību starpā ir redzamās un neredzamās attiecības. To vidū kustās parādība „cilvēks“, kam vismaz četrējādas attiecības: ķermeniskas, organiskas, psihiskas, dvēseliskas un garīgas. Tās pa daļai ir apzinātas, pa daļai neapzinātas. Apzinātas attiecības būs dvēseles un gara, resp. apziņas darinātas. Cilvēks ar savām atziņas spējām lūkojis izprast, norobežot savas attiecības un nosaukt tās vārdiem, ielikdams katrā nosaukumā savu nozīmi. Tādā ceļā cilvēks izstrādājis dažādu attiecību, lokus, tā, piem., ķermenisko, organisko loku, kur rindojas dzīvības un dzīves vitālās intereses un vērtības. Dvēseles un gara lokos rindotas attiecības cilvēkam ar cilvēkiem dažādās darbības nozarēs: 1) juridiskajā

lokā normas likumi (pārkāpumi, noziegumi), 2) aistētiskajā ierindošanas skaistais, cēlais, šausmīgais, riebīgais, 3) ētiskajā lokā labais, ļaunais un 4) reliģiskajā lokā svētais un grēcīgais. Te jau manām, kuŗā lokā grēks. Te vērojam, ka grēks ir attiecību jautājums. Zinātne pēti visus lokus, sfairas, censdamās atrast visādu attiecību, relāciju, iespējamo noteiktību, to secībā laikā, telpā, norisē u. t. t. Zinātne meklē attiecību likumību.

Kaut kādu likumību zinātne atradusi visās sfairās. Arī morāliskajā tikumības un zināmā mērā arī reliģijas svētuma sfairā jau redzama kāda likumība. Mēs mēģinām jau runāt par morāles jābūtības — labā, resp. ne jābūtības — ļaunā likumiem. Mēs drīkstam jau sākt runāt zinātniski arī par svētuma jābūtības sfairu, un par tās otro pusi — ne jābūtības t. i. grēka sfairu. Tagad prasīsim, vai tādas apziņas uzstādītas likumības ir tikai iedomātas, jeb vai tās patiesi ir vai eksistē?

2. Matēmatika atradusi daudz likumu. Ņemsim piem. $2 \times 2 = 4$. Dabā konkrēti nekur nav redzams šis ($2 \times 2 = 4$) likums, bet cilvēka apziņā tās eksistē. Tāpat ir arī ar dabas zinātņu likumiem, piem. kausalitāti, cēlonību. Domātājam jāliecina, ka tas nav ne tikai vārds, nosaukums (nomināts) ne arī īsti esošs (reāls), bet tas eksistē individa apziņā (konceptuāls, individuāls). Bet $2 \times 2 = 4$ bija pirms un būs pēc individa existences, t. i. šim likumam ir sava ira arī ārpus apziņas, tas ir pārindividuāls. Turklāt šis likums pastāvēs, ja arī visas cilvēces nebūtu, tā tad tas domājams pat pārcilvēcisks, universāls. Tāpat cēlonība ir kaut kādi esoša, tikai tā nav lieta (substanciāla), jo tā ir attiecību relāciju jēdziens, tas ir kaut kas nepārmainīgs, pastāvošs.

Tā tas, domājams, ir ar katru būtisko attiecīgā likumā. Būtiskais ir esošs (reāls), ir pārindividuāls ir pat universāls.

Tā tad mums ir savā ziņā tiesība runāt par būtisku esentiālu attiecību iru katrā sfairā. Mums tiesība teikt, ka būtiski labais ir arī reāls, esentiāls jābūtības pasaulē, uz ko jau norādīja Platons ar savu ideju mācību, Aristotelis ar savu entelechiju, enerģiju, pirmo kustinātāju, Kants ar savu intellegiblo pasauli. Bet tas pats jāsaka par ļaunumu, ka tas ir pārindividuāls, reāls un esentiāls.

No šā sprieduma aploka nevar izkrist arī svētuma sfaira ar savu polāro pretējo pusi. Ir ticība, cerība, paļaušanās u. t. t., būdamas cieši individuālas, subjektīvas, tomēr ir pārindivīduālas, reālas. Un tas pats attiecas uz grēku, kas saistās cieši ar indivīduālu apziņu. Tas ir pārindivīduāls, reāls.

Grēks bija pirms un būs pēc indivīda un indivīdiem, jo sagrozītas attiecības būs ar Dievu, kāmēr viss esošais nebūs Dievā. Tā tad attiecības, lai gan cilvēkam daudzreiz nesaprotamas, neapzināmas, tomēr var būt īsti reālas, jo viss, kas ir, nav tikai cilvēka, cilvēku attiecības, bet visas attiecības stāv savā ciešā sakarībā un atkarībā viena no otras.

3. Indivīdu dzīve (resp. to dzimšana, rašanās — nāve un iznīkšana) nav domājama taisnā vienpusīgā kustības plūsmā. Tā sakust un rit tikai kustību krustojumos. Tāds mūžīgā vadītāja iepriekšējais lēmums. Bez šaubām var būt dažādu kustību krustojums, bet mums vislabāki tagad saprotamas polārās kustības, t. i. divu pretspēku darbība, drāmatiska cīņa. Ir, kā sakam, ja un nē, par un pret, dzīvība — nāve, pluss un mīnuss, pozitīvais un negatīvais, es un tu, labais — ļaunais, svētais un grēcīgais.

Šie pretstati ir reāli. Cilvēka apziņa tos tver un tajos pati kustās. Daudzreiz liekas, ka apziņa pati atrodas pretkustību centrā. Cilvēka apziņa ir arī kustinātāja. Psiholoģiski vērojumi apliecina, ka gara dzīve valda pār organisko, ķermenisko. Gars valda pār materiju. Ir gara un materijas, šo divu lielāko pretstatu cīņa. To apzinas cilvēks.

Apziņa — šis lielais, mums tik tuvs, iekšējais un tomēr tik tālš, maz pazīstams — ir atziņas orgāns, ir brīnišķīgs orgāns, kas mana pat tādas attiecības, kas ceļas tālēs un telpās, un kas kustas cilvēka personas dziļumos. Šis orgāns runā par nesalaužamām attiecībām un atkal par cilvēka garīgās dzīves brīvību.

Šī apziņa nav tikai cilvēka prāta darinājums. Kur apziņa, tur darbojusies arī griba, jūtas un pat zemapziņa. Apziņa ir cilvēkam tāda dotība, kas nešķirama no visas cilvēka eksistences. Tā ir eksistentiāla.

4) Brīvība. Pārdomājot visu sakarības un atkarības tīklu, nevar pieļaut citu brīvību kā tikai brīvību sakarības un

atkarības lokā. Ja ir, tad ir cilvēkiem ierobežota brīvība. Turklāt pārdomājot, ka cilvēks saņem no visām pusēm kustību strāvojumus, iespaidojumus, ietekmējumus, kas var tecēt no visa kosma, universa, mūžības tālēm, tad nevar pretoties arī tādai pārliecībai, ka ir iespējama kāda savdabīga kustība, kas ir ārpus kausālā laiciskā un telpiskā tīkla, kāda brīvība mūsu nebrīvībā. Var runāt par intelligiblo brīvību (Kants).

Trešām kārtām mums skaidrs, ka cilvēks ir personāla būtne. Personas dziļumi mums gluži sveši. No personas dziļumiem plūst atkal kāda savāda brīvība, svabadība. Cilvēks kā tāds pats ir izstarojumu centrs, kas savukārt iespaido un ietekmē. Personālajā cilvēkā kustās pozitīvais — negatīvais (ja — nē, par — pret u. t. t.).

Cilvēks, kaut kāda ietekmējuma dzīts, apgalvo zināmu atzinumu un tad, atkal kāda ietekmējuma vilināts, sāk to apšaubīt. Tas ir gan progresa pirmnoteikums, bet ar to sāk veidoties divas pretī stāvošas sfairas. Šādas polāras sfairas attīstās domu, jūtu un zemapziņas kustību lokos. Tāda ir dvēseles un gara dzīves brīvība.

Griba, varenā griba, var realizēt darbos te vienu, te otru, uzveldama cilvēkam visu atbildību. Tā ir: gribas brīvība. Piem. var attīstīties vesela jābūtības sfaira vai nu ietekmēta, vai paša pārdzīvojamu darinātā vai kopā abiem strāvojumiem sastrādāta. Tur tikai ideāli un vērtības. Var arī attīstīties polārā, pretējā sfaira, vai ietekmēta kā dzīvē izmēģināta vai abu dāvinājums. Te tikai ļaunās, apšaubāmās vērtības. Cilvēks cīnās. Kādēļ? Jādomā, ka viņš atkal ietekmēts! Tādā pretējo sfairu cīņā mēs iedzimstam, dzīvojam un nomirstam. Izceļas vesels kodeks te vienā, te otrā sfairā. Tām arī savaniecīga daļa. Tās nostabilizējas, izceldamās pēc visiem tiem motīviem, ko mums uzrāda gan labā, gan ļaunā celšanās teorijas. Te cilvēka brīvība ir tikai izšķiešanās svabadākā, ietekmējumu plūsmā. Ļaunuma ietekmējuma plūsmu un tās sākumu ne bez sava pamatojuma sauc par ļaunā vai ļauno garu valstību.

Svētuma izmaņa radija savu sfairu (svētumu, dievbijību, ticību, palaušanos, svētkeri, svētmīlestību un t. t.).

Svētuma polārā kustība radija polāro pretsfairu (bezdievību, neticību, bailes, pašmīlu, mīlu u. t. t.).

Abas var būt ietekmētas no citām kustībām, ārpus mums pieejamās pasaules. Tāds ierosinājums var nākt vai no Dieva atklāsmes vai no jaunās mantības, resp. garu dzīves skubinājumiem. Tādu sfairu mēs sastopam, tādā dzīvojam un mirdami atstāsim šai empiriskā pasaulē. Bet mūsu svabadībai un citu ārpus kosma stāvošu kustību iedarbībai te liela brīva loma.

5. Dievs. Viss universs ir organisms. Šai organismā valda noteikta un paredzēta kārtība (predestinēta un provide-nēta).

Katrā organismā redzam noteicējus, radītājus. Cilvēka organismu vada gars, dzīvs, personāls, ar prātu, jūtām, gribu ar lielām jaunradīšanas spējām.

Ne mūsu iedomības priekšrocība, ne mūsu pesimisma atzītā niecība nevar mūsu domu konsekvencei liegt atzīt vēl citus dzīvus, personālus garus. Mums nevar liegt atzīt, ka visu šo organiski vienoto kosmu vada, valda, uztur kāds personāls gars. Tas ir mūsu Dievs, ar savām mūžīgām jaunradīšanas spējām. Viņš var, ja viņš grib, mums atklāt sevi un savu prātu. Viņš var grozīt, ko viņš grib pēc sava lēmuma. Visas Viņa kundzības cilvēkam svētas, daiļas, labas, patiesas, negrozāmas, ticamas, izpildāmas.

Turpretī viss, kas tādā brīvībā kaut kādi kustētos pret Dieva lēmumu, ir, bija un būs reliģiozā cilvēka apziņā — grēks.

(Turpmāk beigas.)

Māc. Aleksandrs Veinbergs

Brāļu draudze latviešu daiļliterātūrā

(Turpinājums)

Hernhūtisma būtība un dzīve viņa ziedu laikos dzīvojušu aktīvu darbinieku autobiografiju atspoguļojumā.

II.

- a) Jek. Baloža dzīves stāsts. b) Annas Tomsones dz. stāsts.
c) Slēdzieni.

Interesanti salīdzināt rakstnieka radītos tēlus ar dzīves īstenību. Ļoti raksturīga te Valmieras pagasta „Baložu ciema kambaŗa“ cēlāja un pirmā sacītāja Jēkaba Baloža (skat. Rie-

tekļa rakstu „Valmieras pagasta Baložu ciema kambaris“ „Brāļu draudzes vēstnesī“ 1930.—1931. g. gājuma 89. lp.) atstātā autobiografija (glabājas valsts bibliotēkā D. Baloža rok-rakstos, pa daļai publicēta Rīgas Latv. Biedr. Zin. Kom. rakstu krājumā un K. Beldava grāmatiņā „Ainavas no senatnes un tagadnes“), kuŗu dažā ziņā papildina Annas Balodes-Tomsones dzīves stāsts (pa daļai publicēts).

Ar nolūku ņemu šos vecos dokumentus, kas raksturo hernhūtieti un hernhūtismu viņa ziedu laikos, lai spilgtāki izceltu to hernhūtismu, ko tēlo rakstnieki no apm. 19. gadsimt. 8. gadu desmita.

a) Dzīves stāsts tā priekš Dieva aizgājušā tēva Jēkab Balod, kas mire tai 18. oktobr 1870-tā gadā, vecs palicis: 81 gadu 9 mēn. 29 dienas.

Es esmu dzimis 1788-tā gadā tai 19-tā decembra iekš Valmier muižas Kelder mājas. Mani vecāki caur savu Dieva bijīgu dzīvošanu, bij man kā redzami eņģeļi. Viņu lielākā rūpēšana bija, lai es mīļu Pestītāju mācītos pazīt un mīlēt. — Viņi mani aizvien skubināja uz saiešanām, visvairāk bērnu stundās iet, kur arī man bērībā liels prieks bija ar mīļu Pestītāju draudzībā lasīt, bet tas ienaidnieks meklēja to Dieva bērnu savā pazušanas tīklā ķert. Es jau dažreiz slepeni kur manu vecāku acis neredzēja, ar citiem iekš pasaules priekiem kaut gan ar bijāšanu priecājos. — Es nācu pie pusaugu puīšu kārtas, un sāce tas dvēseļu ienaidnieks mani vēl stiprāki uz pasaules priekiem skubināt, tā ka es mīļu Pestītāju gandrīz gribēju aizmirst, bet manu vecāku sirsnīgas lūgšanas uz mīļu Pestītāju nelaide man manu mīļu Pestītāju atstāt.

Manas dvēseles jeb grēku bēdas sāce mani spiest. Nu gribēju es savu sirdi saviem kārtas kopējiem atklāt, bet mana sirds bija aizslēgta un nevarēju no sirds neko izrunāt un tikai kaunējos vien manas bēdas izteikt. — Ar tādām bēdām es steidzos pie mīļa Pestītāja, viņam lūgdams lai viņš caur savu svētu garu manu sirdi dara vaļā. Viņš manu lūgšanu žēlīgi paklausīja.

Tai 1804 gadā Lielpiekdienā es tiku pirmu reizi Svētva-kariņu baudījis no tā mācītāja Löder (Lohder). —

Savus mīļus vecākus noskūpstījis aizgāju viens pats uz baznīcu, iedams uz ceļa būdams, man tas moku vīrs ar savām

dārgām vātīm parādījās, no viņa mīlestības es tiku tā pārņemts ka kritu pie zemes uz vaigu pie Pestītāja kājām, raudāju gauži un lūdzu lai viņš man manus grēkus piedotu! — Viņš savā skaistā nāves ģīmī parādījās. Nespēju to jušanu ko es tad baudiju ar vārdiem izsacīt. Man nu atkal iesacās tā ilgošana pie brāļu draudzes nākt; un tās bēdas mani ļoti spieda. Un es raudāju gauži uz bēniņiem klusībā būdams, kad pa ceļu jeb pie laicīga darba biju, tad kritu pie mīļa Pestītāja kājām viņam lūgdams lai viņš tak žēlīgi ar uz mani sliktu grēcinieku uzlūkotos, jo pie man papriekšu paštaisnība valdīja, bet nu man bij tā, ka es tas lielākais grēcinieks esot, un man bija pazudušam palikt. Pestītājs atkal manām gara acīm parādījās savā nāves ģīmī un deve to liecību ka būšot man par palīgu būt un palikt līdz galam. Iepriekš jau sirdī to liecību manīju ka tā brīvība man būs pie brāļu draudzes nākt un caur to manu bēdu atvieglināšanu manīju un Pestītājam pateicu. 1805-tā gadā es tiku pie brāļu draudzes uzņemts! Uzņemšanas stundā garā redzēju un baudiju Pestītāja klātbūšanu kur viņš ar savām nobaltētām lūpām mani skūpstīja, aiz tādas jušanas tikai uz kājām varēju stāvēt. Pielūgšanu ceļos turēju ar tādu vēlēšanos, lai es par liķi paliktu te šai vietā kur Pestītājs manus grēkus nolīdzinājis un solījis mans ārste būt līdz pēdīgu elpas vilkšanu. Šo klātbūšanu neaizmirsīšu kamēr pie viņa mājā nāksu. Tā sadraudzēšanas jeb lūgšanas stundiņa man bij par dārgu mantu, kad gāju pa ceļu jeb pie darba, ar asarām no mīlestības pārņemts domāju par Pestītāja lielu žēlastību ko viņš pie man bija darījis.

Daudzreiz istabā pie darba nevarēju palikt, bij jāiet uz lauka vai mežā Pestītāju lūgt un ar viņu sarunāties.

Dvēseles ienaidnieks nu sāce pamaziņām ar to lepības garu mani puškot: „es nu jau esot pie brāļu draudzes uzņemts un to mantu pēc ko kārojis panācis, nu es esot brīvs no grēkiem un varot atkal pasaulē priecāties“.

Kad es dzirdēju, ka draudzes puīši iekš lētpatīgām lietām, muižas gaitās būdami ar meitām slepenu draudzību turēja, es domāju, kad es laukā iešu, tad gan tā nedarīšu, bet tā bij mana nelaime, par kaunu man tas ir jāsaka. Kad nu es pēc Kunga pavēlēšanas iekš lauka gaitām gāju, tad mana māte pirmo reiz mani pavadīja raudādama, par to ka man bij pasau-

les bērnu pulkā iet. Nu sāce mani tie grēki mocīt un tas ie-
naidnieks kā mīlīgs draugs manā sirdī ievilkās, ka man tās pa-
saules lustes mīļas bij, visvairāk uz otru kārtu iekš nakts mul-
dēšanas.

Uz ceļu to grēku Pestītājs caur svētu garu rādīja man to
mūžīgu pazušanu, kas tiem kas viņu atstāj par daļu tiek. Nu
iesāku es atkal Pestītāju lūgt raudādams, un svēts gars man
skaidru darija, kāda liela vērdzība guļ iekš tās samaitātās da-
bas, tā cilvēka, bet ka nabagam grēciniekam vien vienīgi iekš
Pestītāja vātīm tā glābšana ir atrodama.

Kad es pirmo reiz pie puīšu brāļu kārtas pēc sirds klāša-
nas uz caurrunāšanu biju un tas brālis Paukas Pēteris to kārtu
stipri uzrunāja, jo daži puīšu brāļi bij slepen ar meitu kārtu
iekš nakts muldēšanām iejaukušies un es arī biju vainīgs. Es
domāju, ja es vēl ko savā sirdī apslēpšu, tad vēl dziļāki iekš tā
grēka kritīšu, savu samaitātu sliktu sirdsklāšanu savam kārtas
brāļam atklāju, ka es kā vietnieks priekš Pestītāja un brāļu
draudzes biju staigājis. Manu vārdzību kas iekš manīm kus-
tējās mīlam Pestītājam daudzreiz ar asarām sūdzēju kārtas ce-
lus staigādams turp jeb uz māju nākdams lūdzu mīlu Pestītāju
lai viņš manīm palīdz un ved caur šo raudu zemi žēlīgi.

Tai 19-tā gadā mana vecuma nācu es par puīšu kārtas
kopēju — žēlastības jušanas gan baudīju bet tā vārdzība ar-
vien spieda piedošanu meklēt. Tai 1809-tā gadā es iegāju
laulībā. Saviem kārtas brāļiem ardievu sacīdams uz tiem ru-
rāju, ka man ir tās liekās bēdas ka mūsu starpā laulības mīle-
stība netrūktu, bet visvairāk Pestītāju varētum mīlēt! viens
brālis atbildēja: lūdz vien viņu, viņš dos! Mana sirds bij ļoti
no mīlestības pārplūsta ar daudz asarām savus kārtas brāļus
pēdīgu reizi noskūpstīju ar Dievu sacīdams...

Es biju gājis par iegātni Baložu mājā. Lūdzu mīlu Pestī-
tāju lai viņš man palīdz arī pie mājas būšanas un caurtikšanas.
-- Otrā gadā manas saimniecības iesāku mazā Rijiņā bērnu-
stundas turēt, tur es arī savas sadraudzēšanas jeb lūgšanas
stundiņas turēju pie mīla Pestītāja kājām. — Tanī laikā karo-
šanas cēlās un daudz rekruti tika prasīti. Mans jaunākais brā-
lis tapa gūstīts, bet bij izbēdzis, tad no valdniekiem un tiesas
vīriem tiku es, mans vidējais brālis un tēvs uz muižu vesti un
apcietināti, jo tad vēl nelozēja Rekrutus, es no lielām bēdām

paliku vējš; bet kritu pie mīļa Pestītāja kājām raudādams un lūgdams lai viņš tak par mums apžēlotos; viņš manu lūgšanu paklausīja un valdīšana mūs atlaida. Nespēju viņam gan pateikt! Ak tas viss manas lētprātības dēļ man uznāca, tad ar kaunu lūdzu Pestītāju lai viņš no manas sirds izrauj visu lētprātību un ārstē mani no slepenām lietām ko es pret brāļu draudzi un Pestītāju darījis esmu. Mana kārošana bija Pestītāju lūgt lai viņš mani par vienu patiesu liecinieku viņa dārgās ciešanas un nāves darītu; kad jau kādu laiku tas tā bija prom gājis, tad mans dvēseles ienaidnieks man pārmeta: „kas tev tur nu ticis to Pestītāju lūdzot! Viņš tevi neklausa! ne ej vairs saiešanas stundās, tu tur vairs nederi.“ —

Pestītājs redzēdams ka mana dvēsele uz bojā iešanas ceļu maldās rādījās manām gara acīm un sacīja: vai es neesmu tevi paklausījis no bērnu dienām līdz šodienu vadījis un sargājis priekš kārdināšanas stundām“. — Tad es kaunējos un raudāju gauži sev par nevērtīgu juzdamies. — Lūgšanas stundīnās visas savas kārošanas nolieku pie viņa kājām un lūdzu lai viņa grūtā ciešana un nāve ko viņš priekš nabagiem grēciniekiem cietis arī mani pārtaisītu par vienu roku tā svētā Evāņģēliuma, kur viņš mani grib pēc sava žēlīga prāta sūtīt, paskubināt grēciniekus uz atpestīšanu no grēkiem.

Patiesi mana vēlēšanās arī piepildījās: vienā naktī sapnī rādījās Pestītājs un es viņu redzēju Golgatas kalnā pie krusta piekārtu un skatīju viņa caurdurtos sānus, rokas un kājas; kad pamodos, tad bija tāda mīlestības jušana, ka acis no asarām pārplūde, tad sacīja mana sieviņa, ka viņai tāda pate klāšana esot bijusi, par to mēs ļoti abi priecājāmies. — Tai pašā dienā mēs tikām Palīgu Kamparenci uzņemti. Ar kauna asarām vēlējos lai mīļš Pestītājs mūs patur pie savām vātīm līdz pēdīgu elpu un nopūtu.“

Dzīves stāsts rakstīts mazā burtnīciņā vingru roku un skaidru rakstu, nav nobeigts. Satura ziņā tas liecina par dziļi kristīgu Pestītāja kalpu vārdos un darbos, kurā valda šie divi pretstati: grēka apziņa sevī un savā apkārtņē un Pestītāja asins nopelns grēcinieku labā. Tie nav dziļi un smagi grēki, ko viņš atzīstas darījis, bet viņa smalkjūtība šai ziņā un apziņā, ka nekā nevar un nedrīkst noslēpt, viņam liek atzīt sevi par lielu grēcinieku, kas maldās pazušanas ceļā. Visa viņa ticība un ce-

rība tomēr ir viņa neatņemamais īpašums: „mīļš Pestītājs“. Šie pēdējie divi vārdi bagāti rotā visu dzīves aprakstu, piešķirot tam īpatnēju reliģiozu noskaņu. Tāds dzīves stāsts latviešos 19. gadsimt. sākumā un vidū var būt vienīgi hernhūtiem.

b) Otrajā autobiografijā („Dzīves stāsts tās svētīgi aizgājušās laulātu māsas Annas Tomson [dz. Balod]) līdzīga domu gaita un līdzīga izteiksme: „... tas darbs caur tā Sv. Gara pamācīšanu pie manas sirds strādāja, ka tas man par dārgu mantu bij mācīties tos svētus rakstus un dziesmas, tik lab baznīcā kā saiešanās, tās liecības no Jēzus Kristus kas tika liecinātas man labu klāšanu darīja kā jau bērns būdams dažreiz mīlestības asaras raudāju...“

... „1831. gadā mēs tapām pie palīga Kamparences uzņemti, šo aicināšanu mēs kā nevērtīgi, pie sevis atrazdamies ar saņēmām uz to aicināšanu neliegdamies, kad tas tā mīļā Kristus prāts ir viņam ar pieticību pie citām dvēselēm kalpot, tik pat nederīgi ka mēs esam, tik pat jo lielāka viņa žēlastība pie mums bija ka pie pulka jeb uz caurlūkošanu tas mīļais Pestītājs mūsu darbu arī svētīja kā dažreiz kopā būdamiem tā klājās, kā viena peršīņa dzied: Brēc par savu noziegumu un teic Kristus nopelnumu.“

Ar Pestītāja palīdzību viņa pazemīgā kalpone pārvarējusi sava mūža lielāko pārbaudījumu: agrā jaunībā izejot pie nemīlama vīra, tomēr to iemīlējusi un bijusi laimīga ģimenes dzīvē. Agri viņai jau „Mīļš Pestītājs caur svētu garu“ teicis, ka nebūs garš viņas mūžs. Pēc kādiem bērnu svētkiem ejot mājup viņa redz Pāvila viziju. Slimību panesusi pacietīgi, ilgi slimojusi, nevarējusi vairs ne staigāt, ne runāt.

Kāds brālis reiz tā runājis: „tā Kīšu saimniece ir viena patiesīga Pestītāja kalpone, ne nevienreiz neesmu redzējis kad viņa vai nu pie vakariņa vai baznīcā vai saiešanās ar saūsām acīm sēdētu. Viņa ir gan kā viena degdama svece ļaužu priekšā, ne kādu lieku lepnību nedz citu nepieklājīgumu pie viņas var manīt, bet patiesīgu un klusu.“

Savu dzīves stāstu viņa diktējusi savam vecākam dēlam, gulēdama uz miršanu.

c) Nav šeit iespējams sniegt šo dzīves stāstu plašākus komentārus. Tie tēlo draudzes dzīvi un liecina par dziļi kristīgiem raksturiem hernhūtiešu starpā. Tās ir gan vado-

šās personības: — Tomšone līdz ar vīru pirms palīga konferences, tad pēc 5 gadiem, tikai 26 gadus veca, strādnieku jeb mazās konferences dalībniece, ko viņa apzīmē „m kamparence“. Viņas dzīves stāsts neiztiek bez brāļu draudzēs dziesmu citātiem. Tie atgādina „Mērnieku laiku“ Ilzi un liecina par tā laika labāko cilvēku dvēseles dzīvi, kas dziļi izkopta.

Šie dzīves stāsti apstiprina prof. Adamoviča raksturojumu: „Sirsnība, vienkāršība un liela pašai dziedzība ir brāļu draudzes īpatnējās pazīmes“ („Krist. bazn. vēst. 1927. g. izd. 198. lp.). Gribētos vēl papildināt šo tezi: Jēzus Kristus — Dieva jērs un Pestītājs, ir katra hernhūtietiša dzīves un pasaules uzskata kodols, ne filozofiskās domāšanas ceļā, bet intuitīvi tverts dzīves jēgas devējs, īstais Pestītājs vārda tiešā nozīmē. Bet Pestītājs ir cietis un pazemojies. Tādēļ mācekļi nevar citu ceļu iet, kā to pašu pazemības un ciešanu ceļu. Un kas ciešanas pazīst un zin Jēra upuri, tam jāatsakās no pasaules prieka un grēka varas un jāiet dzīvei cauri dziļā nopietnībā. Šie tad ir hernhūtisma pamatelementi:

1) pieķeršanās un pašārvība visā dzīvē uz Jēzu Kristu — cietēju Dieva jēru, pasaules un katra cilvēka Pestītāju, viņam sekojot jāiet dzīvē ar

- 2) sirsnību,
- 3) vienkāršību,
- 4) pašai dziedzību,
- 5) pazemību,
- 6) nopietnību.

Hernhūtietiši diezgan bieži atstājuši pašu rakstītus vai bērniem vai citiem piederīgiem diktētus dzīves aprakstus. Iespiesti jau pagājušā gadsimtenī Jēkaba Skangala, jaunākos laikos Lāču Madžas (no Trikates apgab.) dzīves gājumi. Tie mums maz jauna var dot. Visi piedzīvojumi un pārdzīvojumi te reliģioza gara caurausti un atgādina mūsu sniegtās autobiografijas.

(Turpmāk vēl.)

Patiesības labā.

Mācītāja A. Veinberga rakstā „Brāļu draudze latviešu daiļliterātūrā“ („Ceļš“, 1936. g. 1 nr., 25. lpp.) teikts: „Kaudzītes Matīss un Reinis, A p s i š u J ē k a b s, kas paši cēlušies

no brāļu draudzes aprindām... tie ir tie ne-
daudzdie autori“ u. t. t.

Attiecībā uz Apsīšu Jēkabu tāds nepamatots un nepareizs
apgalvojums gan nav izteikts pirmo reizi, bet savā laikā nelai-
kis pret tādu ir arvienu uzstājies. Turu par savu pienākumu
pateikt, ka Apsīšu Jēkabs nav cēlies no brāļu draudzes aprin-
dām, un aizrādīt uz A. Veinberga kga pieminēto Apsīšu Jēkaba
rakstu „Uz saiešanu“ (A. J. Kopotie raksti, Rīgā, 1925, III sēj.
56.—61. lpp.), kas pārpratumus šai jautājumā nepielaiž.

Atis Jaunzemis.

R. Skrābāns

Usmas baznīca

Usmas baznīcas ceļojums uz Brīvdabas mūzeja priedāju
Juglas ezera krastos noslēdzies. Katrs, kas veco baznīcu ap-
meklējis viņas agrākajā vietā — plašā Usmas ezera austrumu
piekrastē — piedzīvo atkalredzēšanās prieku ar miļu paziņu,
jo tāda šī koka baznīciņa kļūst katram, kas spēris kāju pār vi-
ņas sliexsni. Jau pirmajā acumirkli apmeklētājam jāatzīst to-
mēr, cik liela ir starpība starp Rēndas vareno priēžu mežiem
un smilšaino pakalnīti šeit Rīgas pievārtē. Savā vecajā vietā
Usmas baznīca bija cieši saaugusi ne tikai ar zemi, uz kuņas
viņa stāvēja, bet ar visu savu apkārtni. Bet tur viņas mūžs jau
bija nodzīvots. Pārceļot Usmas baznīcu uz Brīvdabas mūzeju,
neizbēgamai iznīcībai atrauts izcils senatnes piemineklis.

Usmas baznīca celta 1704. gadā, galīgi nobeigta un līdz
ar iekšējo iekārtu iesvētīta 1705. gadā¹⁾. Baznīcas būve veikta
Kurzemes ģenerālsuperintendententa J. A. Hollenhāgena laikā,
Rēndas barona f. Brinkena īpašuma robežās ar brīvkunga f.
Firksa un f. Brinkena līdzekļiem²⁾. Savā pirmatnējā veidā baz-
nīca sastāvējusi vienīgi no galvenās dievlūdēju telpas³⁾. Pie-
būves dievnams ieguvīis vēlāk: divas telpas abās pusēs ieejai

¹⁾ Uzraksts uz altāra: Anno Domini 1705.

²⁾ T. Kallmeyer, Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands, Riga 1910², pag., 136 un E. H. Busch, Ergänzungen der Materialien zur Geschichte und Statistik des Kirchen- und Schulwesens der Ev.-Luth. Gemeinden in Russland, Erster Band, St. Petersburg, Leipzig 1867, pag. 550.

³⁾ Lielums 8,8 × 19,6 ar 130 sēdvietām.

draudzes vajadzībām kāzu un kristību gadījumos ap 1808. gadu un ģērbkambari 1904. gadā⁴). Baznīca remontēta ap 1808. gadu, bet ap 1867. gadu jau konstatēts, ka viņa ir tuvu sabrukumam⁵). Sekojis otrs remonts 19. g. s. otrā pusē, ko apliecina arī baznīcas ieejas durvis nojaucot atrastās monētas no 19. gadsimta vidus⁶). Baznīcas kapitālremontu 1904. g. izdarījis Lielrendas barons f. Pālens⁷), kad baznīca ieguvusi arī ģērbkambari un savu tagadējo apšuvumu. Tagad ēku veido pavisam 6 telpas; bez pieminētajām vēl priekšnams un valējs lievenis zvana uzskāršanai⁸).

Kā senatnes piemineklis Usmas baznīca ir nozīmīga divejādi: pirmkārt ar h i t e k t o n i s k ā nozīmē, kā Kurzemes seno ciltnieku prasmes paraugs, otrkārt — mākslinieciskā ziņā, kā pašu tautas mākslinieku darināto iekārtas izrotājumu saglabātāja. Norobežojoties no plašāka šajā celtnē dokumentētā Kurzemes namdaņu darba apraksta, atzīmējams, ka baznīcas vecākā daļa veidota vienīgi ar cirvi un kaltu. Šī daļa — dievlūdzēju telpa — celta guļbūvē un nostrādāta ārkārtīgi rūpīgi, kas visspilgtāk redzams balķu salaidumos altāra gala pakšos. Izcils darbs ir baznīcas ozolkoka dēļu griesti, kas arī bez ēveles sagatavoti pietiekoši gludi gleznotāja darbam. Tāpat rūpīgi un izturīgi celta 4-slīpju jumta spāru konstrukcija, piemērojoties kārniņu seguma svaram. Sava laikmeta kalēju darba prasmi un gaumi pauž dažādās naglas, apkalumi un slēdzenes.

Senai tautas arhitektūrai sakrālās celtnēs raksturīga ir lielo valdošo stilu elementu vienkāršotā, nacionāli pārveidotā koncepcija. Usmas baznīcā monumentālo baznīcu celtniecības stilu atbalss saskatāma griestu veidojumā, kas sienu tuvumā noapaļots un rada t. s. kurvjveidīgo velvi, tad — apaļajās virslodzēs un beidzot — griestu apgleznošanā. Tomēr šī ēka arī

⁴) Ģērbkambara izolācijai lietāti 1903.—4. gada laikraksti (Tēvija, kas iznāca 1884.—1914.).

⁵) E. H. Busch, op. cit. pag. 550: „(Die Kirche) soll seit ihrer Erbauung nur Einmal reparirt worden und ist gegenwärtig sehr baufähig.

⁶) Aleksandra II kapeika no 1859. gada un Nikolaja I kap. no 1842. gada.

⁷) Die Evangelisch-Lutherischen Gemeinden in Russland, II Band, St. Petersburg 1911. pag. 112 un Kallmeyer, op. cit. pag. 136. Par remonta darbiem liecina arī namdaņa iniciāli AW un gada skaitlis 1904. atsevišķās būves daļās.

⁸) Pēdējo sk. baznīcas attēlā Ceļa 1936. g. 1. burtiņā.

skaidri apliecina, cik lielā mērā senie latviešu celtnieki pratuši atvairīt stila architektūras ietekmes un saglabāt savas īpatnējās tradīcijas. Tādā kārtā arī Usmas baznīcai piemīt šī mūsu tautas architektūrai vispār raksturīgā īpašība⁹⁾). Zīmīga te tendence vienkāršot sienas, izveidot vienu telpu un pārsegt to ar kopīgu, vienkāršotu velvi¹⁰⁾).

Usmas baznīcas iekšējās iekārtas nozīmīgie objekti ir altāris, kancele un kungu sols¹¹⁾). Visi šie darbi bagātīgi izgreznoti Kurzemes baznīcām īpatnējā baroka stila kokgriezumiem. Altāris pieder pie baroka tektonisko altāru grupas un izveidots divos stāvos. Altāra apakšējā daļā divu vītu, vīnogu ķekaru attēlojumiem izrotātu kolonnu starpā gleznojums uz koka: Krustā sistais. Altāra spārnos abās pusēs kolonnām bagātīgs akantu kokgriezums ar lidojoša eņģeļa figūru (sk. attēlu). Augšējā stāvā kokgriezumu ierāmējumā par iepriekšējo mazāks gleznojums uz koka: Kristus augšāmcelšanās. Abi gleznojumi viena autora, kas pēc primitīvā zīmējuma spriežot arī nācis no tautas vidus. Altāri noslēdz kokā griezts Kristus tēls, kas svētījot pacēlis roku. Kokgriezumu krāsas: melns un zelts. Kanceli līdz ar uzeju rotā vītas vīnogulājiem greznotas kolonnas, kas tāpat kā altārī noslēdzas ar korintiešu kolonnām līdzīgiem kapiteļiem. Astonās kolonnu starpās pie pildīņiem piestiprināti kokā griezti apustuļu tēli ar dabīgās krāsās krāsotām sejām. Kanceli balsta Mozus tēls. Starp kanceles uzeju un kungu solu kopīgas durvis. Abās pusēs durvīm vītās kolonnas ar apzeltītiem vīnogu ķekariem, bet virs durvīm — pelikāns ar cāļiem¹²⁾). Kungu sola jumta otru galu atbalsta spārnota eņģeļa tēls. Pēc ģērbkambaļa uzbūvēšanas mācītāja ceļš uz kanceli iet cauri kungu solam¹³⁾).

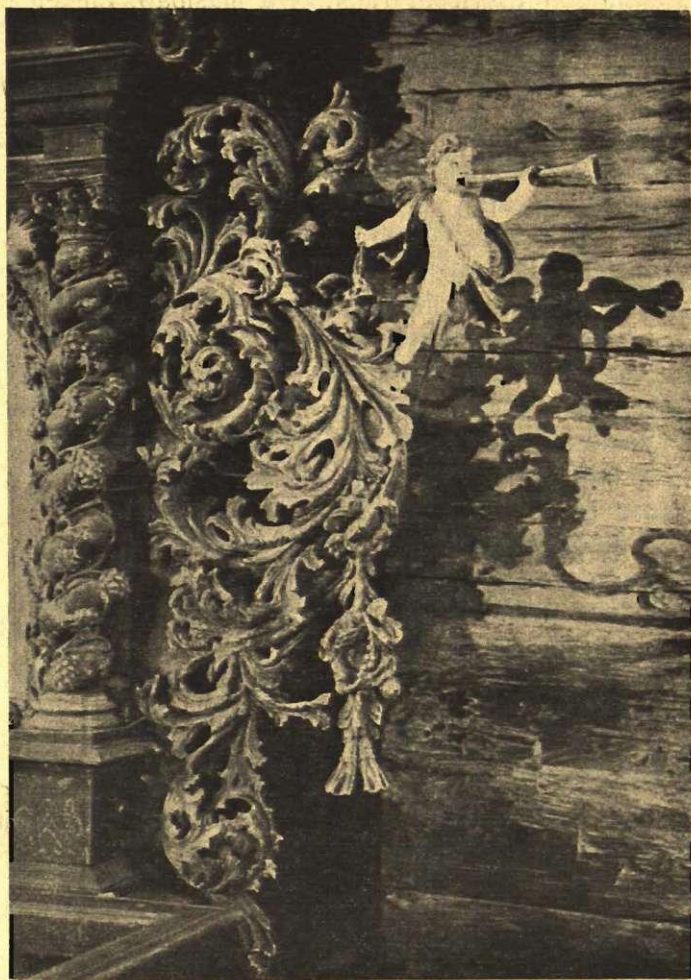
⁹⁾ Sk. prof. Dr. P. Kundziņa rakstu Latviešu tautas celtniecība prof. V. Purviša rediģētajā Mākslas vēsturē, 1935., I sēj. 251. un sek. lapp.

¹⁰⁾ Tāpat piem. Bauskas sv. Gara, Neretas u. c. mūra baznīcās.

¹¹⁾ Tā kā Usmas baznīcai eņģeļu nebija, tad šeit nav ceturtā izrotājumu objekta, kas sastopams kokgriezumiem bagātajās Kurzemes baznīcās — eņģeļu prospekta.

¹²⁾ Putns knābj savā miesā, lai pabarotu izsalkušos cāļus. Leģendārs, tajā laikā diezgan izplatīts motīvs, kas simbolizē Kristus milestību. (Tāds arī Nurmuižas kanceles uzejas durvis u. c. baznīcās.)

¹³⁾ Arch. P. Arends šajā sakarā domā (Senatne un māksla, 1936. g. I. pag. 104), ka kungu sols Usmā baznīcas patronu vajadzībām nemaz nav lietāts. Te gan jāievēro, ka ģērbkambaris uzcelts tikai 1904. gadā, un 200 gadu laikā mācītājam bija visu dievkalpojuma laiku jāuzturas dievlūdzēju telpā, eju cauri kungu soliēm nemaz neizmantojot. Ģrūti pieņemt, ka kungu sols iekārtots tikai „izskata pēc“.

Kokā griezts akantu izrotājums altāra sānos ar lidojoša eņģeļa tēlu. Uz sienas uzgleznota kokgriezuma ēna. Pa kreisi vīta kolonna ar vīnogu ķekariem. Uz kolonnas pamatnes saskatāmas uzgleznota ornamenta pēdas.

Visi šie nezināmā meistara kokgriezumi savā kompozīcijā stāv tuvu t. s. Ventspils kokgriezēju skolas¹⁴⁾ līdzīgiem darinājumiem. Kokgriezumos jaužami noteikti Ventspils lielmeistara Sefrena jun. stila elementi, bet ir arī zīmīgas īpatnības, piem. — gliemežnīcas pār apustuļu galvām, kapitēļu veidojumi, ļoti brīvie un fantastiskie akantu griezumī. Salīdzinājumā ar Sefrena darbiem, Usmas kokgriezumu stils ir grafiskāks, lineārāks. Kustību plūsmā (apustuļu tērpi!), bet īpaši apustuļu tēlu druknajām proporcijām piemīt tautas mākslai raksturīgie vilcieni, kas liecina, ka Usmas kokgriezumus darinājis latvietis. Viņš varēja būt Ventspils meistarū darbu veikls atdarinātājs.

Pēc Usmas ļaužu nostāstiem, arī baznīcas griestu gleznojumus veicis kāds latviešu jauneklis, kas miris 1710. gada mēri. Gleznojumā, kas divos gadu simtos diezgan daudz cietis, tēloti mākoņos lidojoši eņģeļi, spēlējot dažādus mūzikas instrumentus: vijoli, bazūni, arfu u. c.

Altāra iežogojuma margas līdz ar luktū margām darinātas vēlāk un stila ziņā baznīcas iekārtā neiekļaujas. Dievlūdzēju solus iekārtojot telpa izmantota izšķērdīgi, solu starpā ieturot lielas atstarpes. Soli konstrukcijā vienkārši, un tos noslēdz aizkrampējamas pildīņu durvīņas. Tautas mākslas darbs ir arī virpotie svečturi — viendegļu uz altāra, gar sienām, solu galos, daudzžuburu pie griestiem.

Divi gadu simti šo sirmo dievnamu apveltījuši ar vēl kādu mūsu tautas dzīvā gara un fantazijas izpaudumu, kas uzskatāmi gan nav tverams, bet vēl saklausāms tautas mutē Usmas ezera krastos — dažādiem nostāstiem un teikām¹⁵⁾.

Rendas filiāli Usmū 230 gados apkalpojuši sekojoši Rendas mācītāji: Augusts Hermūts 1705.—08., Dāniēls Reimerss 1709.—10., Johans Bruno Līderics 1711.—27., Kārlis Fridrichs Radckis¹⁶⁾ 1728.—54., Johans Svensons 1754.—77., Evalds Jo-

¹⁴⁾ Sefrens sen. († 1694.), Sefrens jun. (1662.—1710.), Markvarts, Martenss u. citi, kurus hercogs Jēkabs saistīja savu kuģu izrotāšanai. Sefrens jun. veidojis baznīcas iekārtu resp. tās daļas Liepājas sv. Annas, Ugāles, Užavas, Landzes, Ventspils un Salgales baznīcās. (Eventuāli vēl Nurmuižā un Kandavā.)

¹⁵⁾ Sk. J. Jaunzema rakstu Mūsu sirmās lauku baznīcas 3., Universitātes 1936. g. Nr. 2. Turpat arī dati par baznīcas pārvešanas gaitu uz Brīvdabas muzeju.

¹⁶⁾ 1740. gadā par mācītāju sūdzas, ka viņš neapkopj Usmas draudzi. Radckis atbild, ka Rendas barons viņam atrauj atalgojumu. (Kallmeyer, pag. 586.)

hans Pernics 1778.—1826., Ferdinands Pēteris Frīdrichs Pernics 1826.—53., Teodors Antonīns Neanders 1854.—69., Kārlis Albrechts Grīners¹⁷⁾ 1870—1903., Augusts f. Johansons 1903.—10., Leonhards Škutte 1911.—1935. Dievkalpojumi Usmā notika katrā trešā svētdienā un triju lielo baznīcas svētku otrajā dienā. Pēdējo dievkalpojumu vecajā vietā noturēja prāv. L. Škutte 1935. gada 4. augustā. Brīvdabas mūzejā Usmas baznīcu iesvētīja tā paša gada 13. decembrī archibīskaps prof. T. Grünbergs.

Šo apskatu noslēdzot, jāpiesprauž vēl piezīme par Usmas baznīcas tagadējo iekārtojumu Brīvdabas mūzejā. Nododot celtni mūzeja apmeklētājiem, viņas uzstatišanā varēja būt divi principi. Viens — baznīcas iekārtu atstāt pilnīgi neskārtu, nekā neatņemot un arī nekā klāt nepieliekot. Otrs — baznīcu zināmā mērā izveidot par Valsts vēsturiskā mūzeja nodaļu, kur apskatei novietot arī citur iegūtos sakrālās mākslas pieminekļus. Ir liels jautājums, vai izvēloties pēdējo ceļu rasts šī mūzeja objekta iekārtošanas pareizais atrisinājums. Tagad Usmas baznīcas sienas rotā mākslas darbi, kam ar šo baznīcu nav nekā kopīga. Tas pats redzams baznīcai vēlāk piebūvēto telpu iekārtojumā. Galvenās telpas noskaņojumā neiederas arī tagad iebūvētā holandiešu krāsns. Ar šādiem iekārtas papildinājumiem gan pakalpots baznīcas praktiskai izmantošanai, bet ne tiem apmeklētājiem, kas viņu grib redzēt pirmatnējā veidā.

Alfrēds Sausne

Rodēns mūžības tālēs.

(Rodēna mākslas reliģiskie pamati.)

(Beigas.)

Nenoliedzami meistarū ietekmēja Rilkes uzskati, kam dievības ideja bija uzmanības degpunktā. Savas stundu grāmatas vārsnās viņš saka, ka Dievs ir viss topošais, Dievs ir

¹⁷⁾ No 1891. g. Kuldīgas iec. prāvests. Izdeva Bībeles stāstus (1876), Krievu valodas mācību laukskolām (1878), Melanchtona biografiju (1897) u. c.

tas, kas arvien ir pie mums, pēc kuŗa valsts tuvuma mēs ilgojamies.

Rodēns atzina arī Spinozas atdzīvināto austrumu un grieķu panteismu, kuŗš Dievu un dabu izprot vienbūtīgi. To pauž arī Fr. Bārdas rinda:

„Nav lietas, kuŗā tevis (t. i. Dieva) nebūtu!“

Šis uzskats saskanēja ar skulptora neparasto dabas dievināšanu, kā arī tieksmi ieiet mistisko pārdzīvojumu un parādību robežās.

Daudz sniedza bībele. Te meistars ieguva morāliskas atziņas, tā deva pārlicību, kas izteikta vārdos:

„Cik mulķīgi ir tie cilvēki, kas neredz šajā grāmatā patiesību. Tās lapas ir piesātinātas ar morāli, kas paliek mūžīgi jauna“.

Rodēns nekad nav bijis dogmātiķis, vai šaurs fanātiķis. Viņam netik redzēt tos, kas pašapmierināti un labsajūtā noskaita lūgšanas kā nodokļu maksātājs savas naudas vienības.

Apzinoties, ka šajā novadā cilvēks ar savu prātu nekā nevar normēt, ka „Pasaules Valdnieks ļauj savu esamību un godību tikai nojaust, bet ne skaidri redzēt jeb pierādīt“ (Kants) viņš mierīgi teica:

„Ir taisnība, ka es vairs neticu dogmām. Jā, tagad man nav vairs tās ticības, kas bija jaunībā, es tomēr nekā nenoliedzu ko nezinu. Redzot visu man apkārt esošo, ko es aprīnoju, nevarēdams to izprast, es pieņemu ka pār mani ir gars. Reliģija pastāvīgi paceļ cilvēku, dara viņu lielāku nekā viņš ir“.

Garīgā brieduma gados, viņa atziņu un jūtu tālās virsotnēs, neierobežoti mājo reliģiskā pārlicība, kuŗa pēc Rodēna domām

„... ir kaut kas cits, nekā ticības apliecināšanas noskaitīšana. Viņa ir izjūta visam, kas pasaulē nav izskaidrots un, bez šaubām, arī nav izskaidrojams. Reliģija ir nezināma spēka godināšana, kuŗš vada pasaules likumus un uztur esošā pamatformas; viņa ir tumša nojauta no visa tā, kas neiespīd mūsu jutekļu lokos, ko nedz mūsu miešīgās, nedz arī garīgās acis nespēj ieraudzīt. Viņa ir mūsu sirds kaislīga ilgošanās pēc bezgalīgā, mūžīgā, pēc

visdziļākām zināšanām un neaprobežotības mīlā... Kamēr mēs dzīvojam, tā dod mūsu domām lidojuma spēku, lai dvēsele justos spārnota“.

Radniecīgu domu pie mums pauž Fr. Bārda:

„... debess un ... Dievs, kas dziļi dvēs'lē mīt!

Nav mūžam iespējams to aptvērt, izpētīt.

Bet zina sirds: še dvēsle kaut kā pieskaņas

Pie neizdibināmās gaismas Mūžīgās.

Tā arī dzīvē Gaismai dāvā uzvaru.

Un beidzot spēkā pārvērš svēto nespēku.“

Bijīgi Rodēns mīl cilvēces vislielāko, mulsinoši skaisto ideālu — Kristu. Pazemībā viņš apbrīno cilvēka dēla personības varenību, vienkāršo, bet idejiski dziļo spēku, kas „izpaužas viņā kā lielajā Saucējā un Modinātājā, kas mirdams savā sirdī slēdza simtus un tūkstošus“ (prof. K. Kundziņš). Vientuļā domātāja un sapņotāja Kristus izteikumos: „Es esmu nācis nest uguni zemes virsū“ un „debesu valstība ir jūsos pašos“ skulptors saklausīja sev uzmodinātāja vārdus, kuŗi ievirzīja viņa apņemšanos saskaņot domu ar sirdsprātu būt garā rosīgam, atbildīgam savā vietā. Viņš redz, ka Kristus ir Labais draugs, Nesavtīgais Kalpotājs un Mierinātājs tiem, kuŗus sagandētā dzīve negribēti ieŗrūž mezglotās cilpās, dziļā, sāpīgā pamestībā ar sava likteņa smago lāstu. Līdz ar Ersu Rodēns teiktu:

Tu sapņotājam zilgans novakars —

No debess kausa mierinoši sniegts,

Tavs klusais miers kā ziedošs ābeļzars

Pār pazemīgiem grūtās dienās liekts.

Tu šaubās satumsušam gaismas brīds,

Ar mākoņiem, kas aizslīd pamalē,

Kur zemes gals dus skumjā miglā tīts,

Tu priecas vēsts, ko vārdos nemeklē.

Bet cietējiem tu zelta pavediens,

Kas domas ved pie zvaigznēm mūžīgām.

Smalku dzejisku izjūtu vadīts, Rodēns labpatikā mēdz aizrādīt uz Kristus izteiksmes līdzekļiem, viņa salīdzinājumiem, pretstatojumiem, atkāŗtojumiem, sacerētiem aforismiem un simboliem, ko

„... Jēzus deva... ar savu mākslinieka dabu“,

kas dzīma iepazīstot ikdienas dzīves daudzpusību.

Kā Saulietis par Latvijas dievnamu dzied:

„Dziļu domu apņemts tu,
Raugies pāri mūsu dienām,
Citu laiku svētumu
Glabādams aiz savām sienām,

tā Rodēns savā grāmatā par Francijas katedrālēm brīnišķās himnās sumina mīļotās dzimtenes gadsimtu vecās svētnīcas. Rodēns jūsmo par apgaroto skaistumu, un kā dārgas, senas gravīras izmeklētiem vārdiem zīmē šo celtņu gleznas.

„Piekusis dodos mājup. Vēl pāris simts soļu un es esmu tur. Rītošās saules stari stiepjās bezgalībā un piepēži manā priekšā izaug katedrāle! Visu brīnumu brīnums nostājas manā priekšā lai pēkšņi piepildītu ar savu mirzumu man sirdi, dvēseli un smadzenes! Dievības zibeņi mani apžilbina un dārdoši pārkoņi atbalsojas manī... Es stāvū neapprakstāmā kolosa priekšā... Minūtes, kurām nav līdzīgu, kas iznīcina un dara dzīvu! Svētais baigums! Un tad plūst gaisma, kas atklāj, kas līdz šim palicis neapjausts...“

Citā vietā:

„Un te paceļas katedrāle, lai valdītu pār pilsētu, kas meklē patvērumu viņas spārnu ēnā. Viņa kļūst par visu piligrimu glābšanas vietu, par varenu bāku, kas saskatāma tūkstošām acīm tāpat kā visas ausis dzird viņas zvanu balsis melnajā naktī.

Kad atnāk nakts un mēnesnīca sudrabvizmā ietin pasauli, Rodēns bieži atver logu, lai no jauna redzes viedokļa apdzejotu svētuma mītņi.

Kādā dziļāku pārdomu brīdī, apcerot visu no mākslinieka un pravieša viedokļa, Rodēns ir sacījis šādus vārdus:

„Pūlis neizprot skaistumu, jo tam nav vairs reliģijas, kas to vadītu... Cilvēce atgriežas dzīvnieku stāvoklī. Drīzi nonāvēs, slepkavos, zags tāpat kā kādreiz dekadences laikā Itālijā... Pie mums viss izzudīs: ģimene, tēvija, māksla. Bet reiz tas viss atgriezīsies svinīgā mierā... Nāks visu atjaunotājs spēks. Tas ir arkls, vai nē? Zeme vēl reiz būs gatava; tikai jāšaubas, vai mēs vēl dzīvosim tajā brīdī. Šā laika atnākšana ir jāgaida pieci vai seši simti gadu; mums nav izredzes to sagaidīt.

— Tiešām, ir nogurdinoši dzīvot jukās... Bet reliģija atdzims, jo tikai tā zina, kā organizēt pasauli.“

Citā vietā ir teikums:

„Tagad reliģiskās jūtas ir pamirušas. Mūsu gars ir it kā ķermenis, kuram trūkst plaušu. Voltērs ar savu plāpāšanu mums nodarījis daudz ļauna. Viņš nezināja, ko darīja.“

Bet Rodēns nešaubas, ka reiz nāks atjaunošanās un varena uzplaukuma brīdis, ka gala mērķī uzvarēs visaugstākais labums, summum bonum. Piepildīsies svēto stundu sapņi, tie cels mūs skaistuma augstēs, atklās mūžības mājokļus, kur gars uzsūks apskaidrotu dievības apziņu.

„Kad mūsu katedrāļu nāves agōnija būs galā, zeme būs kā pārvērsta, kā apgānīta — līdz atkal reiz atnāks laiki, kad cilvēku prāts no jauna spēš pacelties līdz nemirstīgai Beatričei...“

Šādās domas izsētas daudzās lapas pusēs.

Viņš turpina:

„Debesis izteic Mūžīgā godu. Katedrāles pievieno tam cilvēcīgo cēlumu. Viņas sniedz cilvēcei varenu, pacilājošu, aizgrābjošu drāmu, drāmu, kuŗas centrā esam mēs paši, kuŗā mūsu dvēseles, mūsu tēvzemes, mūsu dārgāko ieguvumu attēli apskaidroti paceļas mūžībā...“

Apceres kopsavilkumā Rodēns secina:

„Mākslinieki, kas to radījuši, ieproģicējuši pasaulē Dievības attēlu; lai mūs celtu augšup, viņi savas dvēseles salaulājuši ar mūsējām un tādā veidā darījuši mūs par savu brīnumu dalībniekiem.“

Poruks, mūsu dziļākās jēgas un tālāko sakarību meklētājs uzsver, ka patiesa un neviltota māksla cieši saistīta ar reliģiju un dzimst, „māksliniekam apzinoties sakaru ar mūžību, ticībā augstākam spēkam, kas kā dzīvība, mūsu miesas acīm neredzama, un kā veidotāja ved un uztur mūs sakarā ar Radītāju“.

Arī Rodēns mākslā iesaista reliģiju. Viņš uzsver tās kultūrālo nozīmi, neatvietoājamo un nepieciešamo spēku, kas neļauj apdzist gribai, meklēt nemirstīgi skaisto, labo un sirdsšķīsto.

Cik cieši svētuma pārdzīvojumu skulptors saista ar mākslu, kā viņš izprot šīs attieksmes, tas zīmīgi izteikts vārdos:

„Ja reliģija zūd, tad arī mākslas bojā eja nenoliedzama.“

Kā redzam, Rodēna reliģisko pārdomu un noskaņu svēt-nīcā, kuŗas staltie pīlāri ietiecās augstu debess zilgmē, bieži ienāk viņa ticība dvēseles dižumam, gara cildenība, zeltots dzīves prieks un viņa māksla.

Šeit mitinoties izrita daudzas pārdomas — ierosinātājas domas, no kuŗām dzima „Dieva roka“, „Sievietes radīšana“ un „Krustā sistais“.

M. Lutera izteiciens:

„Neskaties ne uz sevi, ne uz savu nopelnu, citādi tu būsi pagalam. Bet izej no sevis un dodies uz Kristu, kas ir Dieva jērs un upuris par mūsu grēkiem, kas visus mūsu grēkus uz sevi ņēmis un savā miesā uzvarējis, kuŗā velns un nāve ir krustā sisti; tas ir vienīgais ceļš kā varam nicināt nāvi.“

(No māc. E. Rumbas tulkotās grāmatas „Mārtiņa Lutera Domu graudi“. Zelta Ābeles izdevumā.)

SKOLA UN PAIDAGOĢIJA

Cand. hist. Ādolfs Klepers

Ģenerālsuperintendents Kārlis Gottlobs Zonntāgs kā izglītības darbinieks

(Turpinājums.)

III. Zonntāgs kā skolu darbinieks.

Pie šī jautājuma mums ir jāpakavējas visilgāk, jo to galvenokārt prasa šī traktāta temats. Te jāizšķir Zonntāga gādība par virskonsistorijai padotām latviešu skolām, vācu skolām Rīgā un citās pilsētās provincē, par ārpuskolas izglītību. Tājāk jāraksturo Zonntāgs kā skolu grāmatu sastādītājs ticības mācībās, kā administratīva persona skolu pārraudzībā u. t. t.

Iepriekš sniedzam pārskatu par skolu stāvokli Zonntāga laikā un raksturojam Zonntāga darbību skolu lietās, metīsim skatu atpakaļ, agrākos gadu simteņos un vērosim, kas tad jau bija darīts skolu lietās mūsu tēvijā par labu latviešiem.

Katrs zin, ka mēs vēl nevaram runāt par Vidzemes tautskolām poļu valdības laikā, jo skolu sākumi Vidzemē, tāpat kā citur, saistās ar baznīcu un viņas stāvokli, bet poļu valdība negribēja atļaut latviešiem un igauņiem viņu luterisko baznīcu (Gadebusch, Versuche in die Livl. Geschichtskunde und Rechts-Gelehrsamkeit I Band). Katolicisms tādā veidā, kāds viņš tad valdīja, neatzina Vidzemē tautas izglītību par baznīcas vajadzību.

Pirmo atzīmi par skolām Vidzemē mēs atrodam Gustava Ādolda baznīcu vizitācijas artīkelos no 1625. gada, kur tiek jautāts arī par skolām (Oberconsist. Archiv., vol. I. S. 39). Bet mēs te neatrodam ne vārda par to, ka tad jau būtu dota pozitīva atbilde, vai arī būtu aizrādīts uz kādiem priekšdarbiem vai nākotnes iespējamībām skolu lietās. Uz to norāda arī zemnieku drauga ģenerālgubernatora Skites vārdi (dibinot 1630. gadā Tērbatas ģimnaziju) par pastāvošo gara verdzību, lai joprojām arī visu varētu turēt dzimtbūšanā (Reg. prot. 1630).

Pirmais oficiālais uzaicinājums — dibināt kaut ko līdzīgu tautskolām, tika dots 1650. gadā no Vidzemes konsistorijas, kas sastāvēja tikai no garīdzniekiem (Oberconsist. Arch., vol. I), pie kam konsistorija lika priekšā landtāgam iesniedzamos punktus starp citu: „Katrai baznīcai ir vajadzīgs ķesteris, kas prot zemnieku valodu un arī vāciski un kas varētu mācīt jaunatni, par ko viņš saņemtu ķestera zemi un akcidenceš“. Bet atbilde skanēja nelabvēlīgi: „Ja pie kādas baznīcas pastāv ķestera zeme, tad to varētu izdevīgi piešķirt joprojām ķesterim, bet kur tādas nav, lai paliek pa vecam, jo nevar uzkrāut bruņniecībai un apvidiem jaunas nastas.

Lai sekmētu turpmāk jaunatnes izglītību, tad papriekš skolās apmācīja pieaugušos, kas savukārt varētu mācīt bērnus. Kāds patriotisks uzsaukums no 1668. gada (domājams uzrakstīts no kāda landrāta) pieprasa, lai pie katras baznīcas būtu ķesteris, kas apstaigātu savu apvidu un zemniekiem „hart einbilden solle, das Gott, Gottes Wort, die heilige Dreifältigkeit, das ewige Leben und Hölle sei“ un arī viņus paskubinātu apmeklēt baznīcu un iet pie dievgalda. Tā baznīcas vizitāciju protokolī no 1668.—1669. gadam aizvien aizrāda, ka ķesteris šur un tur jau darbojas un māca zemnieku dievlūgšanā (Oberconsist. Arch. vol. 336—337).

Beidzot, pēc ģenerālsuperintendenta Fišera atnākšanas, sākās jauna dzīvība baznīcā un arī jaunatnes izglītībā. Viņa uzticamais palīgs, bībeles tulkotājs latviešu valodā — prāvests Glücks Alūksnē nodibina jau savā pirmā (1683) darbības gadā „mit kämmerlichen Verdrieslichkeiten“, kā viņš pats saka, 3 skolas, kurās jau abas tuvākos gados atlaida audzēkņus kā skolotājus, kas uzsāka darboties pa lielai daļai Cēsīs, Valkas apriņķī. Igaunū daļā to pašu darīja kandidāts Forselius. Fišera priekš vācu skolām sastādītais „Frankfurtes katķisms“ tiek pārtulkots no Glücka latviski.

Pēc tam, kad vietvietām uz laukiem un galvenokārt ķēniņa muižās jau bija ierīkotas skolas, 1687. gadā landtāgā tika likts pamats vispārējai skolu atvēršanai. Ģenerālgubernātors Hastfers aizrāda muižniecībai, ka ķēniņš jau ir licis tulkot un izdot latviešiem un igauņiem bībeli un tālāk ir jānodibina ikkatrā draudzē skolas. Skolotājiem ir jāpiešķir zeme, lai tie varētu jaunatni mācīt cauru ziemu skolās. Šeit ir jau domāts,

ka skolotājiem jānodarbojas tikai ar jaunatnes mācīšanu. Kad muižniecība izrādīja piekrišanu, Hastfers tālāk aizrāda, ka pie ikvienas baznīcas ir jātura ķesteris, kas varētu noderēt arī skolotāja vietā un apmācītu bērnus, par ko saņemtu kā atlīdzību ienākumus no ķesteņa zemes. Tā tad muižniecībai priekš skolām neradās jauni izdevumi, izņemot tos gadījumus, ja vēl kādā draudzē ķesteņa nebija. No šī 1687. gada tad arī sākās draudzes skolu vēsture. 1694. gadā ķēniņš piešķir katrai draudzes skolai $\frac{1}{4}$ arkla zemes, lai skolas padarītu neatkarīgākas no baznīcas (Buddenbrock — Sammlung der Gesetze, II Band, 1316). Pie katras baznīcas vizitācijas tiek vizitētas arī skolas, tā ka tās nonāk konsistorijas pārziņā.

Līdz ko Vidzeme nonāca zem Krievijas varas, tā tūlīt Pēteris Lielais ar patentu no 13. XII. 1711. gada pavēl savam pilnvarotam Lövenvoldem, lai atkal tiktu atvērtas skolas, reliģijas mācība no jauna iesākta, un lai grāmatas skolniekiem tiktu dotas par velti. 1730. gadā notiek vispārēja skolu ģenerālvizitācija. Tagad vairs neapmierinās ar 1 skolu draudzē, bet dažās draudzēs tās jānodibina pat vairāk.

Jāatzīmē, ka jaunatnes audzināšanā sākās jauns, reliģijas sajūsmas pilns laikmets, pateicoties hernhūtiešu darbības sākumiem. Viņu dedzīgā piekritēja — ģenerāliete Hallart nodibina Valmierā zemnieku skolu ar 4. skolotājiem, kurā 1736. gadās mācās ap 100 bērnu. 1738. gadā nodibina Valmierā hernhūtiešu diakons Buntebarts hernhūtiešu skolotāju semināru. — Uz konsistorijas prezidenta barona Ungern-Sternberga priekšlikumu ģenerālgubernātors Brovns atgādina, jo dedzīgi rūpēties par tautskolām, ko 1765. gadā landtāgā sapulcētie, kā aizvien, apsola. Valdības patents no 18. aprīļa 1765. gada nosaka, ka katrai muižai, sākot no 5 arkli lielumā, ir jāierīko sava apvidus skola — Gebietsschule; muižas, mazākas par 5 arkliem, var sūtīt savus bērnus draudzes skolās. Mācītājam ir katrās 4 nedēļās jāvizitē šajās apvidus skolās; ap Lieldienām viņam ir jāpārbauda zināšanās māju bērni. Baznīcas virspriekšniekam (Oberkirchenvorsteher), kuram agrāk piekrita nokārtot tikai oikonomiskus un baznīcas disciplīnas jautājumus, tagad tiek piešķirta arī tiesība — pārraudzīt skolas. Virskonsistorija ik pusgadu pieprasa no visām skolām ziņojumus par skolnieku skaitu un sekmēm. No 1785.—1787. gadam atkal no-

tika vispārēja skolu vizitācija, un līdz ar to 1787. gada jūlija patentī ģenerālgubernātors atgādina no jauna — ierīkot gaišas, plašākas un un apkurināmas telpas un arī rūpēties par darbīgu skolotāju saistīšanu; skolās ieteic bērņus apgādāt ar pārtiku un izdot arī disciplinārus noteikumus konfirmandu mācībai, pateicoties kam tiks pacelta intelektuāla un tikumiska attīstība. Ar šo būtu apzīmēta Vidzemes tautskolu stāvokļa gaišā puse līdz Aleksandra I un Zonntāga laikmetam. Bet katrai lietai ir arī savas tumšās puses.

Pievestās vēsturiskās ziņas nav nepatiesas, bet tomēr visa apzīmētā Vidzemes tautskolu it kā ziedošā aina ir tikai maldi. Jo, kas 1687. gadā tika noteikts, 6 gadus vēlāk, pēc 1693. gada mācītāju sinodes ziņām vēl nebija izvests dzīvē; vēl $\frac{1}{3}$ daļai draudžu nebija nekādu skolas telpu; citām skolām trūka zemes skolotāju algošanai; dažās vietās pat esošie sākumi jau bija iznīcināti. — Šausmīgi bada gadi (1696—1698) nevarēja neko uzlabot, bet tikai iznīcināt. Tāpat Ziemeļu karš 1700.—1721. Ja ņemam vērā mācītāju ziņojumus no 1703.—1708. gadam, tad redzam, ka no katrām 25 skolām 17 ir nodezinātas vai sagrautas. Baznīcas vizitācijas protokols no 1713. gada, kas uzrāda ziņas par 20 draudzēm, tikai vienā piemin arī skolu, kurā mācoties 3 bērņi. 1736. gada vizitācija norāda, ka no 77 draudzēm, 26 pavisam nav skolu, bet dažas pastāvošās apmeklē vai nu 10—20, vai pa lielākai daļai gan 4, 3 un pat 2 skolēni. Un nepelāmiem (unbescholtene) skolotājiem, lai iemācītu bērņus lasīt, ir vajadzīgi 2—3—4 mācības gadi (ziemas). Kādā protokolā no 1739. gada tika prasīti pat 6 mācības gadi (Oberconsist. Archiv, conv. 338, 367, 342). Brāļu draudzes sekmīgo skolu darbību iznīcināja politiskās un reliģiskās vajāšanas ap 1740. gadu.

Valdības 1787. gada 20. jūlija patents saka, ka pagastu un draudžu skolas ir pa daļai pavisam iznīcinātas, pa daļai atrodas pirtīs, vai citās nabadzīgās dūmu istabās (in elenden Rauchbehältnissen) un viņās māca nederīgi (unteugliche) skolotāji. Mācītāju pusgadu vizitācijas draudzēs, kurās arvien ir jāapkopj ap 8—15,000 dvēseļu, maz ko var dot. Muīžu īpašnieku vienaldzībai un skopumam skolu lietās ir jānostāda pretī kā otrs nelabvēlīgs faktors zemnieku nabadzība: pēdējie pat nespēj dot līdzī saviem bērņiem uz skolu sausu maizi un vēlas,

palaiķam, atturēt bērņus no skolas mājas darbiem un pat izrāda visai skolas lietai atklātu pretestību. Ir piemēri, ka 10—12 gadus veci zēņi ir aizdedzinājuši skolas, lai nebūtu tajās jāmacās. No skolām bēģ un baidās kā no cietumiem vai darba namiem. Un lai bērņi nebūtu jāsūta skolās, lai varētu tos mācīt mājās, tad zemnieki apsolās muižniekiem par labu pastrādāt dažādus darbus. Mājās māca visvairāk tikai skaitīt no galvas, nekā lasīt; un arī lasīt mācīšana bībelē bērņam ir grūta un nesaprotama: bībele mazā bērņa garu vairāk nomāc, nekā attīsta. — Tādi bija tautskolu apstākļi, kad Zonntāģs uzsāka savu darbību Vidzemē.

Iestājās Aleksandŗa I. laikmets, kuŗā tautas izglītības lieta atrada atbalsi pie Krievijas troņa. Pārmaiņas Krievijas skolu dzīvē atsaucās arī uz Baltiju. 1802. gadā Aleksanders I nodibina īpašu tautas apgaismošanas ministriju. Visas skolas ir nodomāts apvienot centrālizētās pārvaldēs, un šīm pārvaldēm pakļāvās arī Baltijas skolas. Visa Krievija tika sadalīta mācības apgabalos, pie kam katra apgabala priekšgalā atradās ūniversitāte, kuŗas tuvākā pārraudzībā tika nodotas visas zināma apgabala skolas. 1803. gada janvārī apgaismošanas ministrija publicēja mācības apgabalu sadalījumu, pie kam Tērbatas ūniversitātes apgabalam pieskaitīja Vidzemi, Kurzemi, Igauniju un kādu laiku pat Somiju; šī apgabala vadīšanu uzticēja ģenerālmajoram Klingeram — Tērbatas ūniversitātes kurātoram. Tagad tika arī izsludināti pirmie jaunās ministrijas sastādītie skolu liukmi: „Predvaritelņija pravila narodnago prosveščeniija“. Visas skolas sadalās šādi: 1) draudzes skolas, 2) apriņķa skolas, 3) ģimnazijas, 4) ūniversitātes.

1804. g. 5. novembrī sekoja: „Ustav učeбnich zavedenij, podvedomstovennich universitetam“, pēc kuŗa katrā guberņā tiek iecelts skolu direktors, kuŗa uzraudzībai ir padotas visas guberņas skolas, un kas ir arī reizē guberņas ģimnazijas direktors. Katrā guberņas vai apriņķa pilsētā jāierīķo vismaz viena apriņķa skola, kas sagatavo jaunekļus uz iestāšanos ģimnazijās, vai arī, kuŗi pēc kursa beigšanas derētu par ierēdņiem vai līdzīgā darbā. Katrā draudzē nodibināma vismaz viena draudzes skola, kas sagatavo bērņus apriņķa skolai un tieši dzīvei.

Jau 1804. gadā Tērbatas ūniversitātes skolu komisija sāka apspiesties par draudzes skolu nodibināšanu visā mācības apgabalā. Savus projektus šī komisija iesniedza tautas apgaismošanas ministrijai un jau 30. maijā 1805. gadā ar Nr. 395, ministris Zavadovskis parakstīja Tērbatas ūniversitātes mācības apgabala draudzes skolu statūtus.

Šeit redzam, ka bez draudzes skolām ir vēl arī pirmmācības skolas (tā kā laikmeta skolu lietās un dokumentos pēdējās promisque tiek nosauktas dažādi — Dorfs-, Hof-, Gebiets-, Volks-, Land-, Bauer-, Unter-, Anfangs-, Paggastschulen, skatoties pēc viņu atrašanās vietas vai citām pazīmēm, tad savā traktātā visas viņas apzīmēšu vienādi par zemākām pirmmācības skolām, cik tāļu tas ir iespējams), pēdējās privātu muižu robežās eksistē no muižnieku brīvās gribas un cilvēku mīlestības, bet kroņa muižu novados tiek uzturētas no draudžu sabiedrībām. No šīm skolām labākos skolēnus sūta draudžu skolās. Katrā draudzes skolā (no sākuma „Kirchspielsschule“, kurās galvenais uzdevums ir sagatavot jaunekļus iesvētīšanas mācībai, vēlāk no tās izveidojās „Parochialschule“) draudzes mācītājam ir jāpasniedz reliģijas mācība tanīs stundās, kurās viņš pats to atzīst par labāku. Draudzes mācītājs ir arī vietējās skolas pārzinis. Aprīņa skolu inspektors skolu inspicē divas reizes ziemā un reiz vasarā, pie kam kopā ar draudzes mācītāju sastāda skolas pārskatu, ko iesūta guberņas skolu direktoram. Draudzes skolās uzņemami bērni, kas prot labi lasīt un mazliet rēķināt; draudzes skolās viņi mācās 3—4 gadi.

Tā kā Zonntāgs ar ķeizara Aleksandra I pavēli no 19. IV. 1803. gada tika iecelts par Vidzemes ģenerālsuperintendentu, tad viņam līdz ar virskonsistoriju un padotiem mācītājiem tika nodota arī baznīcas un skolu lietu šekmēšana. Tērbatas augstskolas skolu komisija uzdeva veselu rindu jautājumu par tautskolu ierīkošanu, un tādēļ jau 1803. g. 5. jūnijā virskonsistorija pēc Z-a ierosinājuma izsūtīja draudžu mācītājiem cirkulāru ar priekšlikumu — izteikt savas domas par skolu uzlabošanu. Draudžu mācītāji, labi pazīdami savas draudzes un būdami vienīgi skolu lietu veicinātāji, sniedz īsas, bet raksturīgas ziņas un novērojumus. Tautskolu aina ir bēdīga un atgādina jau agrāk pievesto.

Tā Liezeres māc. Tiebe liecina, ka viņa draudzē vajadzētu ap 20 skolotāju. Vec-Piebalgas māc. Šillings ziņo, ka no apmēram 1100 bērniem apmācīti tiekot tikai 20. Raunas māc. Langevics atrod vislielāko ļaunumu labu skolotāju trūkumā un prasa ierīkot skolotāju semināru. Jaun-Piebalgas māc. Girgensons jau sniedz skolas mācības plānu: saprātīgi lasīt, ne tikai 5 katķisma gabalus, bet praktisko reliģiju (praktische Religion — Zonntāga uzskats, kā vēlāk redzēsīm), ne tikai bībeles, bet arī zemnieku dzīves morāli; prasa arī rēķināšanu, dabas pazišanu, dzimtenes vēsturi, rokdarbus. Arī meitenes jāsiūt skolā; tautai vajadzīga enciklopēdiska lasāma grāmata. Kalsnavas mācītājs Döbners pieprasa piespiestu skolas mācību (Schulzwang), draudzes skolas otrā klasē jau prasa Krievijas un Vidzemes ģeografiju, zemes likumdošanu, vācu valodu un mūziku. Ērgļu māc. Kübers atzīst par vislielāko ļaunumu — labu skolotāju un skolas grāmatu trūkumu. Hugažu mācītājs īsi pasaka, ka zemnieku nabadzības dēļ par skolām nav ko domāt. — Pēc visiem ziņojumiem redzams, ka māj mācība ir galvenā latviešu izglītības veicinātāja, skolas ir tikai vēl savos sākumos; augstāka tipa skola — draudzes skola, vēl tālš, neaizsniegts mērķis.

Pierādījumu, ko var iespēt viens cilvēks, apzinoties savus spēkus un uz tiem paļaujoties, rāda Zonntāga tuvs draugs Kannapēs (Igaunū Vidzemē) mācītājs, Veru apriņķa brāvests un konsistorijas padomnieks Rots. Viņš savā draudzē ir nodibinājis draudzes skolu un mājturības skolu (Industrieschule) trūcīgām meitenēm. Draudzes skola dibināta 1804. gadā un sākumā uzturēta ar labprātīgām zemnieku nodevām, vēlāk skolas uzturēšanā piedalās arī muižnieki. Skolas mācība, mācības līdzekļi, uzturs, medicīniskā palīdzība — viss par brīvu, tikai apģērbs skolēniem savs. 3 dienas nedēļā draudzes skolotājs un viņa palīgs māca lasīt, rakstīt, rēķināt, dziedāt un arī praktisko oikonomiju; mācītājs — reliģiju, pareizrakstību, ģeografiju, vietējo augu mācību. Pārējās 3 nedēļas dienās skolnieki mācās praktisko zemkopību uz 2 pūrvietām zemes, kuŗas skolai dāvājis muižnieks; bez tam vēl skolnieki izgatavo saimniecības ēku un darba rīku modeļus un nodarbojas ar kurvju pišanu, striķu višanu, grāmatu siešanu u. t. t. Brīvstundās tiek piekopts dažāds sports un rotaļas brīvā gaisā. — Mājturības

skola nodibināta 1811. gadā trūcīgām meitenēm, kas pat nespēj pagasta skolu apmeklēt un arī mājās nav mācītas lasīt, mācība un uzturs ir brīvi; māca lasīt, rakstīt, dziedāt, rokdarbus un mājsaimniecību; skolnieču skaits — 180. Zonntāgs, šīs skolas apmeklējot, ir ļoti pārsteigts, kā viņš pats to apraksta. Zināšanas, apķērība, uzvedība, rokdarbi, viss viņu iepriecina augstākā mērā. Savu cildinošu apcerējumu („Die Kannapätischen Schulen“ Livl. Schulblätter Nr. 14—15, 1815) Zonntāgs noslēdz ar vārdiem: „Mūsu Rots ar savām skolām ceļ ne tikai kādas pakāpes pret debesīm, nē, viņš ceļ veselās trepes debesīs iekšā“.

Kad parādījās 1804. gadā zemnieku likums (položenie o krestjanach Līfljandskoi guberniji), varēja cerēt, ka arī izglītības sekmēšana notiks plašākos apmēros un ar lielāku dedzību, bet starp Baltijas muižniecību un Krievijas valdību radās pretešķības. Valdība gribēja skolu lietas pārņemt savā zināšanā un uzraudzībā, muižniecība un garīdzniecība negribēja tautas audzināšanas lietu izlaist no savām rokām. Tikai ar 1838. gadu skolas galīgi tika padotas muižniecībai un garīdzniecībai, kādā stāvoklī tās palika līdz 1883. gadam, kad sākās pārkrievošanas laikmets.

Nosprauduši Zonntāga laikmeta skolu politikas robežas, atgriezīsimies pie minētiem 1805. g. 30. maijā apstiprinātiem draudzes skolu statūtiem, kurus Tērbatas universitāte centās izvest dzīvē, jo 1804. g. 5. novembra zemnieku likums viņai piešķīra šīs tiesības. Tā kā šie statūti bija nepilnīgi, nesagājās ar pastāvošo kārtību skolu lietās, bija vairāk kabineta darba auglis, nekā īstenības novērojumu rezultāts un brīžam šķita ne-realizējami, tad virskonsistorija 1805. g. 11. oktobrī iesniedza Tērbatas universitātes kurātoram protesta rakstu (Ritterschaftsarchiv: Jahres Akten 1805, Fol. 106 ff.). Šī raksta uzmetums, rakstīts ar Zonntāga roku, atrodas valsts archīvā, Vidzemes ģenerālsuperintendententa fondā 43-a). Ar pilnu tiesību mēs drīkstam runāt par Zonntāgu kā par šī raksta autoru. Ar šo rakstu iesākās virskonsistorijas un Zonntāga cīņa gan ar Tērbatas universitātes skolu komisiju, gan ar Vidzemes muižniecību landrātu kolēģijā, tādēļ pakavēsimies pie šī raksta ilgāki, jo viņā ir jau ietverti visi tie jautājumi, par kuriem tika vēlāk izcīnīts cīņas otrs posms 1819.—1820. gados.

Vispirms Zonntāgs atzīst, ka zemnieks ir jāizved no viņa nabadzīgi šaurām gara dzīves robežām, bet aizrāda, ka nevajaga viņu pēkšņi ievest grāmatu kultūrā un daudzzināšanā. Kā pamata ideju mācības metodi Zonntāgs uzstāda: padarīt cilvēku labāku, saprātīgāku, apmierinātāku, sniegt viņam vispārēju izglītību, bet neapgrūtināt viņu ar nedzīvu prāta kapi tālu un nepiemērotu sistēmātisku mācību. Nevajaga aizmirst, ka viss, ko mūsu zemnieks no gara izglītības ir piesavinājies, ir vienīgi nojauta, ka viņam ir arī dvēsele „Die blosse Ahnung, dass er eine Seele habe“, un šo nojautu viņš ir ieguvis tikai pateicoties reliģijai. — Šeit mēs nevaram Zonntāgam piekrist: viņš neko nezina par latvju tautas gara mantām, kas rāda brīnišķus dvēseles pārdzīvojumus, tā ka nav pamata nostādīt tā laika latvju zemnieku gandrīz vai dzīvnieka stāvoklī ar vāju dvēseles nojautu. Tājāk Zonntāgs saka, ka skolas mācības grāmatām vajaga būt enciklopēdiskām — reliģijas un morāles mācības veidā, pie kam vajadzīgās laicīgās zināšanas lai tiktu iespraustas (eingeschalten) reliģiskā vielā; grāmatas valodai jābūt bībiskai (!). Šīs metodes derīgumu mācītāji esot novērojuši pie nacionālu (latviešu un igauņu) jaunatnes. Ar šo būtu iegūti divējādi labumi: reliģijas mācība tiktu atsvaidzināta un rastos godbijība pret derīgām zināšanām. „Man lasse sich, von jedem Kenner dieser Nation, belehren, wie die allergrösste Menge in denselben, alle Geister- Beschäftigungen, alle noch so nützliche und moralisch gut gemeinte Schriften, ja selbst manche Predigten, geringschätzig behandelt, für Tand, Geschwätz, Märchen erklärt, sobald das alles nicht in einem eigentlich religiösen Gewande ihnen vorgeführt, oder durch mit Religion, Bibel und Gesangbuch in irgend eine nähere Verbindung gebracht wird“. Ja Zonntāgam bija tādi uzskati par latviešu zemnieku, kuri gan, jāsaka, vēlāk ir mainījušies, cik nevājoši tad tie nebija muizniecībai. Saprotams, ka latvieši sliktā, gandrīz nesaprotamā valodā priekšā celtās pamācības un morālizēšanu nosauca savā dabiski reālā prātā par niekiem un reaģēja uz to jo asprātīgi tautas dziesmās. Ārējā pietāte pret reliģiju vēl nerāda, ka reliģiskie priekšnesumi būtu saprasti, atzīti un par labu pieņemti.

Ir pareizs Zonntāga uzskats, ka skolotājam aizvien ir jāuzmanās, ka mācības nezaudē no acīm zinātnes praktisko mēr-

ki: ta audzēkņi pieradīs pielairot savas zināšanas savai rīcībai un nolūkiem. Seminārā par katru galveno mācības priekšmetu vajadzētu ievest sevišķu metodisku kursu, jo kas grib ko mācīt, tam pašam vajaga zināt, kā viņš savu priekšmetu māca. Metodiskā kursā vajadzētu sevišķi apskatīt skolās lietojamās mācības grāmatas.

Pie iestāšanās draudzes skolās nevajadzētu prasīt rēķināšanu, jo tā zemākās skolās ir visai vāji nostādīta. Zemākās skolās tomēr nevajadzētu apmierināties vienīgi ar tikumības mācību (racionālistu prasība), bet tā kā tikai maza skolēnu daļa nokļūs tālāk draudzes skolā, tad arī jau zemākās skolās vajadzētu skolēniem darīt pieejamu kristīgo un dabisko (?) reliģiju. Morāli nevar atdalīt no reliģijas, kā tas bija agrāk, kad zem reliģijas saprata baznīcas dogmātikas sistēmu.

Kas attiecas uz to, ka draudzes skolās tiks uzņemti pēc izlases tikai spējīgākie reflektanti, lai tiktu sagatavoti kādai augstākai kultūrai — par ķesteriem, skolotājiem, pērminderiem un muižu pārziņiem (Hofsauiseher) u. t. t., tad jāatzīst, ka šis plāns ir vienīgi iespējams, ja arī viņš tieši neved pie mērķa. Ja pašreiz nav iespējams uzņemt draudzes skolās visus, kas to vēlētos, tad audzinātājiem ir arī pie šīs izlases jāpieliek visas pūles. Sabiedrībā ir jārada doma, ka visiem ir jānes upuri skolu lietās, kaut arī tikai daži baudītu tās augļus tieši. Ir arī jānovērš tas, ka redzamāko un turīgāko vecāku bērni netiek izbīdīti pie uzņemšanas priekšā nabadzīgākiem, bet spējīgākiem. Vispār, ir jāraugās uz to, lai skolnieki no visa mācības plāna un pasniegšanas metodes iegūtu augstus un cēlus morāliskus uzskatus; lai vēlāk, aizgājuši no skolas, viņi nepaceltos iedomībā pāri par to sabiedrību, no kuŗas viņi ir cēlušies, lai nesāktu dīžoties un darīt pāri saviem tautas brāļiem, atsaucoties uz savu pārāko izglītību.

Pie projektēto draudzes skolu atvēršanas ir vērojami arī daži grūtumi. Draudzes ir dibinājušas līdzšinējās ķirspēles skolās jaunekļu papildu mācībai: ja kas mājas mācībā, vai zemākās pirmmācības skolās nav pietiekoši sagatavots konfirmācijas mācībai, tad līdz šim to daudzi vēl panāca ķirspēles skolā, bet ja tagad tās pārvērstos par draudzes skolām (Parochialschulen) un tajās uzņems tikai spējīgākus skolniekus pēc izlases, tad pārējie paliks ārpusē, bez iespējas kaut ko mācīties.

priekšā stāvošai konfirmācijas mācībai. Zemākās skolas te vairs nevar līdzēt, jo to mācības līmenis neatbilst konfirmandu vecumam. Visu vērību kā zemnieki, tā muižnieki līdz šim piegriezta ķirspēles skolām, kuŗas viņi apgādāja, bet ja tās uz priekšu vairs neapmierinās vietējās vajadzības, tad ir jautājums, vai jaunās skolas (Parochialschulen) tiks pavisam materiāli un garīgi atbalstītas. Kamēr nav apmierinātas zemnieku mazākās garīgās vajadzības, nevar uzstādīt par galveno mērķi citas arī jo vēlamas un atzīstamas augstākas vajadzības.

Turklāt ķirspēles skolotāji-ķesteri līdz šim pilnīgi bija baznīcas dienestā un kā tādi viņi paliktu arī pēc jauno skolu plāna, bet Zonntāgs paredz kolizijas baznīcas un skolas darbos: mirušos apglabāt, bērnus kristot, konfirmandus uzraugot mācītāja muižā, skolotāji-ķesteri ir nodarbināti veselas dienas un pat nedēļas. Draudzes skolotāja autoritāte arī cietīs, ja viņš pildīs līdzšinējos ķesteru darbus: zvanīs baznīcā, aptīrīs baznīcu u. t. t. Skolotājs nevar būt reizē arī baznīcas apkalpotājs un mācītāja ziņnesis.

Un tagadējie ķesteri un skolotāji? Vai viņi spēs to piemācīties klāt, kas viņiem pašiem būtu jāmāca? Dažs sava mūža otrā pusē tiks atlaists, jo no viņa prasīs to, ko viņš nespēj darīt. Tas izsauks starp draudzes locekļiem nemieru, jo tie ir pieraduši pie saviem darbiniekiem; ja nu pēdējie tiek viņiem atņemti, tad sabiedrība sāks nicināt un nievāt citādi jo derīgās jaunās skolas.

Vajadzētu pilnīgi šķirt baznīcas un skolas funkcijas, pareizi saka Zonntāgs. Ja skolotājs Vidzemē līdz šim ir bijis baznīcā priekšdziedātājs un arī mācītāja vietnieks, kamēr kā ķesteris viņš pildīja baznīcas kalpa pienākumus, tad uz priekšu ķesterim vajadzētu palikt tikai priekš baznīcas apkalpošanas un arī konfirmandu uzraudzības, kurpretim skolotājs labprātīgi uzņemtos mācītāja prombūtnē nolasīt baznīcā sprediķi, jo šis darbs nekavē viņu no tiešiem pienākumiem skolā un ir viņa cieņai un personai piemērots.

(Turpmāk vēl.)

Māc. A. Birznieks

Ticības mācības agrāk un tagad.

1934. gada 15. maijs skāris mūsu skolas. Gaŗām tas nav gājis arī ticības mācībām. No tā laika ticības mācības mūsu skolās atdotas baznīcai. Kaut arī baznīcai nav pār tām absolūtas tiesības un kaut arī agrāk baznīca un ticības mācības nebija gluži šķirtas, tomēr tagad ticības mācības ir atkal konfesionālas, vai vismaz konfesionālākas kā agrāk. Ar to ir izbeigta netaisnība, kāda bija radusies un pastāvēja starp mūsu baznīcu un katolicismu Latvijā. Kaut tas mūsu valstī ir mazākuma konfesija, bet tiesības par savām ticības mācībām tai bija vēl lielākas kā tagad. Bet tagad šajā ziņā abas konfesijas un arī visas pārējās nostādītas vienlīdzīgā stāvoklī, jo jaunais skolas likums tām paredz vienas un tās pašas tiesības.

Es teicu, ka ar šo jauno kārtību ticības mācības ir padarītas mūsu skolās par konfesionālām ticības mācībām. Nav domājams, ka baznīca varētu citādas ticības mācības skolās dot un uzturēt, kā tikai konfesionālās. Kā tad ticības mācības skolās turpmāk veidosies, un ko konfesionālās ticības mācības jēdziens sev līdz nesīs, to varbūt varētu izteikt divos vārdos: tuvinās skolu baznīcai un gādās par ticības mācību pasniegšanu skolās baznīcas garā.

Nav noliedzams, ka mūsu tautā notikusi atsvešināšanās no baznīcas. Lai šo apstākli turpmāk novērstu mūsu pašu tautas apslēpto dzīvības spēku nostiprināšanas labā, tad lielā mērā tas būs jāuzņemas arī skolai, cik tas stāv viņas iespējas robežās. Bet būs ļaudis, kuriem tas liksies gluži velts darbs. Viņiem šķiet, ka, lai tauta kļūtu atkal tuvināta baznīcai, tad nav jālūko kaut ko grozīt mūsu skolās, bet pārgrozībai vispirms jānotiek pašā baznīcā. Ja tas nenotiek vispirms tur, tad tik un tā tauta baznīcai paliks tāļu. Kas kaut cik seko baznīcas dzīvei, tas zinās, ka pie mūsu baznīcas virsvaldes iecelta un pastāv kāda komisija, kuŗas uzdevums spriest par eventuālām maiņām un pārgrozībām mūsu baznīcas dzīvē. Ar to baznīca pati ir skaidri deklarējusi, ka viņa tur reformas par iespējamām. Bet neraugoties uz to, atklātībā parādās vienmēr no jauna kādi reformu projekti. Dažos atrodamas gluži vērtīgas pārdomas, tomēr pret šo projektu lielo daļu jāceļ nopietni iebildumi. Vispirms tie maz vai nemaz neskar Dieva vārda slu-

dināšanu. Ar to jau ir pateikts tas, ka mūsu evaņģeliskā baznīca vēl nebūt nav tik tālu nogājusi, ka viņai atliktu griezt tikai muguru. Savu tiešo un būtisko uzdevumu mūsu baznīca veic — sludina Dieva vārdus un izdala sakramentus. Arī šeit mēs nejutisimies gluži pilnīgi, bet ar to nav teikts, ka baznīca jau vai pašos pamatos būtu sašķobījusies. Tālāk šie reformu projekti vairāk raugās baznīcas perifērijā. Viņi prasa reformas ne tādēļ, ka baznīca būtu pakal palikusi kultūrai un zinātnei. Tie ir svarīgi jautājumi, bet kultūra un zinātne pieder pie baznīcas perifērijas un ne viņas esences. Minēto projektu lielā kļūda ir tā, ka viņi baznīcas reformu lietā tos padara par esenciāliem. Tā baznīcu reformējot, var notikt, ka viņu tā reformēt vairs nevar jo viņa vienkārši beigusi eksistēt. Ja baznīca gribēs kļūt par kultūras un zinātnes iestādi, tad viņa drīz kļūs lieka, jo tad būs citas iestādes, kas šo uzdevumu veiks daudz labāk kā baznīca. Baznīcai ir dots Dieva vārds, ar to kalpot viņa aicināta un ar to vienīgi viņa arī var kalpot savai tautai un savam laikam. Kur baznīca pati sākusi arī no savas puses par zināmām pārgrozībām mūsu baznīcas dzīvē domāt, vai tad ir vērts par to atklātībā izrakstīties, par to ļoti jāšaubās.

Speciālistu komisijas tagad pastāv mūsu valstī visos arodos, vai tad arī ar reformu ierosinājumiem un projektiem nebūtu lietderīgāk griezties pie minētās baznīcas komitejas?

Tāpēc no baznīcas nevar gaidīt, lai tikai viņa ietu pretī tautai, bet arī tautai pašai jānāk un jāatrod ceļi atpakaļ uz baznīcu. Jo ar attālināšanos no baznīcas nav notikusi tikai novēršanās baznīcas pašas dēļ, bet notikusi arī iekšēja atsvešināšanās no baznīcas gara un viņas satura, tādēļ te ir dziļāki iemesli. Kā jau teicu, tā visa novēršanā līdz jāstrādā būs arī mūsu skolai, kurai jāmet tilts no skolas uz baznīcu, pa kuru uz baznīcu iet mācīties mūsu jaunā audze no pirmām skolas dienām. Nav jādomā, ka, ejot baznīcā, būtu iegūta jau dzīva reliģiozitāte. Tomēr patiesība arī otrai pusei, ka kristīgā ticība nepastāv un nerodas bez baznīcas. Ja par to esam sākuši šaubīties, tad arī šeit parādījušās atsvešināšanās dziļākās saknes. Ja runā par baznīcu un par viņas pamatotām pretenzijām uz ticības mācībām, tad mums mēdz mosties iekšēja pretestība un bailes, ka nu jau skolās ieviesīsies vecais racionālisms un baznīcas uzkundzēšanās. Pēdējais nemaz nesaskan

ar evaņģeliskās baznīcas principiēm. Ja tas kādreiz mūsu baznīcā bijis, tad, šķiet, tas ir labi sen izzudis. Baznīca negrib kungs būt, bet kalpot, un tādēļ meklē ceļus, kā varētu savu aicinājumu pildīt pēc savas labākās apziņas. Ja pastāv bailes pret racionālismu, vai tas varbūt nenorāda, ka tajā arī kas tāds, kas vajadzīgs katrā skolas darbā, bet kas agrākos gados ticības mācībās bija šur un tur aizmirsts? Kādēļ lai baznīca vien būtu tā, kas nezinātu, ka racionālisms nokauj, bet gars dara dzīvu? Man liekas, ka no tā nebūs ko baidīties, bet pānākts gan tiks tas, lai ticības mācību pasniegšanā nevaldītu patvaļa un viņu iztukšojums, kas agrāk bija iespējams un ko arī piekopa. Par baznīcas un skolas attiecībām gribētu ļaut šeit dažos vārdos runāt liberālajam teologam un paidagōgam Nībergalam. Viņš runā par tendenci nodibināt pārkonfesionālu skolu un tad par to tālāk saka: „Wer so etwas fordern kann, hat auch nicht die leiseste Ahnung von dem, was Religion ist: nämlich ein geschichtliches Gebilde ganz besonderer Art, das zugleich mit typischen Geists- und Seelenverfassungen im engsten Bunde steht. Aus diesen Gründen ist es ganz möglich, dass ein Unterricht gegeben werde, der von der Sonderart der geschichtlich gewordenen Einzelreligionen absieht. Weder gibt es jene überkonfessionelle Religion, so wenig es Obst gibt, sondern nur Birnen, Pflaumen usw.; noch ist es möglich, dass ein Lehrer objektiv interkonfessionell in den Religionen, besonders in anderen als in der seinigen unterricht.“ (F. Niebergall, Die religiöse Erziehung in Haus und Schule, 1920. 60. lapp.).

Jautājums tālāk ir tas, vai tagad var apmierināties ticības mācībās ar līdzšinējo, jeb tai būtu sava roka pieliekama, lai notiktu kādas pārmaiņas. Drīz pēc tam, kad tika izdots jaunais izglītības likums, baznīca tūlīņ stājās pie ticības mācību skolotāju izraudzīšanas un apstiprināšanas. Tā ir mums rādījusi, ka daudzi skolotāji, kas līdz šim ticības mācības paspiedza, šīs tiesības tagad nav dabūjuši, tie nav bijuši derīgi ticības mācību pasniegšanai. Ar to baznīca ir atgādinājusi, un tas viņai bija jādara, ka ticības mācības var pasniegt vienīgi skolotājs ar vajadzīgo pārlicību. Aizgājušos gados mūsu skolas dzīvē tas bija lielā mērā aizmirsts. Tad pastāvēja uzskats, ka ticības mācības var pasniegt tāpat kā citus priekšmetus skolotāji, kam tikai kabatā skolotāja tiesības. Tad nebija jābrīnās, ka ticības

mācības pasniedza gluži vienaldzīgi un baznīcai pat naidīgi skolotāji. Ja tagad skolotājam prasa, lai viņš būtu nevien ar skolotāja tiesībām, bet arī ar kristīgu pārliecību un aktīvs draudzes darbinieks, tad tā nav nekāda lieka un pārspilēta prasība, bet elementāra vajadzība. Ne ikkatrs skolotājs baznīcas cilvēks jau tūlīt būs cilvēks ar dziļu kristīgu pārliecību, bet baznīcas apmeklēšana un dievgalds ir arī ikviena nopietna kristīga cilvēka ticības izpausmes veids, ar kuŗu tomēr var cilvēka ticības pārliecību mērot.

Ar skolotāju izlasi jau ir sagatavots ceļš tam, kādā garā ticības mācību pasniegšana notiks. Tomēr liela daļa skolotāju nāk no jaunajām skolām, kuŗās ticības mācības nevarēsīm atzīt par apmierinoši nostādītām. Bez tiem tagad skolās strādā vecākas audzes skolotāji, kuŗi labprāt vēlētos zināt, ko nozīmē ticības mācības pasniegt konfesionālā garā. To nevarēs panākt citādi, baznīcai būs jādomā par kursiem ticības mācību skolotājiem. Visērtāk būtu, ja tos nenoliktu Rīgā visas valsts mērogā, bet ikviena iecirkņa skolotājiem savā iecirknī. Nepietiks ar to vien, ka kursos — piemēra dēļ — runās par notikumu kāzās Kānā tikai no psiholoģiskā un vēsturiskā viedokļa. Vēsturiskā kritiķa ir vajadzīga, bet viņa ir tikai palīga līdzeklis. Tur jātop izceltam mūsu sludinājumam, kuŗu tad varētu aiznest līdz skolas darbam, un to strādāt šī sludinājuma garā. Nav man zināms, cik baznīcai praktiski iespējams šādus kursus sarīkot. Varam saprast, ka tas panākams, pārvarot zināmus šķēršļus, bet nepieciešami šādi kursi bez šaubām un jācerē, ka mēs, ticības mācību skolotāji, drīz tādos varēsīm piedalīties.

Grūtāki jau būs spriest par ticības mācību programmu paturēšanu, vai arī grozīšanu. Liekas, ka pamatskolās lielākais trūkums bija pasniegšana vajadzīgā garā, bet arī pie līdzšinējām pamatskolu programmām būtu ko iebilst. Nevaru šeit par to grozīšanu sīkāk runāt, tikai gribētos pāris piemēros norādīt, kur tās būtu papildināmas. Jāatjauno radišanas stāsti. Ja par tiem kāds skolotājs skaistā veidā pratis runāt rīta lūgšanā (A. Freija grām. „Rīta svētbrīdis“), vai tad tie nebūtu ievietojami mācības grāmatās, kur būs vairāk iespējams par tiem runāt? Grēkos krišanas stāsts ir tik klasisks, ka viņu nemaz nav iespējams atvietot. Lielāka vērība jāpiegriež arī baušļiem. Esmu runājis ar skolotājiem, kas, baušļus minot,

sāk smīnēt. Labākā gadījumā tas ir bijis pārpratums. Nav jau teikts, ka līdz ar to būtu atkal uzspiesta vecā baušļu pārsniegšanas metode. Es personīgi tuos pie tādas metodes, kādā pasniedz Prifers (E. Prüfer, *Wo die Grosstadt anfängt. Ein Jahrgang Konfirmandenunterricht*, 1931.). Varu arī liecināt, ka bērni jau no otrās un trešās pamatskolas klases baušļus labprāt mācās un ar lielu interesi pievēršas viņu izskaidrojumam. Katķisms ir baznīcas noteikts mācības pamats konfirmandu mācībai, arī skolā tam būtu ierādāma cienīgāka vieta, lai nodibinātos un pastāvētu dzīvāks sakars starp baznīcu un mūsu skolu.

Iekams pāreju pie ticības mācību programmas ģimnazijās, lai man atļauts iepriekš minēt sekošo. Pirms dažām nedēļām Valmierā notika aizsargu pulka akadēmisko un sabiedrisko darbinieku sanāksme. Tajā kāds referents, ne skolotājs, ne teologs, bet cilvēks ar akadēmisku izglītību un pazīstams sabiedrīks darbinieks, runāja par intelliģences uzdevumiem mūsu valstī. Viņš tad arī norādīja, ka mūsu intelliģence esot lielā mērā atsvešinājusies baznīcai, pie kuŗas tai esot šajā jaunajā laikmetā mūsu valsts dzīvē atkal jāgriežas atpakaļ. Mums būs daudz maz pazīstami dievtuŗu raksti. Ap dievtuŗību, kā zināms, pulcējas vairumā ļaudis no intelliģences. Palasat tikai viņu žurnālu un jūs brīnēsaties par viņu kristīgās ticības nepazīšanu. Es negribētu ticēt, ka viņu kristīgās ticības izpratne būtu tikai atkarīga no tendences. Bet nav noliedzams, ka mūsu intelliģence, kas nākusi no mūsu jaunās valsts skolām, ir stiprā mērā indifereņa iepretim baznīcai un viņas zināšanas par reliģiju vispār ir ļoti neskaidras, par savu mātes ticību nerunājot. Gribas teikt vairāk, tā ir savā ziņā mūsu intelliģences traģika, ja vien zina tos gadījumus dvēseļu kopšanā, kur ar intelliģentiem nākas sastapties. Tie ir gadījumi, kas zināmi, bet cik nav to, kas mūsu acīm paliek apslēpti! Pie ģimnaziju programmu pārstrādāšanas tad vērā būtu jāņem šie divi apstākļi, lai, skolu beidzot, jaumatne būtu mazāk indifereņa pret baznīcu un vairāk pazītu savu ticību un baznīcu. Vērbūt tad būtu jāsašaurina vispārējās reliģiju vēstures kurss, arī baznīcas vēsture, kur tās plašā vieta neļauj tajā nodziļināties un piegriezt plašāku vērību mūsu ticības mācībai. Nepietiek ar to, ka mūsu dzīves un pasaules uzskatu

apskata tikai starp citiem un tad dod brīvību izvēlēties, kuŗu pats vēlas — mūsu draudzes loceklim. Nevaram skolniekam, kas no mātes ticības atraisījies, to viņam skolā uzspiest, bet baznīcai pienākums ir gan, lai viņas draudzes bērni ģimnazijās gūtu to, pie kā viņi varētu palikt dzīvojot un mirstot — Jēzu Kristu mūsu Kungu. Tas ir tas, kam par iemeslu bija vieta mūsu skolu ticības mācībās līdz šim un tādēļ mana pārliecība ir tā, ka arī skolai ir sava vaina, ka mēs ticībā esam kļuvuši kā sadragāta laiva.

Līdz šim skolās pastāvēja citas dziesmas. Tās bija gan mūsu draudzes dziesmas, tikai ar citu tekstu. Vai šie grozījumi ir labāki par vecajiem tekstiem jeb tie ir šur un tur tikai sagrozījumi, par to neņemos spriest. Jautājums ir tikai tas, vai skolā ir vēlamas dziesmas ar citādu tekstu kā baznīcas oficiālajā dziesmu grāmatā. Tas gan ir skaidrs, ka šī dziesmu nesaskaņa skolēnos ienes traucējumu. Varbūt skolās līdz šim lietoto dziesmu teksti noderēs jaunai dziesmu grāmatai, bet kāmēr tādas vēl nav, kādēļ nevar lietot skolās dziesmu grāmatas tekstu, ja draudzē un baznīcā var tos lietot? Ir lielas šaubas, vai baznīcai ir lietderīgi atzīt lietošanai divas dziesmu grāmatas, vienu baznīcai, bet citu skolai. Baznīcai kristu svarā, lai mūsu nākamās audzes jau no skolas sola sāktu mīlēt mūsu baznīcas saukto otro biblii — dziesmu grāmatu.

Šajās rindās nav domāts sniegt kādu gatavu, izstrādātu projektu. Šīs pārdomas ir pa lielai daļai radušās jau agrāk, kur baznīcas aprindās un attiecīgās konferencēs pacēlās balsis par to, ka ticības mācības mūsu skolās nestāv vajadzīgā augstumā un ka tās nesniedz to, ko no tām varētu gaidīt. Šo pārrunu vidū bija dzirdamas arī tādu vīru balsis, kas savu mūžu bija strādājuši skolās agrākos krievu un mūsu patstāvīgās valsts laikā. Varbūt nebija pareizi, ka baznīca pagājušos gados neizlietoja tās tiesības, kas viņai vēl bija pār ticības mācību. Tās bija necīgas un maz tās varēja dot, bet varbūt derēja arī tad vairāk vērt skolas durvis, kaut vietām būtu pretī dvesis ne visai patīkams gaiss. Bet tagad tiesības baznīcai dotas daudz plašākas. Un valsts to ir darijusi aiz pārliecības, ka viņa var tās baznīcai dot un ka baznīcai vajaga tās dot. Jācerē, ka baznīcai būs arī iespēja savam aicinājumam sekot, strādājot Dievam par godu un savai tēvu zemei par paliekošu svētību.

GRĀMATU APSKATS

Dr. Visvaldis Sanders. **Jāņa parādīšanas grāmata.** 16 lpp. Liepājā, 1935. g. Jāņa parādīšanas grāmatai veltīta šī otrā burtnīca Liepājas mācītāja Dr. V. Sandera izdevumā „Reliģisku rakstu virknē.“ (Pirmā burtnīca par Jēzus augšāmcēlšanos apskatīta „Ceļa“ 1935. g. Nr. 3.) Autors pareizi atrod, ka šis miklainās grāmatas saturs pēc iespējas jānostāda vēsturiski mitiskās reliģijas zinātnes gaismā, jo Latvijā netrūkst ne atsevišķu indivīdu ne veselu sektu, kas bez noteiktām vēstures zināšanām un bez kritiskas pieejas diezgan patvaļīgi nodarbojas ar šīs grāmatas miklu mīnēšanu un viņas satura attiecināšanu uz mūsu laikiem. Autors pamatoti nostājas pret tādu nekristisku pieeju, kas jau vairākkārt samulsinājusi vientiesīgo lasītāju un klausītāju prātus un, saskatīdama apokalipses simbolos norādījumus tieši uz mūsu laiku „pastardienas zīmēm“, vienu otru pat pamudinājusi uz nepārdomātu rīcību. Nebūtu bijis par launu, ja autors vēl spilgtāk būtu ilustrējis dažādo apokalipses vietu patvaļīgu attiecināšanu te uz muhamedājiem un turkiem, te uz Napoleona vai pat nesenējā pasaules kara notikumiem, lai lasītājiem atvērtu acis un norādītu uz šādas metodes pretrunībām.

Savus paša paskaidrojumus par apokalipsi autors pareizi dibina uz kritiskās teoloģijas atzinumiem, pieturēdamies pirmā kārtā, cik nomanāms, pie Busetā komentāra. Pielīdzinādamies Busetam, Veisam un citiem jaunāko laiku komentāriem, autors pareizi pieņem, ka apokalipse sarakstīta ķeizara Domitiāna (ap 95. g. pr. Kr.) laikā un ka viņas nolūks ir stiprināt ticībā kristiešus, kurus piemeklējušas smagās Domitiāna laika vajāšanas, kas izcēlušās sakarā ar kristiešu liegšanos, atzīt ķeizara kultu resp. liekt savus ceļus ķeizara tēla priekšā. Šķiet, ka autors lasītājiem būtu pakalpojīgs, sīkāk pakavējoties pie vienas otras vietas, kas pārliedziņoši norāda uz šo vēsturisko situāciju, tāpat kā apokaliptiskais skaitlis 660 norāda uz Nērōnu, pirmo kristiešu vajātāju. Arī paskaidrojumi par 17. un 18. nodaļu, kas nepārprotami norāda uz varenās Romas gaidāmo krišanu, varēja interesēt lasītāju, tāpat kā 7 Mazāzijas pilsētu (2. un 3. nodaļa) loma ķeizara kulta izplatīšanā vai 11. nodaļas sakarība ar Jeruzālemes izpostīšanu 70. gadā. Tāpat apcerējuma nelielā apjoma dēļ paliek nenoskaidroti miklaino debesbūtņu (4. un 5. nodaļā) tēli un viņu sakari ar babiloniešu un irāniešu uzskatiem par debespasauli un viņas iespaidu uz zemes letām, kā arī daudz citas apokalipses miklainības. Nostādot uz plašākas bāzes apokalipses satura sakarus ar savu laikmetu un viņa ticējumiem, pats ne sevis spilgtāk būtu izvirzījis arī jautājums par pārlaikmetisko elementu šīnī grāmatā, kurš it sevišķi nesēn kā iznākušā Lōmeiera (Lohmeyer) komentāra dēļ būtu pelnījis lielāku ievēribu. Tagad šim pārlaikmetiskajam elementam, uz ko taču dibinās apokalipses lietāšana baznīcas praksē, veltīti tikai nedaudzi teikumi pēdējā lappusē.

Savā tagadējā veidā Sandera grāmatiņa ir gan apsveicāma kā ievadījums zinātniskā apokalipses iztirzājumā, bet nav uzskatāma par pietiekošu apokalipses satura un rakstura noskaidrojumu, kas prasītu daudz plašāku darbu un nav ietilpināms viena priekšlasījuma rāmjos.

Vēl paliek jautājums, vai šādam zinātniski kritiskam iztirzājumam par piemērotu vietu atzīstama baznīca, kas taču ir kulta telpa. Vai daudz labāk šāda priekšlasījuma noturēšanai nebūtu piemērotas citas telpas, piem. skola vai publiska zāle?

Prof. K. Kundziņš.

J. Leopoldt: **Jesus und Paulus — Paulus oder Jesus?** Ein Wort an Paulus' Gegner. Leipzig, 1936. 94. lpp.

Leipcigas ūniv. prof. Leopoldta monografijas uzdevums ir noskaidrot Jēzus un ap. Pāvila attiecības. Autors šo jautājumu uzlūko par sarežģītāko problēmu Jaunās Derības reliģijas vēsturē (priekšvārdos). Viņš tādēļ arī negrib teikt „pēdējo vārdu“, bet jauno laiku cilvēkiem darīt saprotamas svarīgākās pirmkristīgās draudzes problēmas.

Rakstam ir pārdabīgā tendence, kas visspilgtāk izpaužas tur, kur aizskārti sadzīves jautājumi (pilsētas un lauku dzīve, uzskati par laulību, sociālām kārtām, valsti u. t. t.). Bet autors negrib „pamācīt“ lasītājus tai ziņā, ka tas rādītu, kā Jēzus un ap. Pāvils raugas uz šiem sadzīves uzdevumiem, lai arī lasītāji zinātu, „ko prasa no mums“. Šīs didaktiskās un praktiskās ievirzes nejutam Leopoldta darbā. Viņš vairāk „skaidro“, nekā māca. Tādēļ arī nav manāms skarbs tonis pret tiem, kas ap. Pāvila nozīmi nepareizi novērtē un paši dēvējas par Pāvila pretiniekiem. (Virsraksts.)

Autors konstatē, ka apustulim Pāvilam vēsturē bijis daudz pretinieku: vairāk kā Jēzum. Sākumā jūdi un kristīgie, kas jūdu aprindām stāvējuši tuvu. Jaunākā laikā antisemīti — A. Rozenbergs (Rosenberg) un citi (lpp. 9., ievada nodaļā). Jēzum jaunākā laikā darīts tai ziņā pāri, ka domātāji un rakstnieki viņa vārdos ielikuši paši savas domas. Tādēļ Jēzus izpratne ir tik dažāda un nepareiza. (B. Bātns (Barton) piemēram, kas Jēzus personā saskata „amerikāniska“ propagandas un saimnieciskās (?) dzīves veidotāja dāvēšanas).

Leopoldts kā vēsturnieks jautā, ko vēsta avoti (lpp. 9.—21.). Viņš atzīst, ka tie nav pilnīgi. Tas sakāms par Jēzus dzīvi, kā arī par ap. Pāvilu. Mēs nevaram precīzi sekot viņu attīstības gaitām. Galveno vērību autors veltī apustuļa Pāvila biografiskiem datiem. Par jaunības laiku mums nav daudz ziņu. Daži pētnieki domā, ka viņš iepazinies ar hellēnisma gara pasauli jau jaunībā (lpp. 12.). Bet viņš mācījās pie Gamaliēla I! Mums nav ziņu arī par apust. uzskatiem viņa darbības pirmos divi gadu desmitus. (No 31./32. g. līdz 48./49. gadiem.) Apustuļu saņāksmē Jeruzālemē Pāvils izvirzās pirmajā vietā. Viņš ir Antiochijas draudzes aizstāvis, stāv tuvāki hellēnistiem, kā jūdiem. No šīs vietas sākot Leopoldts aplūko (visu) Jēzus un ap. Pāvila dzīvi no divi aspek-

tiem: hellēnisma un jūdaisma. Šinī sistēmā ietilpināti fakti un problēmas, kas autoru sevišķi interesējuši. Abas vēstules tessalonīkiešiem L. atzīst par vecākiem ap. Pāvila rakstiem, jo šeit apustulis savu viedokli pret jūdaismu vēl neesot „pārdomājis“, maz arī lietājot jēdzienus, kas grieķu pasaules uzskatam tuvi (lpp. 13.). Populārās grieķu, filozofijas Stoa, Seneka, Platons) pagēmieniem bagātākas esot ap. „lielās vēstules“. Kristus mistikā atspoguļojoties grieķu idejas (lpp. 17.). Mistika sevišķi spilgti izpaužoties šinī „trešā ceļojuma“ vēstulēs. („Die Mystik umspannt das ganze Gebiet der Frömmigkeit.“) Viņš pārdomājot (Rom. 9, 1 un citur) savu viedokli pret jūdiem.

Gūstniecības vēstulēs šie jautājumi neesot tik akūti. Tās atspoguļo hellēnizēta jūdaisma jēdzienus. Aleksandrijas domu pasauli (Filons) apustulis stādot tuvāki par Jeruzālemes uzskatiem (lpp. 20.).

Psīchiskiem momentiem ierādīta plašāka vieta otrā nodaļā (lpp. 21.—29.). Apustulis Pāvils piedzīvojis pēkšņu lūzumu. Cilvēkam, kas atgriezies, grēks un Dieva žēlastība nav problēmatiski jēdzieni, bet fakti. Tādēļ tie dominē Pāvila teoloģijā. Apustuļa psīchiskā dzīve ir spraiga.

Jēzus dvēseles noskaņojumā ir vairāk miera, pacietības, harmonijas. Autors atzīst, ka abām koncepcijām ir tiesība pārstāvēt blakus. Šinī dažādībā saskata Jaunās Derības bagātās vērtības.

Pie psīchiskiem momentiem savā ziņā pieder arī tas, ko autors trešā nodaļā saka par Jēzus un ap. Pāvila dzīves apkārtni (29.—37. lpp.). To izteic divi vārdi: lauki un pilsēta. Jēzus stāv tuvāki dabai. Lauku ļaudīm piemērota viņa valoda (līdzības). Ap. Pāvils sludina pilsētas iedzīvotājiem, piemērojas viņu domām (daži salīdzinājumi patapināti no kaņavīru dzīves u. t. t.). Sadzīves iekārtai mainoties apustuļa salīdzinājumus lāgā vairs nesaprata, tie likās „novecojušies“ jau IV gadu simtā pēc Kristus. Kamēr Jēzus līdzības saprotamas, kamēr nemitēsies „sēšana un plaušana“. Tā domā autors (37. lpp.). Arī sociālās dzīves apkārtnē, ceturtnā nodaļā (34.—43. lpp.) bijusi ietekme uz Jēzus un ap. Pāvila uzskatiem par sievieti, laulību u. t. t. Uz laukiem sievietes jautājuma šī vārda modernā nozīmē, nemaz nav; viņai ir savs darbs. Jēzus laikmetā ierobežota bija sievietes līdzdalība kultā, (atsev. vietas sināgogas telpā, bausības nemācīšana u. c.). Jēzum tomēr rūp arī sievietes dvēsele. Tās Viņu atzīst arī par savu Pestītāju. Tomēr Jēzus nav mācekļu pulkā aicinājis kādu sievieti. Pilsētā šis jautājums ir akūtāks. Ap. Pāvils ieņem stāvokli, neļaudams sievietei ar neapsegtu vaigu piedalīties dievkalpojumā. Askētiskā noskaņa manāma arī viņa vēstulēs, laulības jautājumā, kas vēlāk varbūt nav tik stingri ieturēta.

Tālāk autors isā nodaļā jautā, vai Jēzus un Pāvils ir gribējuši nest jaunu reliģisku atziņu, jeb atdzīvināt pastāvošo (44.—47.). Izejot no pastāvošās Vecās Derības tie sniedz arī Jauno.

Centrāla vieta ierādīta garākai nodaļai „Jūdi un grieķi“ (47.—77. lpp.). Galvenie ticības dzīves jautājumi (Dievs, lūgšana, Debesu valstība u. t. t.) tiek aplūkoti. Jūdaismā un grieķu domātāju uzskati kalpo salīdzinājumam par mērauklu. Var nozēlot, ka šī svarīgā nodaļa nav vēl plašāki

izstrādāta. Praviešu reliģijai varēja arī ierādīt savu vietu. Interesanta ir autora doma par dievkalpojuma kārtību pirmkristīgās draudzēs. Viņš atzīst, ka sināgogālai iekārtai blakus hellēnisma aprindās pazina arī citu dievkalpojuma veidu — proti tādu, kur sludinātam vārdam bija centrāla nozīme. (Basilica, Hilariana un basilika pie Porta Maggiore). Autors šo jautājumu apskatīt kādā citā rakstā. Bet arī to, ko viņš šeit sniedz pārļasot, rodas ieskaits, ka nebūtināms viss nav jūdaisks, ko kristīgā baznīca glābā kā savu mantojumu un ko dažādē „reformatori“ tai taisās atņemt. Īpaši apustuļa Pāvila I vēstulē korintiešiem grieķu gara dzīves ietekme ir skaidri nojaušama. Autors apsvēris dažādas varbūtības, attiecībā uz to, kas varēja starpnieka lomu spēlēt, atzīst ka apustulis pats ir hellēnisma idejas sakausējis ar savu kristīgo pārliecību, vietām iedams patstāvīgus ceļus. („Trotz diesen Einschränkungen darf man sagen: die gesammte Frömmigkeit des Paulus ist griechisch und hellenistisch gestaltet.

Jūdaistiska ir pēc Leipoldta domām — ap. Pāvila mācība par „abiem Ādamiem“, kā arī daži eschatoloģijas priekšstati. (Antikrists u. c.). Montānisms nav samierinājies ar uzskatiem par dažādiem „starpstāvokļiem“, bet ticējis daudz pēkšņākam pasaules gala sākumam.

Beigu nodaļās autors apskata teoloģiskas problēmas: a) Jēzus un Pāvila domas par Dievu un Dieva bērniem (Gotteskindschaft). Jēzum Dievs ir tēvs, Jēzum Dievs ir tuvs. Šinī tuvuma atziņā Viņš ved arī cilvēcus. (77.—84. lpp.)

Apustulim Pāvilam arī Dieva Tēva nosaukums nav svešs. Bieži viņš Dievā redz Kristus tēvu, vietām viņš rāda (Gal. un Rom. vēstulēs), ka Dievs ir arī attiecībās pret cilvēkiem kā tēvs. Apustulis tomēr neaizmirst, ka Viņa priekšā jāloka ceļi. Apustulis nav aizēnojis Dieva vaigu. Psihiskie faktori ir tie, kas viņa uzskatam par Dievu liek izaugt spēcīgam un varenam. (Dieva godība, žēlastība). Tādēļ arī viņa īpatnības nav tik viegli izskaidrojamas ar jūdaisma jeb hellēnisma priekšstatiem. b) „Dievs un Kristus“ ir nākošās nodaļas virsraksts. Tomēr kristoloģisko problēmu autors šeit neizsmēļ. Nepilnīga ir Jēzus pašapziņas problēmas iztirza. Pāvilam Kristus ir vidutājs. Arī šeit, kaut gan jautājuma apskatam veltīts vairāk vietas, autors nesniedz visu, kas ietilpst šīs problēmas apskatā. Trešā teoloģiskā problēma ir c) Pestīšanas drošība (Heilsgewissheit), kur autors (89.—92. lpp.) rāda, ka hellēnismā un jūdaismā ir neatrisināti un neskaidri jautājumi, kādēļ mierinājumu cilvēks gan meklē, bet neatrod. Īpaši mirstot. Arī kristīgais cilvēks pazīst ciešanas, dažreiz kā sodu un audzināšanas līdzekli. Bet ar to ciešanas nav izskaidrotas. Dzijākas ir ciešanas „ar Kristu“, kas rada nesaraujamu vienību dzīvē un nāvē.

Ja apustulis var salīdzināt ar Jēzu, tad autors konstatē, ka tās pašas ticības pamatnoskaņa izskan viņu vārdos.

Lasītājs gūst jaunus ierosinājumus šinī darbā, kas bagāts analistiskiem materiāliem, bet prasa sintezi turpinājumā. Reģistrs trūcīgs.

Pr. doc. F. T r e u's.

Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses

15. gada gājums.

(Beigas.)

Debesbraukšana blakus augšāmcelšanās notikumam evaņģēlijos nokļuvusi kā vēlāka kristīga doktrīna. Apokaliptiskā koncepcija par dievišķīgu būtņu suprānartūrālo uzbraukšanu debesīs bija plaši ieviesusies visā Orientā. Tā nevarēja izpalikt arī kristietības chronikā. Spekulācijas atīstība vērojama visā Jaunajā Derībā. Mk par to vēl nemin ne vārda, Mt un Lk tikai aizķer šo motīvu, bet Mk apokrifiskajā noslēgumā Jēzus jau sēž pie Dieva labās rokas (Mk. 16,19). Tālāk mītizēt Galilejas profēta vēsturi un staigāt apokaliptiķu gaitās evaņģēliju autori nevarēja tāpēc, ka augšāmcelšanās tradīcija bazējās faktos, ko viena paaudze pārdeva otrai. Augšāmcelšanās stāstam ir vēsturiska baze.

Te gan jāpiezīmē, ka mītoloģiskais virziens Jēzus dzīves pētniecībā savu lomu jau izspēlējis, kāpēc Baldenspergera opozīcijai vairs maz aktualitātes. Viņa argūmenti arī nav vairs jauni, tomēr attīstīti pārlicinoši un sasniedz savu mērķi.

Apskata 4. burtnīcu ievada Bernes universitātes rektora prof. M. Hallera raksts par judaisma problēmām kristīgās ēras pirmajā gadu tūkstotī. (Vācu valodā šis raksts iespiests Zeitschrift für Missionskunde und Religionswissenschaft 1936. gada 3. burtnīcā). M. Gogels raksta par kosmoloģiskā elementa raksturu un lomu paulīniskā soterioloģijā. Pazīstamais Parīzes jauderībnieks šeit aizstāv tezi, ka Pāvila soterioloģija nav kosmoloģiskas koncepcijas elements, kaut arī pēc viņa uzskatiem cilvēku pestīšana ietelp kosmiskās drāmas rāmjos. Tālāk autors noraida uzskatu, ka augšāmcelšanās Pāvila izpratnē pieder vienīgi izredzētājiem. Tāpēc otra teze: Pāvila uzskatos pastāv universāla tiesa un universāla augšāmcelšanās.

Starp Apskata 5. burtnīcā iespiestajiem apcerējumiem interesanti atzīmēta M. Gogela viedokli par 2. g. simta evaņģēlija atradumu, kas aplūkots arī Ceļā slejās.*) Gogels sniedz fragmentu grieķu tekstu ar tulkojumu un atraduma novērtējumam uzstāda šādas trīs iespējas: 1) apokrifa avots varētu būt Jāņa evaņģēlijs, pie kam šeit vienā ainā sintezētas evaņģēlijā izkaisītas epizodes, 2) apokrifs varētu būt viens no Jāņa ev. 5. un 7.—10. nod. avotiem, 3) Jāņa evaņģēlijam un apokrifam kopīgs avots. Gogels par pieņemamāko uzlūko pirmo versiju. Tālāk viņš par pilnīgi pareizām apzīmē fragmentu publicētāju Bella (Idris Bell) un Skīta (Skeat) domas, ka šis teksts pilnīgi neatkarīgs no līdz šim pazīstamajiem apokrifiem, pie kam viņš vēl apšaubu uzskatu, ka šie frgmenti piederētu evaņģēlijam šī vārda īstajā nozīmē. Šeit drīzāk atsevišķu izvilkumu sakopojums, nekā homogēna evaņģēlija daļa. Preses izkliegtos apzīmējumus „nezināms evaņģēlijs“, „piektais evaņģēlijs“ Gogels, protams, noraida. jo

*) Sk. doc. F. Treu'a rakstu Evaņģēlija fragmentu jaunatradums, Ceļš 1935. g. 114. lpp.

fragmenti nedod pamata šo darbu nostādīt blakus kanoniskajiem evaņģēlijem. Fragmentu vērtību Gogels saskata tajā apstākļi, ka tie ievērojami apgaismo tradīciju un vēsturi par evaņģēliju lietāšanu 2. g. s. pirmajā pusē.

Apskata 6. burtnīcā ievēribu saista pazīstamā reliģijas fainōmenologa G. van der Leu (Leeuw) raksts par prīmītivo mentālītāti un reliģiju. Interesantas domas viņš izsaka savu tematu prēcizējot. Autors atgādina, ka cilvēks aizvien paliek cilvēks; arī mēs esam prīmītvīvi, un nav nekāda pamata šo epītētu rezervēt tikai ekvatoriālās Afrikas vai Melanēziešu salu iedzīmtajiem. „Prīmītvais“ ir būtiski cilvēcis. Starpība tikai tā, ka mums viņš iemiesojas citādā struktūrā nekā iedzīmtajiem. Pat viscivīlizētākā un izglītētākā sabiedrībā nav tālu jāmeklē, lai atrastu tādas mentālas struktūras, kur prīmītvais elements iemiesojies līdzīgi kā necivīlizētājās tautās. Patiesībā mēs nedrīkstam runāt par necivīlizētām un mežoņu tautām, bet par cilvēkiem, kuŗu kultūra atšķiras no mūsu kultūras. Nevar aplūkot „prīmītivo“ cilvēku neatkarīgi no „modernā“, kas ir viņā, tāpat kā nevar saprast „moderno“ cilvēku, neievērojot „prīmītivo“, kas arī viņš ir tajā pašā laikā. Tas ir tik pat neiespējami, kā saprast bērnu, aizmirstot, ka viņš ir cilvēks, vai saprast cilvēku, aizmirstot, ka viņā ir bērns.

Ja reliģija aptver visu dzīvi, visas pasaules robežas, viņas iesākumu un galu, tad sevišķi skaidri tas saskatāms prīmītivajās civīlizācijās. Prīmītvais ar reliģiju dara visu un reliģiju viņš atrod visā. Zinātnei, teknikai un mākslai, piedzīmšanai, slimībai un nāvei, politikai un medībām — visam pieder reliģiska nozīmība. Subjekts viņam nav atdalāms no objekta, viņš dzīvo visā, kas viņa acīs ir viens process, kuŗā viņa dzīve ir viena daļa. Viņš šajā procesā meklē savu vietu — tā top fainōmeni, ko mēs saucam par reliģiskiem, bet kas patiesībā ir viņa dzīves formas — no vienas puses maģija un riti, no otras puses mīti. Prīmītvajai mentālītātei nav „lietu“. Modernās mentālītātes „persona“ prīmītvajam ir gandrīz lieta, kamēr modernā cilvēka lieta prīmītvajā acīs līdzinās personai. Trobriandu salu iedzīmtie tirgojas ne tikai komerciālā, bet arī sociālā, ceremoniālā un rituālā nozīmē. Maiņas tirdzniecību te pavadā pats mainīšanas priekš, bez iegūšanas nolūka. Te redzam prīmītvu sakāmvrāda — dot ir svētīgāki nekā ņemt — illūstrāciju; ne morāliskā nozīmē, bet tāpēc, ka devēju un saņēmēju saista vienība. Šajos ritos ir dzīve, vienība, kuŗā nav „lietu“, bet priekšmeti ir īpašnieka esenciālas daļas. Un te tieši saskatāms tas, pēc kā visos laikmetos tiekusi reliģija: vienība starp cilvēku un viņa pieredzes objektu, ko viņš sauc vai nu par pasauli, pārdabīgiem spēkiem vai Dievu.

Šī atreferējuma ierobežoto apmēru dēļ diemžēl nevaram apstāties pie Strasburgas vecderībnieka Kōsa (Causse) plašākiem rakstiem 5. un 6. burtnīcā, kur autors turpina iepriekšējā gadā pasākto rakstu rindu, risinot problēmas par jūdu sektes (šo vārdu izprotot viņa plašākā nozīmē) un jaunās dievbijības attiecībām, sektes ūniversālisma tendencēm un jūdu humānismu.

Noslēgumā jāizrāda, ka Apskata 3. burtnīcai pievienots visu 15 gadu gājumu satura rādītājs. Atskaitot 1. gada gājumu, kas izpārdots, iespējams pasūtīt katru vēlamo agrāk iznākušo burtnīcu. Atsevišķa burtnīca apm. 100 lpp. bieza 8° formātā. Gada abonements mācītājiem un teoloģijas studentiem 35 franku.

R. Sk r ā b ā n s.

Hans Asmussen, **Die Seelsorge.** Ein praktisches Handbuch über Seelsorge und Seelenführung. 1935. 230 lpp.

Pāris gadu laikā šī grāmata iznākusi trešā izdevumā. Pēdējā izdevuma priekšvārdā autors norāda, tā esot zīme, ka mācītājiem dvēseļu kopšana rūp. Tā esot veselīga parādība, jo dvēseļu kopšana stāvēt mūsu darba centrā. Ievadā A. tuvāk norāda uz grāmatas nolūku un savu viedokli. Grāmata negrib būt „laikmetiska“. Kaut gan viņa ir praktiska, laikmetiska viņa negrib būt tai nozīmē, ka viņa visu skata no kristīgās mācības centra. Tādēļ viņa pamatojas uz evaņģēlija sludinājuma un, uz tā stāvēt, spriež par dvēseles kopšanu. „Wer nicht vom Wesentlichen der Botschaft her zu gestalten versucht, lebt als Pastor oder Theologe eine unmögliche Existenz.“ Protams, grāmata tāpēc nav rakstīta uzšķiršanai zināmos dvēseļu kopšanas gadījumos. Tāda jau būtu vēlama, bet nav uzrakstāma tāpat kā kazuistiskā ētika.

Iekams A. pieiet atsevišķiem dvēseles kopšanas novadiem, viņš runā par dvēseļu k. tagadējo stāvokli un viņas būtību. Dv. k. vērojama ļoti liela dažādība. Misijas draudzēs tā cenšas saistīt baznīcai, baznīcas draudzes raugās uz ticības nostiprināšanu. Dv. k. atkarīga no dv. kopēja personas, viņa uzskatiem teoloģijā, gan no vietas, kur tā notiek un pie kā tā notiek. Galvenais tomēr ir tas, lai mēs zinātu, kādam jābūt dv. kopējam, kas ir tās uzdevums. Dv. k. būtībā ietilpst Dieva vārda sludināšana atsevišķajam. Tur sašaurinājas atstatums starp klausītāju un sludinātāju. Tādēļ te sevišķi nepieciešamas īsta sludinātāja īpašības. Tur nelīdz pieņemta cieņa, bet tāda, kas iet līdz aicinātam un sūtitam. Nepietiek arī ar audzināšanā gūtu taktu, tas nāk kā garīga kvalitāte tam, kas jūtas līdz kritis un līdz apžēlots. Viņam jāizvairās diskutēt, bet jāsludina. Liberālā teoloģija bija aizmirsusi to spēku, kas stāv aiz cilvēka grēkiem, tādēļ viņa nesludināja Dieva vārdu, bet diskutēja un viegli varēja pāriet tiesāšanā.

Dvēseļu kopējam ir vienmēr jāzina, ar ko viņam darīšana. Viņa acu priekšā nostājas grēcinieks, kas stāv zem Dieva dusmām un ko Dievam vajaga apžēlot. Šī žēlastība nes atgriešanos. Tā nav morāliska labošanās, ko varētu panākt ar cilvēcīgām metodēm. Lai atgriešanās varētu notikt, par to jā rūpējas dv. k. Šī atgriešanās parādās konkrētā dzīvē, kur notiek uzbrukums pasaulei. Tur nevadās vairs no pasaules kārtības, bet vada Dievs un pasaule nostājas naidā. Uz to jābūt gatavam ikvienam dv. kopējam. Bet bez atgriešanās dv. k. nav iespējama un tev jābūt gatavam kļūt vajātam, jo dv. k. izplatīšanās ir pasaules gals.

Interesanti, ka A. dv. k. ievēd jaunu vārdu — dvēseles vadīšana (Seelenführung). To viņš šķir no 2° k., kaut tās abas paliek savā sakarā.

Dvēseļu vadīšana ir apzinīga vai neapzinīga draudzes audzināšana. Viņa grib panākt atklātās domas noskaņojumu baznīcas garā. Ar gluži cilvēcīgiem līdzekļiem tā cenšas draudzei dot zināmu kvantumu zināšanu par biblii, katēchismu, dievkalpojumu u. t. t. To visu der noteikt baznīcas vadošiem organiem, lai nebūtu patvaļa, kaut arī vienmuļība nevēlama. Dv. v. attiecības ar dv. k. ir tādas, kādas pastāv starp bauslību un evaņģēliju. Dv. v. noved pie tā stāvokļa, kur vajadzīga žēlastība. Tāpēc dv. v. ir vajadzīga un par to mums nopietni jā rūpējas. Bet arī jāzina, ka ar to vien nepietiek. Kur dv. v. bijusi spēcīga, bet tā nav strādājusi kopā ar dv. kopšanu, tur iestāties pagurums. Dv. kopējs nedrīkst palikt pie bauslības, bet viņam jānes evaņģēlija apsoliņums. Kur tā neuzskata dv. vadīšanu, tur nepazīst „andere Sache“, kas ir dv. kopēja īstais uzdevums.

Nākošās nodaļās A. pievēršas dv. k. novadiem, vispirms kristībai. Dv. k. kristībā nav jāsaprot kā dv. k. pie kristāmā vai viņa vecākiem. Te dv. k. notiek vairāk vispārīgi, mācot un sludinot. Mums jā māca, ka bērns nav tikai asinis vien, bet Dieva dāvana, kas turāma uz rokām ar svētu izbrīnu. Kristība nav jāsaprot kā dabiskās eksistences kāpinājums, jaunas iespējas tajā, viņa nepārvērš ne asinis, ne garu (mānticība), bet viņa ir tiesa vadībai, kas atraišjusies no Dieva un kas caur pestīšanu top iecelta jaunā dzīvē. Tā dod staigāt Dieva gaismā, kas nav laicīga pašapmierināšanās, bet prieks, kas augstākā mērā radošs. Šai mācībai jābūt vienotai ar sludināšanu. Tur īstais mācītājs ir Dievs un to mēs sludinām, vai bērns to saprot, vai nē. No tā izriet divpusīgas konkrētas prasības. No kristīgās mācības par dzimšanu izriet prasība bērnu kopt un audzināšana ģimenei, tautai. No otras puses, no kristības brīža bērns pieder arī baznīcai un draudzei, kas nāk pie viņa ar savām prasībām. Kristīgiem vecākiem mājās bērniem jā māca lūgšana, bībeles stāsti. Lai viņi neaizmirst bausli: kopā ar bērniem iet baznīcā. Šīs prasības pildīt uzņemas līdz ar vecākiem kūmi.

Laulība pieder radīšanas aplokam, tāpēc viņa vairāk iederas dv. vadīšanā, kā dvēseļu kopšanā. Mēs esam sākuši laulībā saskatīt ideju, laulība nav ideja, bet Dieva kārtība, ar kuŗu viņš cilvēci pasargā no galīgas bojā ejas un kuŗā viņš to ved pie Kristus. Tikai nevajaga aizmirst, ka laulība pieder radīšanas aplokam, kādēļ grēks guļ pār to un tai nav atpestīšanas rakstura. Laulībā izšķirošais ir ne laulība, bet laulības noslēgšana. Tāpēc baznīcā, vai ārpus baznīcas noslēgta laulība ir noslēgta Dieva un cilvēka priekšā. Arī pēdējā dzimušie bērni ir laulībā dzimuši un šī laulības dzīve ir svēta arī bez baznīcas. Mūsu mācībai par laulību cieši jāpieslēdzas tam, ko bībele par laulību māca. Īsos vārdos tā atgādina laulātiem, ka Dievs viņus kopā vedis un ka pienākumus vienam pret otru uzlicis pats Dievs. Šajā novadā dv. kopšana ir ļoti grūta aiz tā iemesla, ka laulāto un viņu attiecību novērtējumā nogūlušies dažādi uzskati. Vieni valda pilsētā, citi uz laukiem. Nav gluži vienprātības arī monogamijas un poligamijas jautājumos, kaut gan modernā poligama dzīve ir neatbildīga un sagrauj pastāvošo laulības dzīvi morāliski un dvē-

seliski. Te ir grūti kādas atziņas no baušļa izlobīt, tādēļ dv. k. stāvoklis arī grūts, labāk pēc iespējas ar padomu atturēties un dot to, ko bībele māca. Laulības šķiršana tikai tad pielaižama, ja neiespējama kopdzīve top atvietota ar mazāk neiespējamu (bet kas to lai nosaka? Ref.). Visos šajos jautājumos vajaga daudz takta, bet dv. k. taisni šeit nedrīkst klusēt, kaut arī mācītājam būtu jānonāk cīņā ar draudzi. Par šo nodaļu A. saņēmis daudz pārmetumus, ka viņš pats laulības dzīves jautājumos un tulkojumos novēršoties no skaidrās bībeles mācības un esot izteicis uzskatus, kas par brīviem. Piezīmē tad A. norāda, ka no 6. baušļa burtu mums nav iespējams izlobīt visu, kas attiecas uz laulības dzīvi mūsu laikā, tur ar burtu vien nepietiek, jāiet pie gara. Un cik tas dod lielu brīvību, par to lai spriež katrs, kas savā laulības dzīvē nopietni cenšas pildīt bībeles mācību,

Miršanas gadījumos mācītājs stāv kā sabiedrības loceklis un kā amata nesējs, tie abi nav šķirāmi, ja negribam baznīcu atcelt. Kā sabiedrības loceklis viņš atceras mirušo un godina to un rādot līdzjūtību pakalpalicējiem, kuŗu saites ar mirušo sarautas. Kā baznīcas kalps viņš māca par nāvi, kas ir grēka nopelns un aicina nodoties Kristum. Sevišķi miršanas gadījumā jāievēro tas, ka miršanā ir pēdējā izšķiršanās: mūžīgai dzīvei vai nāvei. Skaidri un noteikti jārunā par augšāmcelšanos. Tādēļ kapu runa būs vispirms piemiņas runa, kuŗā jābūt uzmanīgam ar vērtēšanu. Bez tam viņai jābūt mierināšanas runai. Par mierinājuma pamatu top ņemtas mirušā labās īpašības, nāves veids, pavadītāju skaits. Tas ir psiholoģiski nepareizi! Mūsu runa top par mierinājumu tikai tad, kad mēs sludinām Dievu, kas var un grib mierināt un aicinām aizlūgt par pakalpalicējiem. Plāpājōša mierināšana ir kaitīgāka par pagānismu!

Dv. kopšana ir no seniem laikiem gājusi kopā ar slimā kopšanu un apgādāšanu, kas nav šķirāmas. Bet šī gādība nedrīkst iziet uz konkurēšanu ar valsts un tml. apgādību un no tās negaidam slimniekam kādus brīnumus. Slimnieka ārstēšanā tagad pastāv lielā mērā modernais uzskats, ka slimību var ārstēt tikai ārsts un pagānisms, kas stāv sakarā ar māģiju un lieto burvības līdzekļus. Mūsu Dievvārda sludināšana pie slimnieka gultas jau norāda, ka slimība ir D. lieta un ka viņš vien var palīdzēt. To pareizi izprast ir mūsu mācīšanas uzdevums pie slimnieka gultas. Praktiski dv. kopšanai pie slimniekiem ir tikai viens veids: Dieva vārda sludināšana un lūgšana. Bez tā lai nebūtu neviena dv. kopšana pie slimnieka. Ja to no mums negrib, tad arī cits mums nav sniedzams, ja mūs aicina un mēs ejam dv. kopšanas nolūkā. Kur slimnieks jau kļuvis mirējs, tur dv. kopšana top spiedoša, kaut jānīcina katra atgriešanās metode. Bieži var sludināt vēl tad, kad apziņa visam zudusi, šeit viņa var vēl mosties. Neslēpt arī par mūžīgo dzīvību, kaut arī mirējs mūsos modina bažas. Mirējam dzīve un nāve atklājas visā kailumā, tur vēlama biktēšana. Tur arī visskaidrāk top skatīta garīgā dzīve un viņpasaule, pārdzīvo pārcilvēciģu pārbaudījumu (Anfechtung), cits tuvās atpestīšanas prieku.

Dv. kopšana īsti notiek tur, kur top redzams „das Andere“. Robeža, kas mūs no pretējā šķir, top pārieta biktī un absolūcijā. Vispārīgā bikts nes privātas bikts raksturu un notiek tās vietā. Piemērotākā vieta īstai dv. kopšanai ir privāta bikts. Tur būt uzmanīgāk ar padomiem, bet ļaut Dieva vārdam runāt. Dievs ir grēcinieku novedis līdz grēku sūdzei, caur dv. kopēju, Dievs piedod! Tur ir tas „ganz Andere“. Tāpēc bikts un absolūcija ir īstais dv. kopšanas kodols, jo tur cilvēks novests pāri tām robežām, kur Dievs ir devējs un dāvinātājs.

Ja mēs gribētu spriest par A. teoloģiju, tad tas mums nenāktos viegli aiz tā iemesla vien, ka mums viņa atziņas būtu jāizloba iz netiešā materiāla. Kaut gan A. vietām oponenti dialektiskai teoloģijai, nebūs tomēr šaubu, ka viņš tai stāv tuvu. Grāmata met plašu skatu pār dv. kopšanas lauku, redz šī darba kļūdas un dod arī dažu labu praktisku padomu un ierosu.

A. Birznieks.

Karl Hesselbacher, **Herr, ich warte auf dein Heil. Predigten.** 1935. 166. lpp.

Priekšvārdā autors saka, ka viņš šos sprediķus izdevis ar zināmu atturību. Tas bija tādēļ, ka šie neesot „laikmetīgi“ šaurākā nozīmē, jo tajos vai nemaz neesot skārts tagadējais vācu baznīcas stāvoklis un cīņas tajā. Tikai vienā sprediķī viņš oponentis vācu kristiešiem. Vispār, viņš esot tajās domās, ka šos jautājumus cilāt esot vairāk vietas uz pultes, nekā uz kanceles. Izdevis viņš esot šos sprediķus, sekojot daudziem lūdzējiem, kas lasījuši viņa pirmo sprediķu grāmatu „Herr auf dein Geheiss“ (sprediķi visam gadam).

Ar lielu ziņkāri mēs veļam vajā ikvienu jaunu sprediķu grāmatu. Tajā ieskatījušies, tad katrs sev gūstam zināmu izjūtu un spriedumu par to. Grūtāk jau ir par cita sprediķiem spriest tā, ka šis spriedums kā kaut cik objektīvs derētu arī citiem. Šos sprediķus mēģināšu visā īsumā apskatīt un raksturot, izejot no tā, kas katra sprediķa nepieciešama sastāvdaļa un kā mūsu autors šajā ziņā nostājies. H. sprediķi ir, samērā ar mūsu sprediķiem, gaŗi, līdz piecām lapām grāmatas formātā. Valoda viegli plūstoša, domu gaita tik sakarīga, ka grūti pat pārejas manīt. Tēlojums ir dzīvs, bieži illūstrēts ar vairākiem citētiem izteicieniem un dzejas pantiem. Liekas, ka H. mīlētu savos salīdzinājumos skaistus dabas skatus un mākslas gleznas, kaut arī netrūkst pa piemēram no vēstures un tautu gara mantu krātuvēm. Varam manīt, ka H. ir bagāts ar vielu un prot to ielikt tur, kur tai īstā vieta. Par sprediķu saturu varam spriest pēc viņu tēmatiem. Grāmatīņā sakopoti 13 sprediķi, to zīmīgākie tēmati ir šādi: mūžīgā cīņa, Dievbērnu gaidas, atvērtās debesis pār zemi, drosme uz pazemību, kā Jēzus mums top liels, ticības svētā nopietnība, cīņa pēc Dieva, Dievs — dzīvības avots. Šie tēmati rāda, ka H. savos sprediķos vai nemaz nerunā par ētiskiem jautājumiem, to centrā vienmēr stāv problēma: mēs un Dievs. Tāpēc H. sprediķos mēs neatradīsim sev norādījumus, kā apstrādājamas ētiskas problēmas, bet par viņa ikvienu sprediķi gan jāsaka, ka tas iaved mūs kā svētnīcā, kur tās klusumā Dieva Svētais gars top jūtams klātu. H. spre-

diķus nevaram atdarināt, bet šajā ziņā rodas nenovēršamā izjūta: tā arī tev vajadzētu sprediķot, tādām jābūt istam evaņģēliskam sprediķim. — H. turas pie teksta, bet viņa teksta apstrādājums nav tāds, kā mēs parasti daram. Mēs ņemam teksta domas un uz tām tad ceļam sprediķi. H. itkā teksta vārdiem aiziet garām, bet paņem to garīgo saturu un to tad ceļ mūsu priekšā, tekstam pašam ļaujot itkā aizslidēt malā. Ar to nav teikts, ka viņš par tekstu nerunātu, bet varbūt taisni tur mīt H. sprediķu fascinējošais. Tam visam klāt nāk H. māksla neuzkritoši, bet jūtami tā pārliecināt un saistīt lasītāju, ka grūti pat pateikt, kā viņš to varējis. Kas pazīst H. pirmo sprediķu krājumu, un to mācījies iemilēt, tas nekavēsies iegādāt arī šo nelielo grāmatīņu. Ka tā nav laikmetiska tādā nozīmē, kādā to būtu gaidījuši ļaudis, kas stāv tagadējās Vācijas baznīcas cīņās, ar to mums taisni novērsts šķērslis, kas dažu labu jaunāko vācu grāmatu mums padara grūti lasāmu.

A. Birznieks.

Īss pārskats par jauniznākušām grāmatām.

Latvijas ev.-lut. Baznīcas Virsvaldes izdevumā iznākušas:

1) Prof. P. Kundziņš, **Helēna Kellere**. 54 lpp., 1936. g. Šīnī grāmatīņā autors koncentrēti un lietišķīgi attēlo aklās un kurlās amerikāņu meitenes dzīvi un brīnišķīgos sasniegumus sevis izglītošanā un kultūras labumu piesavināšanā. Grāmata rāda Kelleres garīgās attīstības grūtības, bet arī panākumus, ja pie to pārvarēšanas stājas ar lielu gribu un neatlaidību. Simpatiska arī viņas audzinātājas Sullivānes jaunkundzes nesavtība un izturība. Grāmata sevišķi būtu izplatāma draudzēs.

2) Māc. A. Skrodelis, **Cilvēku savstarpējās attiecības**. „Rakstu avots“ Nr. 1/2, 88 lpp., 1936. g. Kā parasti, arī šogad „Rakstu avots“ savu sēriju iesāk ar māc. A. Skrodeļa mazāku rakstu sakopojumu. Šīnī grāmatīņā sakopoti autora raksti, kas skar cilvēku savstarpējās attiecības. Minēsim tikai dažus tematus: „Tu, citi un jūsu nesaprašanas“, „Tu un citu sāpes“, „Tu, tavas un citu vājbības“, „Tu un tavi meli“ un tamlīdzīgi. Grāmatīņa noderīga jaunātnēi un vieglākā satura grāmatu lasītājiem.

3) Māc. Dr. K. Beldavs — **Atmiņas par amatbrāļiem**. „Rakstu avots“ Nr. 3., 40. lpp., 1936. g. Šīnī grāmatīņā autors stāsta savas atmiņas par Limbažu mācītāju Girgensonu, pareizticīgo arķibīskapu J. Pommeru, veco Portu (Trikatē), Umurgas mācītāju Hiršeidtu, māc. J. Ērmani, J. Šironu, V. Olavu, Ludv. Bērziņu (Allažos) un J. Straumani. To var izlasīt ar interesi. Veltot grāmatīņu autora piemiņai pielikta tai klāt viņa ģimete.

4) J. Spīrī — **Bez tēva mājām**. Tulkojis B. Jēgers. Baznīcas Virsvaldes izd. „Stāstu sērijas“ Nr. 1., 82. lpp. 1936. g. Lasītāji būs apmierināti. Ieteicam to izplatīt sevišķi tanīs aprindās, kur lasa visādu lubu literatūru, lai ar to pēdējās lasīšanu paralizētu.

5) **Katķisma gabali, lūgšanas un garīgas dziesmas čigānu valodā**. Izdevusi Latvijas ev.-lut. baznīcas Iekšējā misija. 22. lpp., 1936. g.

6) Māc. P. Detlavs, **Kas ir iekšējā misija?** Latv. ev.-lut. baznīcas iekšējās misijas izdevums, 16. lpp., 1936. g. Dod skatu iekšējās misijas darbā. Arī minēti skaitļi par šo darbu no 1931. g. 1. septembra līdz šī gada sākumam. Rīgā un provincē.

Valtera un Rapas izdevumā iznākušas:

1) Prof. P. Šmits, **Ievads baltu filoloģijā**; 101 lpp., 1936. g. Tā nav grāmata, kuŗa varētu interesēt tikai valodniekus. Viņas saturs ieinteresē arī citus, kā reliģijas vēsturniekus, latviešu ticējumu pētniekus, mūsu kultūras radītājus. „Ievads baltu filoloģijā“ domāts dažu svarīgu mitoloģisku, arhailoģisku, etnografisku, literārisku jautājumu noskaidrošanai, kā pāreja no vidus skolas mācības uz speciālām augstskolas studijām. Grāmatā aizkarti jautājumi par cilvēku celšanos, dzimtu, nodarbošanos, miroņu aprakšanu, arhailoģiju, pirmām rakstu ziņām par senajiem baltiem, tad par to pašu no 1. līdz 12. gadsimtenim, un sākot ar 13. g. s., rakstniecību, prūšu, leišu un latviešu valodu. Dažās nodaļās autors izsaka interesantas domas, kā, piem., par rakstniecību (82. lpp. sek.) un vēstures atmiņām tautas dziesmās.

2) Jānis Kīselis, **Ciņā par dzimteni**. Atmiņas no brīvības cīņām 1918.—1919. g., 118 lpp., 1936. g. Mums ir jau vairāki Latvijas brīvības cīņu apraksti (P. Bērziņš — „Latvijas brīvības cīņas“, 1928. g.; P. Radziņš — „Latvijas atbrīvošanas karš“, 1921.—22.; A. Erss — „Vidzeme brīvības cīņās“, 1935.) un arī brīvības cīņu vadoņu dzīves un cīņu attēlojumi (Ž. Unāms — „Trīs brīvības cīņu vadoņi“ — Kalpaks, Balodis, Radziņš). Tiem tagad pievienojas J. Kīseļa atmiņu grāmata. Viņš ņēmis daļu daudzās cīņās un bijis arī Kalpaka nāves aculiecinieks. Viņa nolūks „rādīt mūsu jaunajai paaudzei, ko varēja panākt maza saujiņa ļaužu, kas pilnīgi uzticējas saviem vadoņiem un kuŗus saistīja nesaraujamas draudzības un savstarpējas uzticības saites“. Atmiņas uzrakstītas saistošā valodā un ikviens ar lielu interesi izlasis grāmatu no sākuma līdz beigām.

3) Garlībs Merķelis, **Vanems Imanta**. Latviešu teika. Tulk. A. Grēviņa, 66 lpp., 1936. g. (Latv. klasiķi skolai Nr. 36.).

Bez ietilpināšanas minētā sērijā šī teika izdota vēl atsevišķi. Jāapstrīd šīs teikas jaunizdošanas vajadzība. Vai latviešiem vajadzētu lasīt teiku par cilvēku, kas nav bijis nekāds latviešu varonis. Prof. Šmits par to raksta: „Imants bija libietis un cīnījās pret vāciešiem un latviešiem, tā tad viņš nevarēja būt nekāds latviešu varonis“ (Ievads baltu fil., 6. lpp.). Pie tam Garlība tēlotais mitoloģiskais fons ir aplams (piem. Potrimpa slavināšana) un jaunatni, kas vēl nav mācījusies pazīt latviešu mitoloģiju, šī grāmata var maldināt.

4) E. Mednis — **Pasaules karš**. Jaunais Zinātnieks Nr. 40; 120. lpp., 1936. g. Bagātīgi ilustrēta.

Autors prot saistoši stāstīt par lielo pasaules karu. Minēti galvenie fakti un tēlotas zīmīgākās kara ainas. Īss, bet iespaidīgs „apskats un pārskats“ (115. lpp.).

5) **Līgotņu Jēkaba — Bierantos.** Skatu luga 5 cēlienos. 112 lpp., 1936. g. Šo lugu atzīmējam šē tādēļ, ka tanī autors risina ētiskas problēmas, proti par tautas izmiršanu, saimnieku attiecībām ar daudz bērnu kalpu ģimenēm, vecāku un bērnu sociālām attiecībām.

6) **Indriķis Sleinis — Jaunlaiku Japāna.** Jaunais Zinātnieks, Nr. 38; 110 lpp., 1936. g. Sniedz ziņas par Japānas dabu, iedzīvotājiem, viņu ierašām un dzīvi, saimniecību; tāpat par seno un tagadējo Japānu.

7) **Kīniešu pasakas** — prof. P. Šmita izvēlētas. 150 lpp., 1936. g.

Grāmata ilustrēta un ietilpina 27 pasakas. Sakopotājs uzsver, ka pasaku krājums domāts „kā jaunekļu lasāmā grāmata“. Pasakas šim nolūkam izvēlētas aiz diviem iemesliem: 1) kīniešu pasakās ir daudz jaunu motīvu ar kuriem tās nelidzinās pazīstamajām Eiropas pasakām, 2) kīniešu pasakās tiek tēloti reāli dzīves apstākļi, kas itin kā dabīgi pārvēršas par brīnumiem. Varam vēl piebilst, ka pasakās atrodami daudzi kīniešu gudrības ētiski spriedumi, piem. ka ārlaulības bērnam nevar būt laba sirds (63. lpp.).

A. F.

B I B L I O G R A F I J A

Latviešu periodikā iespēstie raksti par reliģiju, ētiku, baznīcu un tās darbiniekiem un recenzijas par šāda satura grāmatām. Pārskatā neietelp speciāli šīm problēmām veltīto laikrakstu saturs un celsmes raksti.

1936. gada janvāris, februāris, marts.

Adamovičs, Prof. L. Dedzīgs Kristus kalps un sirsnīgs latviešu patriots. K. Beldava piemīnai. „Jaun. Ziņas“ 31.	Dievvārdi un civilizācija Afrikas mežos. Dr. A. Šveicera mūža darbs. „Brīvā Zeme“ 54.
Adamovičs, Prof. L. Mācītājs Dr. theol. Kārlis Beldavs †. „Izgl. Min. Mēnešr.“ 2.	Freijs, Doc. Dr. Alb. Grāmata par gara problēmām / Prof. P. Dāle — Gara problēmas [Rec.] „Brīvā Zeme“ 26.
Arends, P. Usmas baznīca. „Senatne un māksla“ I.	Ieviņš, Kārlis. Kā senie kurši palīdzēja kristīt zviedrus. „Jaun. Ziņas“ 32.
Āronu Matīss. Prof. Dr. L. Bērziņš. Mūža rīts un darba diena. [Recenzija.] „Sējējs“ 2.	Jaunzems Jānis. Mūsu sirmās lauku baznīcas / 3. Usmas baznīca. „Universitas“ 2 (95).
Brastiņu Ernests. Reliģija kā kultūras princips. „Students“ 2 (231).	Jaunzems, Jānis Mūsu sirmās lauku baznīcas / 4. Ugāles baznīca. „Universitas“ 3 (96).
Breikšs Leonīds. Mūžīgo Latviju meklējot. „Sējējs“ 3.	Jaunzems, Jānis. Mūsu sirmās lauku baznīcas / 5. Neretas baznīca. „Universitas“ 4 (97).

- Kundziņš, prof. K. **Tautas nākotnes zelta fonds** / Kā veidosim indivīda un tautas nākotni.
„Jaun. Ziņas“ 50.
- Kundziņš, K. Prof. P. Dāles „**Gara problēmas**“ [Rec.]
„Daugava“ 3.
- Lapiņš, J. **Gara un gaismas filozofs** [Rec. par prof. P. Dāles grām. Gara problēmas].
„Sējējs“ 2.
- Līgotņu Jēkabs. **Kāda atmiņu grāmata.** [Rec. par prof. L. Bērziņa grām. Mūža rīts un darba diena.]
„Jaun. Ziņas“ 20.
- Liezēris, J. Prof. L. Bērziņa atmiņu grāmata. [Rec.]
„Universitas“ 2 (95).
- Lūsis, māc. A. **Ev.-lut. baznīcas latviskošana.**
„Brīvā Zeme“ 20.
- Paļeviča, Dr. phil. M. Prof. Dr. P. Dāles — **Gara problēmas.**
„Pēdējā Brīdī“ 57.
- Patiesība bībeles leģendās.**
„Students“ 1 (230).
- Prof. Dr. L. Bērziņš — „**Mūža rīts un darba diena**“. [Rec.]
„Audzinātājs“ 1.
- S., A. **Svētnīcas sargi, cik gaŗa ir nakts.** [Par baznīcas reformām.]
„Brīvā Zeme“ 52, 54.
- Skrābāns, R. Dr. V. Sandera Jēzus augšāmcelšanās un Jāņa parādīšanās grāmata. [Rec.]
„Audzinātājs“ 3.
- Spilva, B. **Latviešu reliģiskā nākotne.**
„Students“ 4 (233).
- Straubergs, J. Dr. Jānis Reuters — **pirmais latviešu rakstnieks un nacionālais cīnītājs 17. g. s.**
„Jaun. Ziņas“ 23.
- Straubergs, J. **Kā dzīvoja un cīnījās pirmais mācītājs-latvietis Dr. Reuters.**
„Jaun. Ziņas“ 24.
- Straubergs, J. **Mācītāja-latvieša Dr. Reutersa stāsts par dzīvi trimdā.**
„Jaun. Ziņas“ 25.
- Šaurums, Māc. G. **Mācītājs Dr. theol. Kārlis Beldavs †.**
„Jaun. Ziņas“ 27.
- V., A. **Mūža rīts un darba diena** / Prof. Dr. L. Bērziņa atmiņu grāmata. [Rec.]
„Burtnieks“ 2.
- Vipers, B. **Tērvetes Golgāta.** [Altāra gleznas novērtējums.]
„Senatne un māksla“ 1.

Redakcijai piesūtītas šādas grāmatas:

Izglīt. Min. Mēnešraksts 1936. Nr. 1—3. Daugava Nr. 1—4. Jaunatnes Ceļš Nr. 1—4. Sējējs Nr. 1.

Autorus, kas vēlas, lai viņu grāmatas uzņemtu pārskatā vai bibliogrāfijā, lūdzam tās piesūtīt redakcijai.

C H R O N I K A

Latvija

Mācītājs emer.

M. Celmiņš †.

1863.—1936.

12. martā Lubānas Nagliņās miris mācītājs Mārtiņš Celmiņš, kas vecās paaudzes darbinieku vidū bija pazīstams gan kā rosīgs sabiedrisks darbinieks, gan kā nacionālo ideju paudējs. Savā dzimtenē, Lubānā, Celmiņš savācis lielu tautas dziesmu krājumu, tāpat materiālus latviešu vārdnīcai, ko nodevis prof. Endzeliņam.

Izglītību netaisījis baudījis Lubānas draudzes skolā, Rīgas pilsētas ģimnazijā un no 1884. g. Tērbatas universitātē, kur bija rosīgs darbinieks Lettoniā's literāriskajos vakaros. Konsistorijas eksāmenus netaisījis nokārtojis Maskavā, kur 1885. gadā arī ordinēts. M. Celmiņš bija mācītājs Tulas un Kalūgas gubernā, Madlienas-Meņģeles draudzē, Vitebskā, tad dzimtenes draudzē Lubānā, pēc tam Lielsalacā.

Netaisīja mirstīgās atliekas dzimtajai zemei Lubānā atdeva 18. martā.

Darba atceres.

26. februārī savas darbības 25 gadu atceres svētkus svinēja Liepājas Annas draudzes mācītājs Dr. Visvaldis Sanders. Jubilāru apsveica Grobiņas iecirkņa prāvests G. Špērs un iecirkņa mācītāji, kas piedalījās arī svinīgajā dievkalpojumā. Svētrunu šeit teica māc. Dr. J. Sanders.

*

27. februārī uz 25 darbā pavadītiem gadiem atskatījās Rendas drau-

dzes mācītājs Leonhards Škutte. Svētku dievkalpojumā Rendas baznīcā ievadrunu teica Kuldīgas iec. prāvests Freibergs, bet svētrunu archibīskaps prof. Dr. T. Grünbergs.

Armijas mācītāja introdukcija.

Lauriem un palmām greznotā Archibīskapa katedrālē 1. martā notika armijas mācītāja, L. k. o. k. Pēterā Apkalna svinīga ievēšana amatā. Dievkalpojumā piedalījās ministru prezidents Dr. K. Ulmanis, viņa biedrs M. Skujenieks, ministru kabineta locekļi un armijas augstākā vadība. Mācītāju gājienu priekšgalā gāja archibīskaps Dr. T. Grünbergs ar prāvestu A. Kundziņu; aiz viņiem starp kara ministri un armijas komandieri gāja māc. P. Apkalns, tālāk sekoja māc. E. Bergs un garnizonu mācītāji: A. Rumpēteris (Daugavpils), Dr. V. Sanders (Liepāja), J. Kullītis (Jelgava), K. Skujiņš (Krustpils) un A. Liepiņš (Rīga).

Introdukcijas ceremoniju izdarīja archibīskaps Dr. T. Grünbergs. Sprediķoja armijas māc. P. Apkalns. Doma, ka tautai, kas grib pastāvēt un uzturēt savu kultūru, jāiet dzīvības ceļš un jānes trīs lieli upuri: Dievam, tēvzemei un brīvībai — bija viņa svētrunas kodols.

Svinīgo dievkalpojumu kuplīnāja Reitera koris un apvienots kara orķestris diriģenta T. Reitera vadībā.

Ordinācija.

9. februārī Lutera baznīcā, Rīgā, mācītāja kārtā iesvētīja četrus teo-

loģijas kandidātus: Mārtiņu Bļodnieku, Žani Kristbergu, Teodoru Vēdzeli un Paulu Žibeiku un Ernestu Ilenu. Ordināciju izdarīja archibiskaps Dr. T. Grünbergs un tajā piedalījās prāv. V. Rozenieks, doc. F. Treu's un mācītāji Dr. A. Mačulāns, J. Birgelis, O. Blumbergs.

Jaunie mācītāji nozīmēti sekojošās vietās: Vēdzele — par Rīgas apriņķa iecirkņa vikāru, Bļodnieks — par Latgales iecirkņa vikāru, Žibeiks — Bauskas prāvesta iecirkņa vikāru, Kristbergs — par Rīgas Luterā draudzes mācītāja adjunktū, Ilens — Dobeles apriņķa iecirkņa vikāru Pampalos.

Jauni prāvesti.

Baznīcas virsvalde iecēlusi Liepājas Annas draudzes mācītāju Dr. V. Sanderu par Grobiņas iec. prāvesta v. i., bet Rendas mācītāju L. Škutti par Kuldīgas iec. prāvesta v. i.

Teoloģijas fakultātes 16. gada svētki.

4. februārī savās sēmināra telpās Teoloģijas fakultāte nosvinēja 16. gada svētkus. Teologu saimes iemīļotajā tradicionālajā vakarā piedalījās fakultātes mācības spēki, absolventi un kuplā skaitā studenti.

Vakaru ar uzrunu atklāja dekāns prof. V. Maldonis, izceļot valdības, baznīcas un universitātes lielo atbalstu fakultātes darbā. Šis darbs ar katru gadu veicas labāk, un arvien dziļāk nostiprinājas vienības un saprašanās gars darbinieku vidū. Piemīnot nelaiķus — prof. I. Bencingeru, māc. P. Bērentu, māc. K. Beldavu un mirušos fakultātes audzēkņus, klātesošie nodziedāja „Tuvāk pie Tevis, Dievs“. Lūgšanu teica doc. V. Rozenieks. Stud. theol. E. Ķiploks

noļasija Lk ev. 16,1—9 eksēģēzi no sava godalgotā sacensības darba „Svētruna par Lk ev. 16,1—9“. Fakultātes darba gaitas illūstrāciju skaitļos sniedza fakultātes sekretārs prof. K. Kundziņš. Mūzikāliem priekšnesumiem aktu kuplināja teoloģijas studenti O. Ābelītis un J. Ozols.

Vakars noslēdzās pie tējas galda, ko bija klājusī Teoloģijas fakultātes studentu biedriba.

Usmas baznīcā

jaunieģādātās ērgēles iesvētīja 23. februārī prof. V. Maldonis. Dievkalpojumu apmeklēja izglītības min. prof. A. Tentelis, valsts kontrolieris J. Kaminskis u c. Tajā pašā laikā iesvētīja arī Gaidu centrālorganizācijas karogu.

Archibiskaps prof. Dr. T. Grünbergs

12. martā aizbrauca uz Angliju, lai piedalītos Kenterberijas archibiskapa sasauktā konferencē par protestantisko baznīcu tuvināšanos savā starpā. Archibiskapu pavadīja Rīgas prāvests A. Kundziņš un doc. E. Rumba.

*

Prof. Dr. K. Kundziņš 28. martā aizbrauca uz Atēnām, kur piedalīsies starptautiskā bērnu palīdzības konferencē.

Dievkalpojumi miera idejai.

6. martā J. Ģertrūdes baznīcā dievkalpojumu noturēja Vispasaules miera veicināšanas savienības ģenerālsēkretārs, franču protestantu mācītājs J. Žesekels (Jéséquei). Dievkalpojumā piedalījās archibiskaps Dr. T. Grünbergs un prāv. K. Irbe. Viesa svētrunu latviski tulkoja doc. F. Treu's.

2. martā Teol. institūta telpās māc. J. Žesekels runāja par protes-

tantismu un tā stāvokli Francijā. Starp 41 milj. iedzīvotājiem Francijā tikai viens miljons protestantu, kas izkaisīti 1035 draudzēs. Baznīcu, svētdienas skolu, ārmisijas, bērņu namu un Zilā krusta uzturēšanai nepieciešami seši miljoni latu gadā. Šo summu draudzes locekļi ziedo labprātīgi, jo Francijā baznīca kopš 1905. gada šķirta no valsts un nesajņem no valsts nekādus pabalstus.

Māc. J. Žesekels vēl noturēja dievkalpojumus Rīgā Lūdzamā dienā. Lapmežciemā un Slokā.

Lekciju cikls par reliģiju.

Teoloģijas studentu biedrības Betānijas sarīkotajā lekciju ciklā 13. martā prof. Dr. K. Kundziņš runāja par reliģijas un zinātnes attiecībām. Apcerējis zinātnes un reliģijas attiecības vēstures ritumā, profesors norādīja, ka mēs, 20. g. s. cilvēki stāvam uz tāda laikmeta sliekšņa, kam šie abi līdzšinējie pretstatī jāievada kopīgā gultnē. Augstākais kultūras vainagojums rodams reliģijā — saskarsmē ar augstākiem spēkiem.

20. martā par reliģijas un ētikas sakaru runāja doc. Dr. Alb. Freijs. Norādījis reliģijas un tikumības kopīgos momentus un atšķirības, referents konstatēja, ka ir atšķirības starp šīm divām parādībām cilvēka gara dzīvē. Ir reliģiska un filozofiska ētika. Pirmā ir vērtīgāka, jo tā ir dziļāka, spraigāka un sekmīgāka.

Prof. Dr. V. Maldonis 27. martā runāja par reliģiju un baznīcu. Reliģiozajam cilvēkam nepieciešama sociāla dievticīgo kopība, kas jūtu plūsmāi piešķir noteiktību un skaidrību. Šī kopība ir pāri

par redzamo un arī pāri tautai, tautībai. Reliģijā nepieciešama institucionāla baznīca, bet īsta tā būs tikai tad, ja tajā atskanēs īsta un dziļa reliģiozitāte.

Ciklu 3. apr. noslēdz cand. phil. E. Šmita priekšlasījums: Reliģija un aistētika.

Vēl viens Reuters?

J. Straubergs mūs pārsteidza ar kādu līdz šim nepazītu 17. g. s. akadēmiski izglītotu latvieti Dr. Johanu Reuteru, kuŗa radnieki sastopami arī Viļņā. („Kādi R. radnieki dzīvo Viļņā, kur viņš 1663. g. cer tikt par mācītāju“, J. Z. 1936. g. Nr. 24.) Ja šis pēdējais fakts ir pareizs, tad Rītprūsijas Braunsbergas katoļu sēmināra matrikulu grāmata dod mums vēl vienu interesantu aizrādījumu, jo 1596. g. 8. novembrī tur inskrībēts kāds Conradus Reuter, Livo. par kuŗu vēl piezīmēts: Missus ad seminarium Vilmense 1596. 10. dec. Absolutis studiis factus sacerdos in Germania fructificiavit (Lühr, Die Matrikel des päpstl. Seminars zu Braunsberg, sub 286).

Izvēlēts Latvijas pareizticīgo baznīcas mētopolīts.

Latvijas pareizticīgo baznīcas saeima savā 10. marta sēdē, ko vadīja patriarchālais eksarchs mētopolīts Germans, par savu virsganu ievēlēja Augustu Pētersonu, līdzšinējo Daugavpils garnizona mācītāju. 21. martā jaunievēlētais mētopolīts iestājās mūka kārtā, bet 29. martā Pareizticīgo katedrālē notika viņa iesvētīšana amatā. Latvijas ev.-lut. baznīcas vārdā mētopolītu apsveica prof. Dr. V. Maldonis.

E. K.

Ā r z e m e s

Igaunija.

Š. g. 27. un 28. febr. Tallinnā notika kārtējā baznīcas sanāksme.

Sanāksmes darbu atklājot bīskaps Dr. R a h a m e g i sniedza pārskatu par bīskapa un konstitutorijas darbību. Pārskata laikā ordinēti 19 mācītāji un notikušas 11 introdukcijas. Bīskaps apmeklēja Somiju, Zviedriju un Latviju un piedalījies luterāņu pasaules sanāksmē Parīzē. Par bīskapa nenogurstošo darbību sanāksmes un baznīcas vārdā pateicās prof. Dr. Koppels.

Tālākā sanāksmes gaitā kārtoja palīdzības darbību mazajām un jaundibinātajām draudzēm, kuŗu atbalstīšanai fiksēja 3000 kronu lielu summu. Valsts pabalstu, kas 1935. gadā bija 24.000 kronas un tik pat liels paredzēts arī 1936. gadā, nolēma sadalīt šādi: 50% no atlīdzinājuma nodevām izsniegt tām draudzēm, kam atsavināta zeme; 10% paredzēja aizdevumu kapitāla nodibināšanai un 40% kā izlietājamas pēc baznīcas pārvaldes ieskata.

Tālāk plašas pārrunas tika veltītas reliģijas mācībai. Sanāksme atzina, ka visās ģimnaziju klasēs jānotur mazākais 2 reliģijas stundas nedēļā, un pilnvaroja bīskapu šajā lietā sanāksmes viedokli aizstāvēt pie valsts vecākā.

Noslēgumā sanāksme atzina par vēlamu dažādas vēsturiskas relikvijas, kā vabeņus un karogus, kas atrodas Doma baznīcā, novietot spe-

ciālā mūzejā, jo tiem nav kultiskas nozīmes.

Sanāksmi atklāja svinīgs dievkalpojums Tallinnas Doma baznīcā, bet noslēdza vakara dievkalpojums Sv. Gara baznīcā.

Ticības apliecības sinode Einhausenā.

Vācu ticības apliecības sinode notika no 17.—22. febr. Einhausenā. Kaut gan sinodei bija daudz smaga darba un arī krasu domstarpību, nekādas baznīcpolītiskas sensācijas viņa nesagādāja. Sinodes degpunktā šoreiz bija baznīcas pārvaldes jautājumi.

Pirmā apliecības baznīcas sinode, kas uzstādīja t. s. „Barmes izskaidrojumu“, notika 1934. gadā 30. maijā Barmē. Viņa atšķēlās no „vācu kristiešiem“, paturot viedokli, ka evaņģēliskās baznīcas sludināšanai var būt tikai viens avots — Dieva vārds, un ka Dieva atklāsmei nevar nostāties blakus citas varas un citas partijas.

Otrā valsts sinodē — 1934. gada 19. un 20. oktobrī Dālemā vadību savās rokās satvēra apliecības baznīca, aizstāvot viedokli, ka baznīcas ārējā kārtība stāv ciešā sakarā ar patiesu evaņģēliju sludināšanu. 1935. gada jūnijā Augsburgā notika trešā valsts sinode. Šeit atjaunoja vienību Bavārijas, Hanoveras un Virtembergas baznīcas starpā.

Atbild. redaktors: māc. **Gustavs Šaurums.**

Redakcijas kolleģija: prof. **K. Kundziņš**, prof. Dr. **V. Maldonis**, prof. Dr. **L. Bērziņš**; priv. doc. Dr. **A. Freijs**, māc. **P. Dettlavs.**

Izdevēja: **Latvijas Ev.-lut. Baznīcas Virsvalde.**